

Danish scientific journal

DSJ

№7 2017

ISSN 3375-2389

The journal publishes materials on the most significant issues of our time. Articles sent for publication can be written in any language, as independent experts in different scientific and linguistic areas are involved.

The international scientific journal “Danish Scientific Journal” is focused on the international audience. Authors living in different countries have an opportunity to exchange knowledge and experience.

The main objective of the journal is the connection between science and society. Scientists in different areas of activity have an opportunity to publish their materials. Publishing a scientific article in the journal is your chance to contribute invaluablely to the development of science.

Editor in chief – Lene Larsen, Københavns Universitet

Secretary – Sofie Atting

- Charlotte Casparsen – Syddansk Erhvervsakademi, Denmark
- Rasmus Jørgensen – University of Southern Denmark, Denmark
- Claus Jensen – Københavns Universitet, Denmark
- Benjamin Hove – Uddannelsescenter Holstebro, Denmark
- William Witten – Iowa State University, USA
- Samuel Taylor – Florida State University, USA
- Anie Ludwig – Universität Mannheim, Germany
- Javier Neziraj – Universidade da Coruña, Spain
- Andreas Bøhler – Harstad University College, Norway
- Line Haslum – Sodertorns University College, Sweden
- Daehoy Park – Chung Ang University, South Korea
- Mohit Gupta – University of Calcutta, India
- Vojtech Hanus – Polytechnic College in Jihlava, Czech Republic
- Agnieszka Wyszynska – Szczecin University, Poland

Also in the work of the editorial board are involved independent experts

1000 copies

Danish Scientific Journal (DSJ)

Istedgade 104 1650 København V Denmark

email: publishing@danish-journal.com

site: <http://www.danish-journal.com>

CONTENT

ECONOMIC SCIENCES

<i>Pidhurska I., Buchynska T.</i> CHANGE THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF MULTINATIONAL COMPANIES IN THE DIGITAL ERA..... 4	<i>Nasonov M.</i> THEORETICAL ASPECTS OF DETERMINATION OF EFFICIENCY PERFORMANCE MANAGEMENT AND NOW 21
<i>Belostotskiy A.</i> TRANSFORMATION OF THE STATE BUDGET OF THE EUROPEAN COUNTRIES AND "BREXIT" 10	<i>Fedorova M.</i> THE PRODUCTION POTENTIAL OF THE INDUSTRY..... 25
<i>Menliosmanov Z.</i> THE ROLE OF CUSTOMS CONTROL IN THE SYSTEM OF ANTIDIA DEPENDING FROM TAXATION BY SUBJECTS OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY 16	<i>Yurchenko S.</i> CLUSTERIZATION OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF ECONOMY AS A SUCCESSFUL DEVELOPMENT OF REGIONS: EXTERNAL EXPERIENCE AND REALITY OF UKRAINE..... 28

MATHEMATICAL SCIENCES

<i>Seilkhanova R.</i> INTEGRAL PRESENTATIONS OF TYPE OF EULER FOR THE HYPERGEOMETRICAL FUNCTIONS OF KAMPE DE FERIET FOURTH ORDER WITH TWO VARIABLES 35
--

MEDICAL SCIENCES

<i>Syniachenko O., Breslavets A., Chystiakov D., Kuzevanova M.</i> CARDIOTOXIC CHEMICAL ELEMENTS IN THE BODY OF PATIENTS WITH RHEUMATOID ARTHRITIS..... 39

PEDAGOGICAL SCIENCES

<i>Kistanova L.</i> CONTENT ANALYSIS OF THE EDUCATION OF THE SPECIALISTS IN THE SPHERE OF TOURISM FROM THE POSITION OF THE FORMATION THEIR FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE..... 42

PHILOLOGICAL SCIENCES

<i>Vitkovskaya L.</i> EARLY PROSE BY T.N. TOLSTAYA IN THE HISTORICAL AND LITERARY CONTEXT AT THE END OF THE XX TH – BEGINNING OF THE XXI ST CENTURIES 45	<i>Nabieva M., Hashimova N.</i> RATING SYSTEM OF ESTIMATION OF KNOWLEDGE OF STUDENTS IN THE PROCESS OF LEARNING FOREIGN LANGUAGE 51
<i>Islamova T., Aripova M., Kulakhmedova G.</i> METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF TRAINING FOREIGN LANGUAGES IN UNIVERSITY HIGH SCHOOLS 49	

PHILOSOPHICAL SCIENCES

<i>Pilipenko S., Moshinska E.</i> TECHNOLOGY OF LIFE AND EXISTENCE OF MODERN HUMAN 53

TECHNICAL SCIENCES

*Masikevych A., Masikevych Yu.,
Myslytskyi V., Burdenyuk I.*

USE OF ARTIFICIALLY CREATED
"BIOFILTERS" FOR ASSESSING THE QUALITY
AND PURIFICATION OF SURFACE WATER IN
PROTECTED AREAS 57

Makhmutov Sh., Akimov A., Galiaskarova G.

DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS WITH
THE HELP OF IT-TECHNOLOGIES 60

VETERINARY SCIENCES

Konakova I., Medetchanov F.

INFLUENCE OF SECONDARY RAW MATERIAL
OF BEEKEEPING FOODS ON INDICATORS OF
GROWTH AND DEVELOPMENT OF
EXPERIMENTAL ANIMALS 63

ECONOMIC SCIENCES

CHANGE THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF MULTINATIONAL COMPANIES IN THE DIGITAL ERA

Pidhurska I.

Ph.D,

*Associate professor of Department of International Economic Relations,
B.D.Havrylyshyn Educational and Scientific Institute of International Economic Relations
TNEU*

ORCID: I-4059-2017

Buchynska T.

*Lecturer of Department of International Economic Relations,
B.D.Havrylyshyn Educational and Scientific Institute of International Economic Relations
TNEU*

Abstract

The article analyzes changes in the priorities of investment flows in the world economy in the 21st century, the cost of mergers and acquisitions in foreign markets and the key areas for their implementation, identifies the tendencies of changing the activities of multinational companies in globalization.

Keywords: multinational company, mergers and acquisitions (M&A), investments, integration, cross-border agreements, innovative economy.

Problem statement: In the conditions of constant instability and financial turbulence, which is connected with the growth of the consumers' demands of manufactured products, goods, works and services, and with the complication of forms and types of financial instruments, each year the subjects of multinational economic relations are faced with the issue of improvement and choice of investment priorities and obtaining financial results from their activities. All these factors lead to a change in the priority of the investment activity of multinational company as a modern institutional form of internationalization of production and a major exporter of direct foreign investment, which ensures the rapid development of investment links and is accompanied by active diffusion with innovative technologies.

Analysis of recent researches and publications. A series of works by foreign and domestic scholars have been devoted to research the issues of the formation, the economic mechanism of functioning, the

directions of development and investment in terms of globalization, among which are Ch. Gil, R. Griffin, J. Dunning, R. Robinson, S. Kindlberger, H. Perlmutter, S. Hirsch, O. Plotnikov, Rocoche V., Rudenko L., Rogach O., Shnirkov O.

Selection of previously unsolved parts of the general problem. However, the study of the impact of multinational companies on new economic systems in the modern digital age is not sufficiently studied and requires constant scientific monitoring.

The purpose of the article is to identify the investment priorities of multinational companies in the digital era.

Presentation of the main material. Nowadays, the core of the global economic system is more than 500 multinational corporations. The largest 10 by the indicator of profit, the number of assets, and market capitalization in 2016 are presented in Table 1.

Table 1

The biggest multinational companies of the world, 2016.

№	Company	Country	Year of foundation	Sphere of activity	Sales volume (place)	Net income (place)	Total Assets (place)	Market value (place)	Capitalization (05.2016), \$ mld.
1.	ICBS	China	1984	Banking	13	2	1	25	198,0
2	China Construction Bank	China	1954	Banking	21	3	4	34	162,8
3	Agricultural Bank of China	China	1951	Banking	27	4	4	38	152,7
4	Berkshire Hathaway	USA	1955	Investment services	10	6	56	5	360,1
5	JPMorgan Chase	USA	1799	Banking	50	7	8	13	234,2
6	Bank of China	China	1912	Banking	35	5	5	44	143,0

7	Wells Fargo	USA	1852	Banking	60	8	13	10	256,0
8	Apple	USA	1976	Computer equipment	8	1	99	1	586,0
9	Exxon Mobil	USA	1859	Oil and gas extraction	6	17	88	4	363,3
10	Toyota Motor	China	1937	Automotive industry	7	10	74	30	177,0

Source: World Investment Report, 2016

There are approximately 60,000 financial and industrial groups and multinational corporations in the world with about 250,000 branches outside of the home countries. Under their leadership, 50% of the world industrial production is controlled, more than 70% of world trade transactions are conducted in the world, of which 40% – are within corporations (which occur according to transfer prices, which are formed not under the influence of the market, but taking into account the long-term policy of the parent company), 80% of patents and licenses for new technique, technologies and know-how [1, p.126, 8].

According to the official definition of the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), a multinational corporation – is an enterprise that brings together legal entities of all organizational and legal forms and activities in two or more countries and pursues a single policy and overall strategy through one or more several decision-making centers [10, p.14]. In this case, the parent company must be able to control the assets of other economic units in the countries of their base, except the country of its location, as a rule, by participating in capital. With the help of direct investments abroad, new enterprises, branches can be built, which makes the company multinational.

The lower limit of participation in the capital is not less than 10%, which is considered a sufficient condition for establishing control over the assets of subsidiaries.

Worldwide practice shows that multinational companies act as drivers of the processes of globalization [2, p.12]. The magnitude of activity, geographical and industry orientation of multinational companies contributes to the formation of international production and technology complexes. The very internationalization of production manifests itself in the fact that the final product can be created not in one country, but in different countries, depending on the degree of technological processing and product completeness. Such a factor is conditioned by the necessary competitive advantages that are estimated in the production of goods.

The increase in the number of multinational companies by its very nature is a new stage in the evolutionary processes of development of their activity, which consists in the emergence of centralized structures adapted to the characteristics of the local markets.

Globalization in the XXI century contributed to greater involvement of developing countries, strengthening of data flows and information due to the global access to information of small enterprises and individuals, the creation of an extensive system of international technological exchange based on innovation,

technologies and the development of highly skilled labor force [5, p.12].

These trends have influenced the change of the investment component of multinational companies, which are forced to diversify their risks considering global humanity problems, to build innovation-oriented strategies and to create a profitable investment portfolio, taking into account changes in the growth of investment flows in a competitive industry such as science, technology, innovation, which will allow to obtain a synergistic effect and look for alternative investment objects.

An important moment in the analysis of multinational companies is to identify changing trends in their activities in terms of globalization. First of all, from the position of production orientation of multinational companies and geographical displacement in their location in order to develop new regions.

It is worth noting the factor of attracting qualified foreign experts in the field of consulting services to provide legal, advisory services, which allows using more efficiently natural and human resources through knowledge of the national specifics of the area where the multinational company carries out its activities. The factor of availability of skilled labor force also significantly influences the attraction of multinational affiliates to the territory of other countries.

International practice shows that in the process of globalization, the very structure of multinational company is changing, which is conditioned by the scale of operations for the acquisition of attractive assets, and as a result of "contributing to the growth of their capitalization". The 21st century trends force companies to pursue an aggressive policy to increase their assets by mergers and acquisitions to other companies in order to expand their investment opportunities, access to domestic markets, obtain new technologies and develop their productive potential. Thus, under the control of multinational companies there are 4/5 of world-wide banks of patents and licenses, technologies and "know-how", which determines a special role in the innovative development of the world economy. The further growth of multinational companies can lead to the formation of global financial and industrial empires, which will further enhance the role and influence of multinational companies as well as other multinational non-state structures [3, p.23].

One of the main features of multinational companies' activity is the surging growth of direct foreign investments in comparison with the level of international trade. Major investors (multinational companies)

firmly occupied a central place in the process of internationalization of the world economy, have become the main mechanisms for strengthening economic interdependence between individual states.

Multinational companies account for 90% of world investment (table 2). One can note the predominance of the share (almost 4/5 of the total volume of

received DFI) of management services. Within this sector, the share of industries related to infrastructure is growing. The second largest source of DFI is the manufacturing industry sector. The share of extractive industry in world-wide volumes of DFI has increased due to the increased global demand for energy and mineral raw materials in recent years.

Table 2.

Indicators of multinational companies in the world economy during the period 1990-2014

Indicators	Current prices (billion US dollars)				
	1990	2005-2007 (average value)	2012	2013	2014
Total volume of imported	2198	13894	22073	26035	26039
Total volume of exported	2254	14883	22527	25975	25875
International mergers and acquisitions	98	729	328	313	399
Total sales	4723	21469	31687	33775	36356
The volume of production of goods and services of foreign affiliates	881	4878	7105	7562	7882
Assets of foreign affiliates	3893	42171	88536	95230	102040
Export of foreign affiliates	1444	4976	7469	7688	7803
Number of employees of foreign affiliates (thousand persons)	20625	53306	69359	71297	75075

Source: UNCTAD annual report

Moreover, it is necessary to emphasize the activation of an unprecedented scale of mergers and acquisitions (Fig. 1).

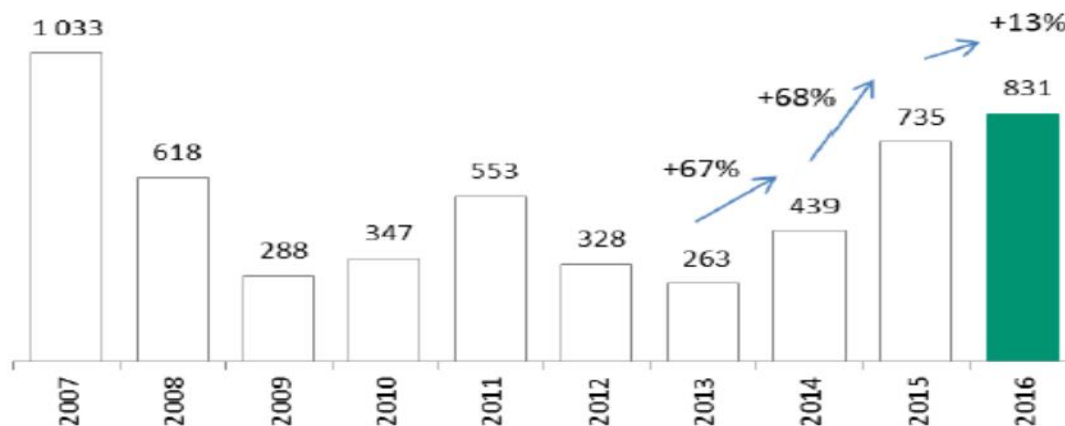

Fig.1. Cost of cross-border mergers and acquisitions (USD), 2007-2016

Source: ©UNCTAD, based on cross-border M&A database for M&As, and information from the Financial Times Ltd.

There is an interest to the territorial analysis of multinational companies in the market of mergers and acquisitions. The companies of North and South America are the most targeted region for M & A processes, representing 52.6% of global deals over the nine months of 2016. Also, important contributions to the M & A market are made by companies from developing countries, and especially the Asia-Pacific region, where

the value of such deals is steadily increasing and reaches 26.6% of their total volume. The EMEA region (Europe, Middle East and Africa) ranked third position in terms of merger and acquisition agreements with a share of 20.8% of the total volume of merger and acquisition of companies. The least popular of M & A strategies are in multinational companies operating in African and Latin America countries [3, p.31] (fig. 2).

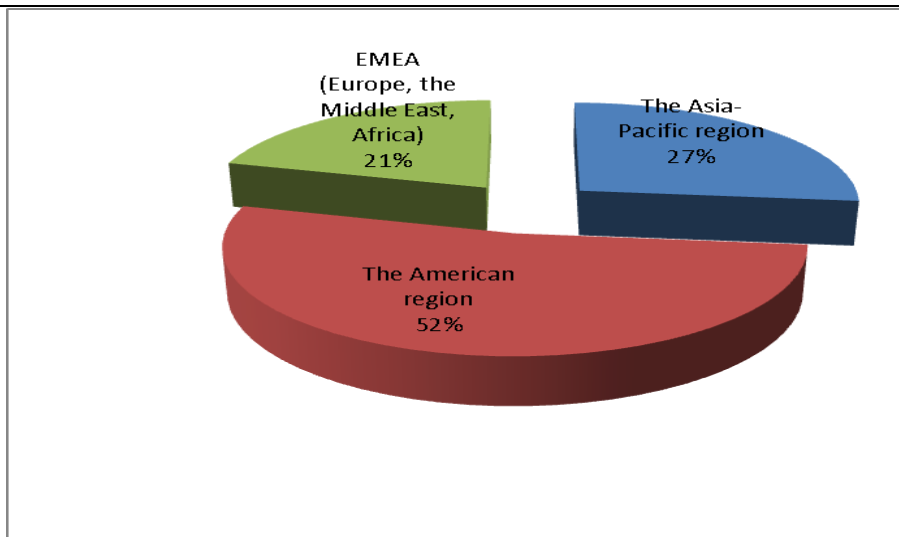

Fig 2. Regional structure of mergers and acquisitions,% 2016.

There are good opportunities for financing deals in all sectors. In the sectors, the situation is close to the ratio of own and borrowed funds, which was in 2007-2008. Buyers are willing to pay extraordinary amounts, which are valued by companies, especially in the field of telecommunications and technology, the pharmaceutical industry and healthcare, as K. Bartels has mentioned (Fig. 3).

Another feature is the tendency for the consolidation of multinational companies, primarily due to the

increase in the number of mergers and acquisitions (M&A) and the creation of strategic alliances. This has led to qualitative changes in the development of multinational companies. It should also be noted that multinational companies of the developing countries and with the new market economy have previously purchased assets in developed countries, strengthening their positions among investors in cross-border mergers and acquisitions.

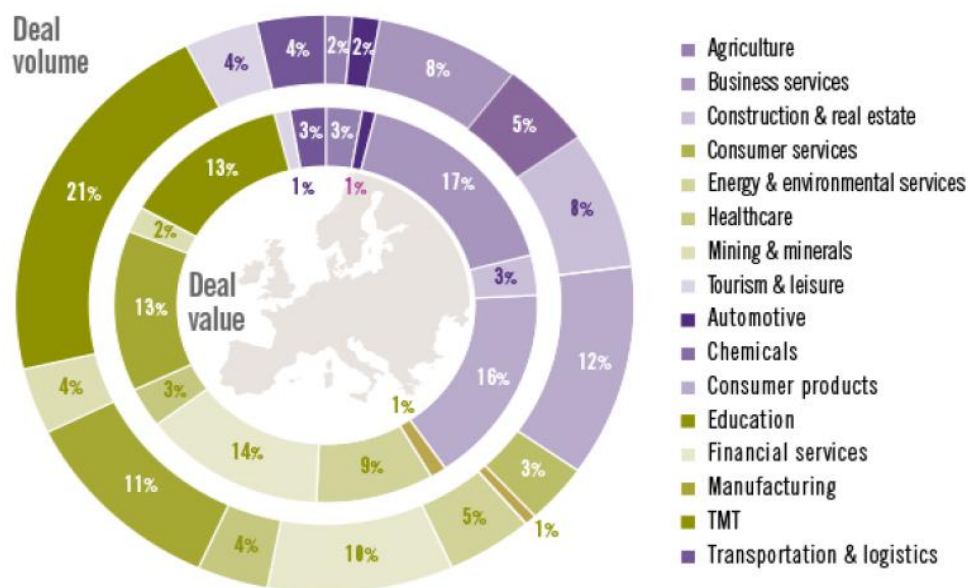

Fig. 3. Volume of mergers and acquisitions in the branches of economy,% .

Source: BvD zephyr (2016)

K. Bartles stresses that some strategic players use this opportunity to "buy in" in certain niches to strengthen their position for the future. So, if a company has a certain niche, global players are willing to pay for it.

Motives for M&A in multinational companies are very diverse. First of all, it is a synergistic effect by means of saving due to the scale of activity; combining by means of complementary resources; financial saving (by reducing transaction costs); growth of market

power due to the reduction of competition (monopoly motive); complementarity in the field of R & D. Secondly, it is an opportunity to enter quickly a unfamiliar to the company market and to diversify the risks. Thirdly, the motive for M&A sometimes is the desire to reduce the tax burden, to satisfy the management's ambitions for increasing market capitalization of the company, and so on [8, p.15, 10, p.22].

At that time as large amounts have been paid for some acquisitions, sometimes 10-15 times higher than

EBITDA (profit before paying interest, taxes, and depreciation), it is a good bet for purchased companies, it exerts pressure on the buyer in terms of success of the deal.

For this reason, the success of mergers and acquisitions is hard to achieve, with that some report the number of failures at the level of 70-90%. Although often the problems are not in the deals themselves or even not in large amounts of money involved. Today, experts point out that the failure of most M & A deals is due to the inability to take into account the cultural characteristics of countries.

Therefore, the key aspect of multinational companies' activity today is the establishment of intercultural relations and the formation of multinational partnerships within the framework of multinational companies, such as strategic alliances. The involvement of the

employees with the highly developed universal competencies is also very important in terms of a new model of inclusive economy.

The international partnerships of multinational companies that are emerging in advanced industries for the purpose of developing new industries, reducing the various types of risks, and introducing innovations can bring the country's economy to a new level by gaining access to innovation and investment.

Another feature is the changes in the regional distribution of direct foreign investments. Analysis of the regional distribution of FDI, their scale, growth dynamics demonstrates a certain pattern. In recent years, developing countries are taking an increasing share in the distribution of FDI (fig.4), when in the mid-1990s the advantage was in developed countries, and not only as donors, but also as recipients [10, p.34].

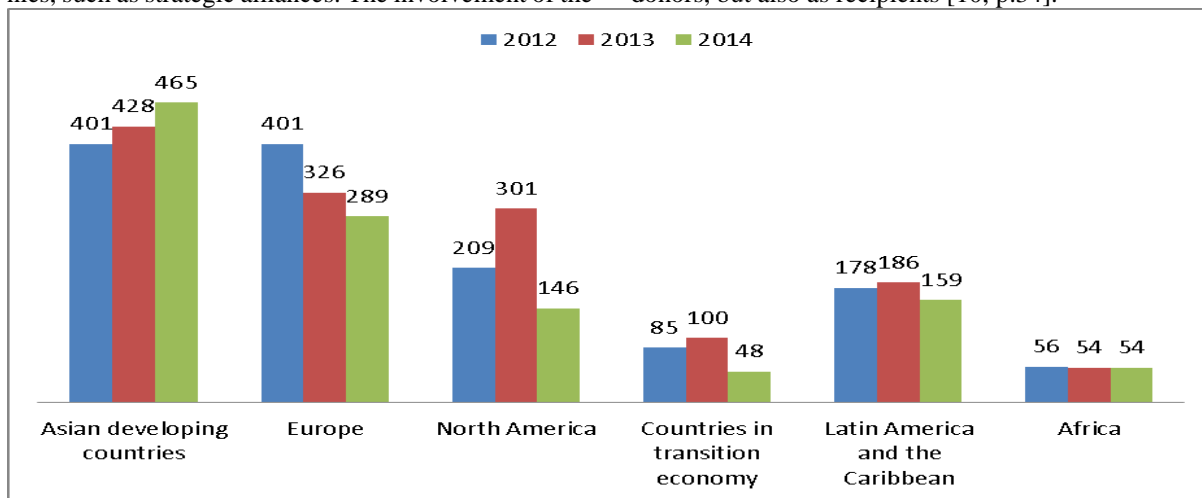

Fig. 4. Direct foreign investments of multinational companies by regions of the world, 2012-2014, (billion USD). Source: UNCTAD, World Investment Report 2015.

Growth of FDI flows to developing countries was mainly due to the financing of new projects, especially in Asia. Approximately one third of all projects for the creation of new and expanding already operating enterprises in developing countries were registered in China and India.

According to a UNCTAD business survey, China and the USA are the most attractive countries for multinational companies' investments for 2015-2017 (see Fig. 5).

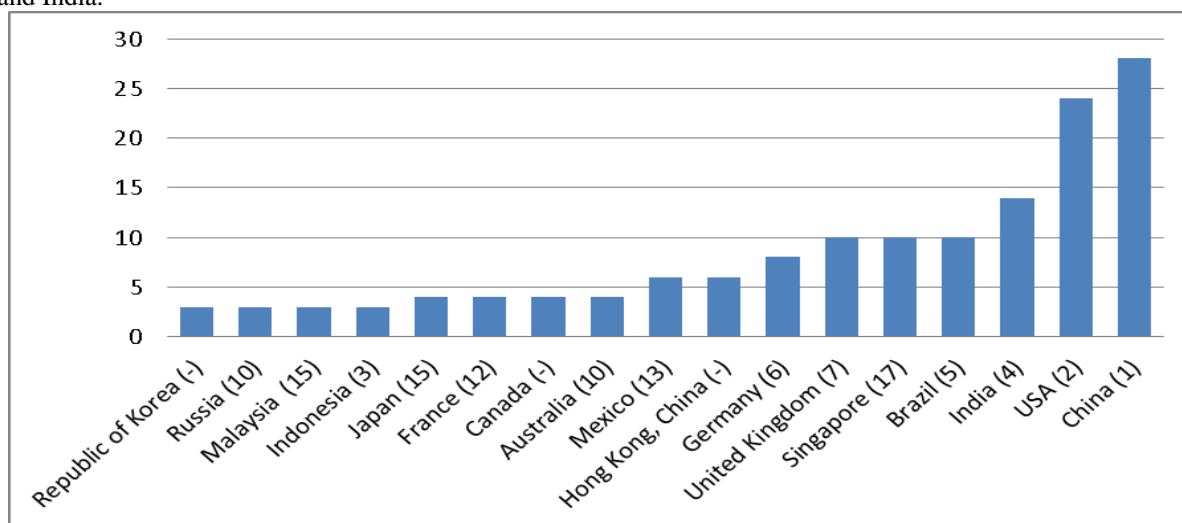

Fig. 5. The most attractive countries for multinational companies' investments in 2015-2017, (%). Source: UNCTAD, World Investment Report 2015.

In this regard, we can state that the main subjects in world investment flows are the countries with the developed economy, as well as developing countries. Moreover, the main investors of world investment flows are developed countries, which is quite logical in terms of the theory of Dunning. That is why it can be stated that direct foreign investment - is a real indicator of the fact that capital has crossed its boundaries and becomes the center of the formation of international production.

An essential aspect of multinational companies' activity is integration, which leads to the emergence of huge transnational financial conglomerates and further enhances the position of multinational companies in the global economic system. In the crisis, many banks that are on the verge of bankruptcy have been bought by their competitors. For example, JP Morgan bought Bear Sterns and Mitsubishi UFG Financial Group purchased Morgan Stanley for \$ 7.8 billion. USA.

And the latest trend in the activities of multinational companies is to increase (at this stage of development) the importance of technology in their competition between themselves and in the struggle to increase the share of intangible assets, reflected in the increase in the cost of purchasing technologies, training of staff, as well as royalties and licenses. Competitive advantages of multinational companies are increasingly based not on the possession of equipment, but on the possession of know-how and patents, that is, intangible assets.

The scientific and technological progress and the increase in the pace of integration, globalization, have led to an increase in the service sector and, consequently, an improvement in the investment climate of this sector of the world economy by reducing risks and increasing the rate of capital turnover (table 3).

Table 3.

The largest multinational companies in the field of technology

Name	Country	Position in 2015	Position in y 2009
Apple Inc	USA	1	33
Google Inc	USA	2	22
Mickrosoft Corp	USA	5	6
Facebook Inc	USA	17	-
Oracle Corp	USA	30	37
Tencent Holdings Ltd	China	32	-
IBM Corp	USA	40	14
Intel Corp	USA	44	40
Cisco Systems	USA	49	30
TSMC	Taiwan	56	-

Thus, globalization has entered a new phase, which is determined by the growth of data and information flows. And while this change allows companies to enter international markets with less capital-intensive business models, it also creates new risks and policy challenges.

Over the past two decades, major corporations have built their own digital platforms to manage suppliers, connect customers to them, and provide internal communication and data exchange for employees around the world.

Conclusion: It can be stated that in the conditions of constant technological progress and the development of innovative technologies, intellectual property results and emergence of new investment objects of multinational companies, in order to remain competitive and to have certain advantages not only for consumers of their products, but also to receive additional financial resources which are based on the saving of used material resources of corporations, it is necessary to look for alternative sources of investment in non-financial assets (investments in construction and real estate, in the art market and art, in hedge funds, in precious stones, etc.) that increase profitability and reduce the correlation between the investment portfolio and the stock market.

REFERENCES:

1. Cantwell, J. and Zhang, Y. (2011) 'Innovation and location in the multinational firm', *International Journal of Technology Management*, 116-132.
2. Digital globalization: The new era of global flows / by James Manyika, Susan Lund, Jacques Bughin, Jonathan Woetzel, Kalin Stamenov, and Dhruv Dhingra, Report McKinsey Global Institute, February 2016.
3. Global investment trends monitor: Global FDI flows slip in 2016, modest recovery expected in 2017, #25, February 2017.
4. Martin Heidenreich 'The Social Embeddedness of Multinational Enterprises'. A Literature Review 1, University of Oldenburg, Socio-Economic Review 10 (3) July 2012.
5. Paul Leinwand and Cesare Mainardi, *Strategy That Works: How Winning Companies Close the Strategy-to-Execution Gap*, January 2016.
6. Portia Crowe, "CITI: The 'Uber moment' for banks is coming – and more than a million people could lose their jobs," *Business Insider*, March 30, 2016.
7. Saka-Helmhout, A. and Geppert, M. (2011) 'Different forms of agency and institutional influences within multinational enterprises', *Management International Review*, 567-592.

8. Tech breakthroughs megatrend: how to prepare for its impact. PwC, 19th Annual Global CEO survey, January 2016. <https://www.pwc.com/gx/en/issues/technology/tech-breakthroughs-megatrend.pdf>

9. The influence of TNCs on the economies of developing countries. International business. – NY. : Dryden Press, 2005. – 31 p.

10. United Nations Conference on Trade and Development: World Investment Report 2017. <http://unctad.org/en/pages/PublicationWeb-flyer.aspx?publicationid=1782>

TRANSFORMATION OF THE STATE BUDGET OF THE EUROPEAN COUNTRIES AND "BREXIT"

Belostotskiy A.

*Candidate of economic sciences
Kursk State University*

ТРАНСФОРМАЦИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА ЕВРОПЕЙСКИХ СТРАН И «BREXIT»

Белостоцкий А.А.

*Кандидат экономических наук
Курский государственный университет*

Abstract

The article analyzes the budgetary structure of the European leading countries, the dynamics of budget revenues and expenditures, the impact of state and municipal finance on the state of the European Union's economy under the conditions of "brexit".

Аннотация

В статье проводится анализ бюджетного устройства Европейских стран-лидеров, динамики доходов и расходов бюджета, влияние государственных и муниципальных финансов на состояние экономики Европейского союза в условиях «brexit».

Keywords: state budget, European Union, budgetary structure, budget revenues and expenditures, "brexit".

Ключевые слова: государственный бюджет, Европейский Союз, бюджетное устройство, доходы и расходы бюджета, «brexit».

Особенностью формирования государственных бюджетов европейских стран является то, что налоги создают в них до 90% всех бюджетных доходов, а таможенные пошлины и разного рода сборы играют несущественную роль. Это свидетельство в целом довольно высокого уровня жизни населения, хотя в последние три года выявилась явная тенденция к его снижению в результате глобального кризиса и рецессии. В расходных статьях бюджетов этих стран абсолютно преобладают затраты на социальные цели — 51% в среднем, хотя некоторые из них направляют в эту сферу более 65% всего бюджета (страны Скандинавии). В европейских странах существует довольно высокий порог налогообложения, действующий на основе

дифференцированного подхода с точки зрения величины дохода (40—45%). В 1960—1970-х гг. этот порог был существенно выше — лица с высоким доходом выплачивали до 70% своего дохода в форме различных налогов, что не препятствовало быстрому экономическому росту этих стран. В результате большая часть бюджета формируется за счет налоговых поступлений со стороны среднего класса, а на богатые слои, тесно связанные с деятельностью крупного промышленного и финансово-банковского предпринимательства, приходится от четверти до трети всех налоговых поступлений. Доходы и расходы государственных бюджетов стран Европейского Союза представлены в таблице 1 [6].

Таблица 1

Государственные бюджеты стран Европейского Союза, трлн. долл.

Бюджет	2001	2004	2007	2012	2017
Германия					
Доходы	0,802	1,2	1,454	1,511	1,523
Расходы	0,825	1,3	1,453	1,511.	1,497
Великобритания					
Доходы	0,565	0,835	1,154	0,996	1,308
Расходы	0,540	0,897	1,239	1,183	1,392
Франция					
Доходы	0,210	0,217	1,287	1,341	1,308
Расходы	0,240	0,274	1,356	1,458	1,392

Проблема государственных бюджетов европейских стран предельно обострилась в последние три года, когда дефициты стали приобретать характер, угрожающий стабильности финансовых систем. Это привело к стремительному росту долговых обязательств государств, которые в некоторых странах превысили годовые объемы ВВП. Руководствуясь монетарными подходами в макроэкономической политике и сообразуясь с требованиями Европейской комиссии и МВФ, правительства пытаются преодолеть эти трудности за счет сокращения государственных расходов. Одновременно оказывается помощь крупным банкам и корпорациям, что, по общему мнению, позволит ускорить экономический рост. На деле же получается обратный эффект — сокращение государственных расходов и режим экономии суживают спрос, стагнирует производство, что усиливает безработицу, а банки, по-

лучая крупные пакеты льготных кредитов, не торопятся осуществлять кредитные операции, опасаясь неблагоприятной рыночной конъюнктуры [3].

Финансовая система Федеративной Республики Германия включает в себя бюджеты трех уровней, специальные правительственные фонды, государственные предприятия.

Формирование бюджетов происходит в основном за счет поступления налоговых платежей. При этом следует учесть, что прямые налоги в Германии преобладают и превышают поступления от косвенных налогов в два раза. Большая часть государственных средств расходуется на социальное обеспечение, на втором месте расходы на экономику, военные расходы, далее идут расходы на науку образование, управленческие расходы и прочие. Бюджетное устройство Германии представлено на рисунке 1.

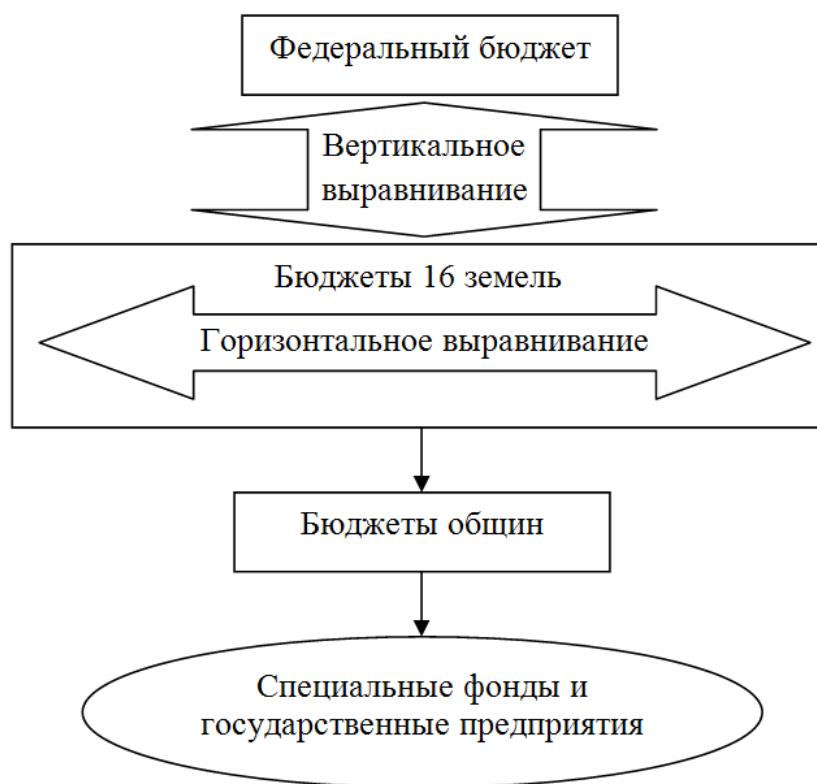

Рис. 1 - Бюджетная система Германии

Финансовая система Германии построена таким образом, что она вполне соответствует правительственной политике социальной рыночной экономики. Огромное внимание уделяется социальному обеспечению и поддержанию нормального уровня жизни населения.

Финансовая система ФРГ включает федеральный бюджет, бюджеты 16 земель, общин, специальные правительственные и внебюджетные фонды, финансы Федеральной железной дороги (Бундесбан) и Федеральной почты (Бундеспост), государственных предприятий, органов социального страхования, федерального ведомства по труду. Вся страна разбита на финансовые округа. Связующим звеном между бюджетом федерации и бюджетами

земель являются высшие финансовые дирекции. Они объединяют несколько финансовых округов.

Формально все звенья бюджетной системы автономны, т. е. самостоятельно составляют бюджет, взимают налоги, сборы, расходуют средства на выполнение функций, подпадающих под их юрисдикцию.

Бюджет выступает главным звеном финансовой системы ФРГ, его структура и бюджетный процесс соответствуют федеративному характеру государственного строя. В госбюджет включаются доходы и расходы трех уровней административного управления - федерации (центральный бюджет), земель (региональные бюджеты), и общин (местные

бюджеты). Сводный (консолидированный) госбюджет получается путем сложения доходов и расходов бюджетов всех трех уровней за вычетом межбюджетных трансфертов (субсидий, дотаций). С 1974 г. в госбюджет включаются средства фонда социального страхования и социального обеспечения [5].

Бюджетный год в ФРГ совпадает с календарным. Федеральный бюджет утверждается бундестагом (парламентом). Составление, утверждение и исполнение федерального бюджета предусматривает определение ожидаемых доходов и расходов в бюджетном плане и ведение бюджетного учета, фактическое отражение исполнения бюджета.

Рис. 2. - Динамика доходов и расходов федерального бюджета Германии, в % к ВВП

Высшим контрольным органом ФРГ в области государственных финансов является федеральная счетная палата. Отчет об исполнении бюджета составляется министерством финансов и направляется в парламент и счетную палату.

Бюджетная политика ФРГ подчиняется общим целям экономической политики и опирается на отлаженный в послевоенный период механизм ее реализации, на богатый арсенал средств и методов формирования доходных и расходных статей госбюджета.

Формирование доходов определяют целую систему финансовых каналов по которым в казну стекаются средства от физических и юридических лиц. Налоговые поступления составляют 4/5 всех доходов бюджета, причем на 2/3 налоговые поступления формируются за счет прямых налогов (подходного или налога на зарплату, корпорационного, промышленного). Однако их доля в бюджетах различных уровней разная.

Структура расходов федерального бюджета отражает функции, выполняемые федеральным правительством. На центральное правительство ложатся все военные расходы и расходы на внешние отношения, основная часть социальных затрат, а также расходов на финансовое содействие (субсидирование, льготное кредитование или прямое финансирование) отдельных отраслей, производств и регионов, на науку и образование, на содержание административного аппарата. Динамика доходов и расходов федерального бюджета Германии представлена на рисунке 2.

В Великобритании финансовая система включает в себя два основных звена: государственный бюджет и местные бюджеты. Единый сводный бюджет отсутствует. Бюджеты местных органов власти формально обособлены. Ведущим звеном бюджетной системы Великобритании является государственный бюджет, через который перераспределяется около половины национального дохода государства, что представлено на рисунке 3.

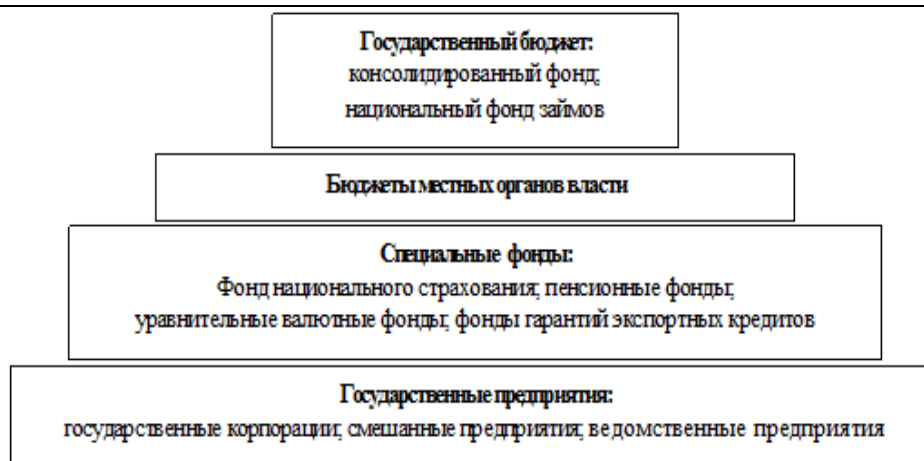

Рис. 3 - Схема финансовой системы Великобритании

Великобритания – унитарное государство и ее бюджетная система имеет 2 уровня- централизованный и местный. Государственный бюджет состоит из 2 частей:

1. Консолидированный фонд включает текущие поступления средств и их расходование. Занимает примерно 98% бюджета, формируется преимущественно налоговыми поступлениями (на 95%). К неналоговым относятся: доходы от продажи собственности государственной, различные административные взыскания.

2. Национальный фонд займов. Входят доходы и расходы государства, который связан с движением капитала и ценных бумаг.

Бюджетный год начинается 1 апреля, кассовое исполнение осуществляет банк Англии. Ответственность за исполнение несет казначейство. Местные органы власти имеют 2-х ступенчатую систему из городов и графств (или округов сельской местности). В Уэльсе и Шотландии одноступенчатая городская система местных органов. Из местных бюджетов финансируется больше 1/3 всех государственных расходов. Это социальная защита, образование, правопорядок, коммунальные услуги, транспорт [4].

Ежегодно принимаются два основных финансовых закона, регулирующие вопросы бюджета, – Закон об ассигнованиях, предметом которого являются государственные расходы, и Закон о финансах, в котором отражаются государственные доходы и их источники.

Проект государственного бюджета составляет казначейство. Ежегодно 1 октября оно направляет циркуляр отдельным департаментам, министерствам и ведомствам, требуя от них смету расходов на следующий финансовый год, а от департаментов внутренних доходов, таможенных пошлин и акцизов – сметы доходов. Министерства и ведомства разрабатывают сметы по установленной классификации расходов и передают их казначейству, которое проверяет и уточняет их.

Финансовая система Великобритании включает в себя 4 традиционных звена: государственный бюджет, местные бюджеты, специальные внебюджетные фонды, финансовые государственных предприятий.

Государственный бюджет страны состоит из двух частей:

- консолидированного фонда, который включает текущие поступления средств и их расходование;

- национального фонда займов, куда входят доходы и расходы государства, связанные с движением капитала.

Третьим звеном финансовой системы являются специальные фонды. Их более 80. ведущее место занимает фонд национального страхования. Он создается за счёт взносов населения, государственных предприятий и дотаций правительства. Аккумулированные средства идут на выплату пенсий, пособий по безработице и болезни.

Кроме фонда национального страхования, в финансовую систему Великобритании входят пенсионные фонды государственных предприятий, уравнивательный валютный фонд, фонды гарантий экспортных кредитов. Эти фонды создаются за счёт средств и дотаций предприятий и осуществляют расходы в соответствии со своим функциональным назначением.

Доходная часть национального фонда займов формируется за счёт процентов, поступающих от корпораций и местных органов власти как оплата за кредит, части прибыли Банка Англии, средств некоторых специальных фондов. Расходная часть включает затраты на обслуживание государственного долга и некоторые другие.

Основная часть расходов финансируется из консолидированного фонда (98%), который формируется преимущественно налоговыми поступлениями (95%). К неналоговым поступлениям относят доходы от продажи государственной собственности, административные взыскания и др.

Приобретённой сферой расходов государственного бюджета Великобритании в последнем десятилетии XX в. является социальная защита населения. Особенностью Британии также является увеличение к концу десятилетия удельного веса расходов на образование (с 2 % в 2005 до почти 4% в 2014 гг.). Структура расходов консолидированного государственного бюджета Великобритании представлена на рисунке 4.

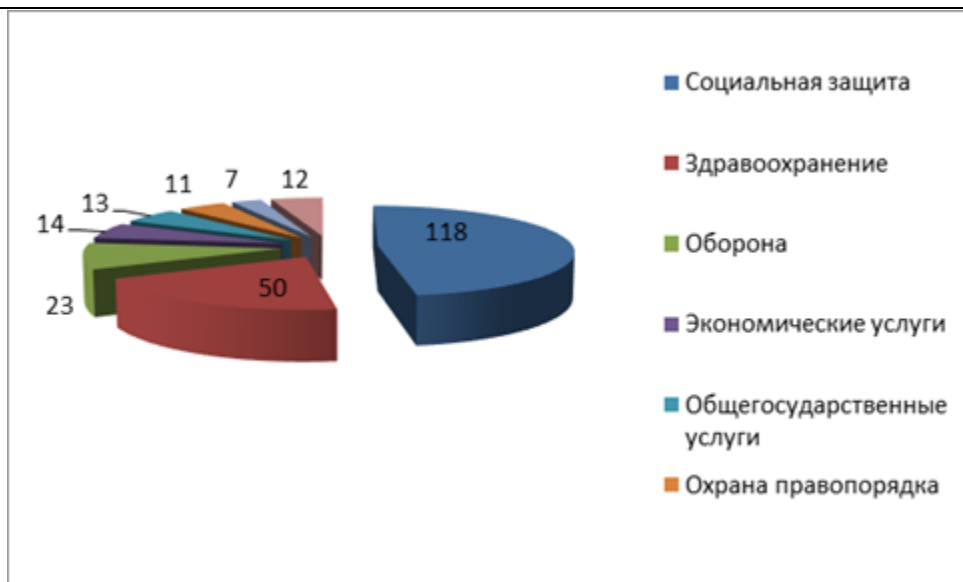

Рис. 4

Структура расходов консолидированного государственного бюджета Великобритании, в % к ВВП

Государственные финансы Франции состоят из трех частей: бюджет (бюджет центрального правительства); бюджеты штатов; бюджеты местных органов власти (свыше 82 тыс. местных административных единиц, включающих более 3 тыс. округов, 19 тыс. муниципалитетов, 17 тыс. городов, более 43 тыс. учебных и специальных округов). Стержневое место в этой системе занимают федеральные финансы, на которые приходится около 60% государственного бюджета Франции.

Бюджет во Франции - важнейший инструмент управления государственными средствами в силу того, что государство через бюджетную систему формирует и распределяет более 20 % ВВП и 50 % национального дохода. На долю государственного бюджета приходится приблизительно 80 % всех доходов и расходов французской финансовой системы [8].

Центральный бюджет делится на два раздела:
а) 90 % - операции окончательного характера (безвозвратное финансирование), которые подразделяются на текущие, гражданские, капитальные и военные расходы;

б) 10 % - операции временного характера (кредиты). Расходы центрального бюджета также делятся на две части:

-текущие, которые в свою очередь подразделяются на военные (содержание военнослужащих, их обучение и материально-техническое обеспечение), социальные и др.;

-капитальные, включающие в себя военные (строительство военных объектов, закупка военной техники), расходы на иностранные дела (создание посольств, консульств за границей, а также взносы в международные кредитно-финансовые учреждения), что представлено на рисунке 5.

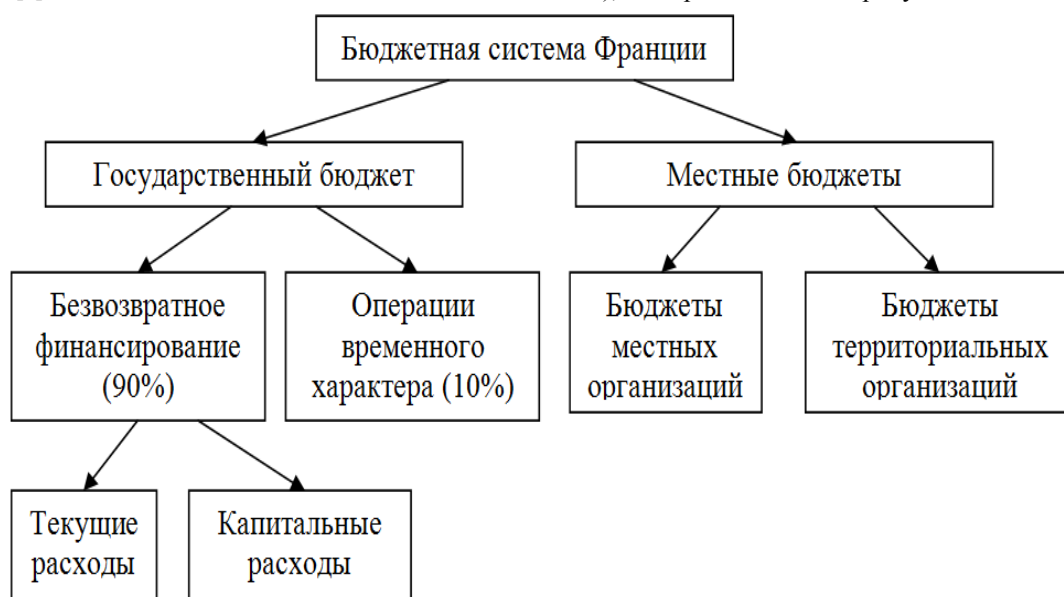

Рис. 5 - Государственные финансы Франции

Федеральные фонды, достигающие 60% бюджета — это самостоятельный правительственный бюджет, который имеет свою национальную налоговую базу и формально не связан с какими-либо программами расходов. Он может обслуживать любые национальные цели по усмотрению президента. Основная доля ресурсов федеральных фондов (примерно 60%) направляется на финансирование военных расходов и оборонных НИОКР, платежей процентов по федеральному долгу, внешнеэкономической деятельности и на содержание государственного аппарата. Остальные идут на покрытие расходов отдельных отраслей экономики (включая энергетику и транспорт) и на социальные программы помощи бедным.

Повторим, что федеральные фонды — а их источники это федеральные подоходные налоги с населения и корпораций, а также акцизы и таможенные пошлины — формируются независимо от конкретных программ, которые они финансируют. В этом заключается их главное отличие от доверительных фондов. Обращает на себя внимание постоянное отрицательное сальдо баланса федеральных фондов. Именно это сальдо и формирует дефицит федерального бюджета Франции.

Доверительные фонды представляют собой целевые самофинансирующиеся фонды. И по источникам формирования, и по расходам они привязаны к решению специфических задач, и их средства нельзя направить на другие цели. Более того, по закону, даже остатки средств доверительных фондов нельзя использовать для пополнения федеральных фондов, а они должны быть вложены в государственные долговые обязательства, то есть фактически используются для «подстраховки» государственной кредитно-денежной политики. Доверительные фонды бюджета Франции это в первую очередь фонды социального страхования (по старости, инвалидности, в случае потери кормильца, по медицинскому обслуживанию, страхованию по безработице, специально выделяемому пенсионному обеспечению железнодорожников и государственных служащих, некоторые другие) и ряд специальных фондов, обслуживающих федеральную производственную инфраструктуру: автостреды, аэропорты, воздушное сообщение и т.д.

Расходы бюджета классифицируются, с одной стороны, за министерствами и ведомствами, а с другой - по функциональному принципу: на текущие и капитальные расходы. Структура расходов бюджета представлена на рисунке 6.

Рис. 6 - Структура расходов государственного бюджета Франции, в % к ВВП

В рамках бюджетной реформы во Франции (с 1996 г.) была введена система контрактации в сфере общественных услуг, согласно которой контракты заключаются между центральными органами государственной власти и производителями (поставщиками) услуг.

Для этого оценили и проанализировали стоимость услуг, предоставляемых государством, разработали показатели их качества, критерии эффективности деятельности министерств и ведомств. Срок действия этих контрактов составляет 3 года, но предусмотрена возможность ежегодной индексации и корректировки показателей, указываются

них с учетом внешних факторов. До 2006 г. Все министерства и ведомства Франции должны были перейти на использование принципов бюджетирования, ориентированного на результат [5].

Международный стандарт, по которому величина государственного бюджета должен быть менее 3% ВВП; государственный долг - менее 60% ВВП, был принят в рамках Европейского союза, и он вполне приемлем для других стран. При таком дефиците государственный долг не становится тяжким бременем для страны и может быть либо стабилизирован, либо ниже выплачен при благоприятных условиях.

Маастрихтское соглашение никоим образом не препятствует отказу стран-участниц от евро, но

решение о присоединении к валютному союзу на деле практически невозможно отменить. Тому есть несколько причин, самая главная — экономические издержки. Таким образом, если какая-либо страна могла бы отказаться от евро, наиболее вероятно, что это могло бы быть сделано с позиции силы, и только Германия на сегодня достаточно сильна для такого шага. И хотя евро не пользуется большой поддержкой в Германии, она вряд ли пойдет на это в одностороннем порядке [2, С. 235].

По мнению А.А. Белостоцкого «вопрос, который необходимо решить Европейскому Союзу заключается в том, приветствуются ли сейчас новые кандидаты. Большинство их тех, кто хотел бы присоединиться, привнесут с собой значительные проблемы из-за собственного государственного бюджета, что незамедлительно скажется на дефиците бюджета и уровне государственного долга стран – участниц Европейского Союза» [1, С. 44].

По традиции согласование бюджета ЕС всегда создает конфликт между его членами. Страны Северной Европы обычно являются бюджетными донорами, а южные и восточные – чаще всего реципиентами. В результате каждый раз при обсуждении очередных семилетних соглашений разгораются споры по поводу вклада отдельных стран, приоритетов и лимитов расходов и бюджетные вопросы непременно создадут новые трения между участниками Евросоюза, страны, на которые распространяются льготы, будут их защищать, но при сокращении бюджета их шансы невелики [7].

УДК: 339.5.025.7

THE ROLE OF CUSTOMS CONTROL IN THE SYSTEM OF ANTIDIA DEPENDING FROM TAXATION BY SUBJECTS OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

Menliosmanov Z.

postgraduate student at the Department of Tax Policy at the University of the State Fiscal Service of Ukraine, s.Irpin, Ukraine

РОЛЬ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ УХИЛЕННЯМ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Менліосманов З.Т.

аспірант кафедри податкової політики Університету державної фіскальної служби України, м. Ірпін, Україна

Abstract

The article reveals the peculiarities of the implementation of customs control in Ukraine and its role in counteracting shadow transactions and evasion from taxation in the field of foreign economic activity. The size of potential losses of Ukraine from the shadowing of foreign economic activity and the imperfection of the customs control system after customs clearance of goods and vehicles are analyzed. Areas of improvement of control and verification activity by the customs structures are offered.

Анотація

У статті розкрито особливості здійснення митного контролю в Україні та його роль у протидії тіншовим обороткам й ухиленню від оподаткування у сфері ЗЕД. Проаналізовано розміри потенційних збитків України від тінізації ЗЕД та недосконалості системи митного контролю після митного оформлення товарів та транспортних засобів. Запропоновано напрями удосконалення контрольно-перевірочної діяльності митними структурами.

Keywords: Customs control, customs clearance, counteraction to shadow transactions, taxation of foreign economic activity.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРЫ:

1. Белостоцкий А.А. Бюджетный дефицит Европейских стран: пути выхода из кризиса / Актуальные проблемы развития социально – экономических систем: теория и практика: материалы III международной научно – практической конференции. – Орел: АПЛИТ, 2011. – 332 с.
2. Хасбулатов, Р. И. Международные финансы: учебник для магистров. - М.: Издательство Юрайт. - 2014. - 567 с.
3. Бюджетная система Европейского Союза: официальный сайт. URL:<http://ec.europa.eu/budget> (дата обращения: 18.12.2017).
4. Европейский Союз: официальный сайт. URL:<http://europa.eu> (дата обращения: 15.12.2017).
5. Финансовые программы и бюджет Европейского Союза: официальный сайт. <http://ec.europa.eu> (дата обращения: 12.12.2017).
6. The World Factbook – Central Intelligence Agency: официальный сайт. URL:<http://www.cia.gov/> (дата обращения: 10.12.2017).
7. The insider. Stratfor: ЕС на грани бюджетного кризиса из-за Брекзита URL:<http://theins.ru/ekonomika/33246> (дата обращения: 20.12.2017).
8. Tradingeconomics. Государственный бюджет Европы: официальный сайт. URL:<https://tradingeconomics.com/europa/government-budget> (дата обращения: 17.12.2017).

Ключові слова: Митний контроль, митний постаудит, протидія тіньовим оборудкам, оподаткування зовнішньоекономічної діяльності.

Вступ. В умовах реалізації курсу, спрямованого на подальшу інтеграцію національної економіки України до світового економічного простору, особливо важливого значення набуває проблема забезпечення трансформації системи митного контролю з урахуванням стандартів та правил міжнародних організацій, а також досвіду зарубіжних країн. Наразі реорганізація та підвищення ефективності митного контролю в Україні є одним з найбільш проблемних питань і знаходиться під прискіпливою увагою як уряду країни, так і західних партнерів.

Нинішня система митного контролю в Україні має низку особливостей, яка не дозволяє державі в особі уповноважених органів державної влади з реалізації митної політики забезпечити високу ефективність митної діяльності. Зокрема, система митного контролю не забезпечує повноцінної реалізації завдання з попередження, виявлення та профілактики фінансових порушень у сфері оподаткування зовнішньоекономічної діяльності. Це зумовлено тим, що функція проведення контрольно-перевірочної діяльності після митного оформлення відокремлена від митної діяльності й віддана для реалізації ГУ ДФС, є проблеми з формуванням підрозділів митного пост-аудиту та наповнення їх висококваліфікованими кадрами тощо.

Вагомий внесок у дослідження проблем розвитку системи митного контролю та його ролі у протидії порушень у сфері митного оподаткування внесли такі провідні вчені та практики як М. Базась, А. Берзан, О. Борисенко, І. Бережнюк, О. Вакульчик, О. Василик, М. Губа, Ю. Дьомін, Т. Єдинак, Л. Івашова, Є. Корнієнко, М. Каленський, В. Науменко, П. Пашко, Р. Прокопенко, Л. Пісьмаченко, С. Терещенко та інші. Проте й на сьогодні залишаються не достатньо розробленими окремі питання інституційного забезпечення трансформації системи митного контролю у напрямі протидії тіньовим оборудкам у сфері ЗЕД з урахуванням вимог міжнародних організацій та досвіду країн ЄС в умовах інтеграції України до світового економічного простору.

Тому дослідження сутності та місця митного контролю в системі протидії ухилення від оподаткування суб'єктами ЗЕД, ретроспективний аналіз його еволюції, оцінювання ефективності сучасної системи митного контролю у сфері оподаткування ЗЕД, а також пошук перспективних напрямів удосконалення існуючої системи митного контролю з урахуванням необхідності розвитку митного постаудиту є вельми актуальними і своєчасними.

Метою статті є узагальнення та подальший розвиток теоретичних засад та практичних підходів щодо удосконалення системи митного контролю у сфері оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності задля протидії тіньовим оборудкам у сфері ЗЕД в Україні.

Результати. Метаморфози, що відбуваються у соціально-економічній сфері України зумовлюють необхідність розробки нової доктрини державного управління митною справою, визначне місце в якій має належати формуванню якісно нової системи державного митного контролю. Це викликано тим, що однією з головних функцій митної справи є функція митного контролю, яка на основі усталених митних правил і процедур дозволяє формувати інституційні засади фінансово-економічних взаємовідносин між митними органами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, що спрямовані на забезпечення повного та своєчасного оподаткування зовнішньоекономічних операцій. Удосконалення системи митного контролю набуває особливого значення в умовах тотальної тінізації економіки та масового ухилення від оподаткування суб'єктів господарювання за всіма видами економічної діяльності.

Варто констатувати, що сьогодні в Україні мають місце такі негативні явища як значні розміри «тіньових» та «сірих» оборудок, масове ухилення від оподаткування, процвітання корупції.

Зазначимо, що, у 2015 році за офіційними даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (далі МЕРТ) розміри інтегрального показника тіньової економіки зменшився на 3% проти 2014 року, проте його значення у 40% від ВВП¹ (а за даними міжнародних експертів це не менше 55%), утримує Україну чи не на останніх місцях у світовому рейтингу. Особливо загрозливих рис набирають ці негативні явища у сфері зовнішньоекономічної діяльності, адже за даними міжнародних і вітчизняних фінансових експертів, в Україні тіньові оборудки у сфері ЗЕД перевищують 80% від загального обсягу.

Наявність тіньових оборудок спричиняє значні втрати бюджету. Зважаючи на те, що за даними спільного рейтингу Світового банку та аудиторської компанії PwC, у 2015 році показник податкового навантаження на суб'єктів господарювання за 5 основними податками становив близько 51,9%², а ВВП у цьому році за даними Держкомстату рівнявся 1979,5 млрд. грн або 90,6 млрд. дол. США³, то не важко підрахувати, що бюджет України недоотримав близько 990 млрд. грн або більше ніж 45,3 млрд. дол. США, таким чином

¹ Рівень тіньової економіки України у 2015 році знизився до 40% ВВП. – Електронне видання. – Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/riven-tinovoyi-ekonomiki-ukrayini-u-2015-roci-znizivsya-do-40-vvp-212784_.html

² Україна посіла 107 місце в рейтингу податкового навантаження на бізнес // Економічна правда від 20 листопада

2015 р. [Електронне видання] Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2015/11/20/568451/>

³ Валовий внутрішній продукт України // Фінансовий портал МФУ <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>

недоїмка до бюджету від ЗЕД склала більше ніж 36 млрд. дол. США. І при цьому Україна постійно випрошує у міжнародних фінансових структур кошти в борг, зокрема, МВФ на протязі 2014-2017 років мав надати нам пільгових кредитів у розмірі 17 млрд. дол. США.

Наявність тіньової економіки створює питоми середовище для розвитку й процвітання корупції й навпаки. Саме наявність корупції на різних рівнях державної влади й управління і дозволяє активно діяти тіньовому сектору економіки зневажаючи офіційні обмеження, правові та моральні норми тощо.

Стосовно корупції зауважимо, що за даними Transparency International, яка представляє глобальний Індекс сприйняття корупції, Україна в 2014 році займала 142 місце з 175 країн світу й з 100 можливих балів (відсутність корупції) наша країна отримала лише 26 балів. Тобто Україна-2014 за рівнем корумпованості була на одній сходинці з Угандою й Коморськими островами, як одна з найбільш корумпованих країн світу⁴. У 2015 році ситуація дещо покращилася, Україна зайняла 130 місце зі 168 позицій у світовому рейтингу сприйняття корупції, опинившись поруч з Іраном, Камеруном, Непалом, Нікарагуа і Парагваєм. Про це свідчать дані дослідження Bertelsmann Foundation Transformation Index⁵, які враховуються при визначенні світового Індексу сприйняття корупції CPI, що свідчить про не ефективність боротьби з корупцією в нашій країні. Тим більше, що на протязі майже 4 років Україна так і не спромоглася не тільки впровадити, але й розробити чітку й зрозумілу стратегію подолання «тіньової» економіки й корупції в країні.

Особливо наголошуємо на тому, що не можна боротися з корупцією й одночасно говорити, що саме завдяки «тіні» у складні часи фінансової кризи й війни виживає більшість українців, адже корупція й тінь це дві різні сторони одного анти правового й анти соціального явища, що гальмує розвиток нашої країни й відкидає її до рівня слаборозвинутих країн. Це при тому, що у 1991 за оцінками міжнародних експертів за інтегрованим індексом сукупного потенціалу Україна займала 4 місце у світі, а наразі знаходиться на 79 позиції у після Еквадора, Хорватії та Гватемали⁶.

Наведені вище факти свідчать, у тому числі, й про недосконалість і низьку ефективність існуючої системи державного фінансового та митного контролю, адже саме державні контролюючі органи, через застосування сучасних контрольно-перевірочних методів та інструментів, мають стати на

заваді розростання нелегальної економічної діяльності та її наслідків. Особливої уваги потребують питання організації та провадження державними органами фінансово-економічного контролю діяльності суб'єктів господарювання у сфері ЗЕД та визначення основних напрямів удосконалення саме митного контролю після митного очищення товарів та транспортних засобів, який за загальноприйнятою у світі практикою називають – митний постаудит.

Митний контроль обіймає важливе місце у системі державного фінансового контролю, адже саме через систему контрольно-перевірочних заходів у межах митного контролю, держава має забезпечувати економічну і фінансову безпеку, захищати власні національні інтереси. Недосконалість митного контролю в Україні уможливило значне зростання тіньових оборотів та стало однією з причин витоку значних «брудних» фінансових коштів за кордон та їх осідання офшорних зонах. Посилення засобів митного контролю й особливо відродження у митних структурах підрозділів митного аудиту дозволить значно підвищити ефективність митного контролю та стане на заваді фінансового «обезкровлення» України. Вивчення багатого зарубіжного досвіду та міжнародного законодавства у частині здійснення та удосконалення митного контролю та посиленні його ролі в протидії неправомірним зовнішньоекономічним операціям є одним із кроків поліпшення системи митного контролю в Україні й вимагає подальшого наукового осмислення. Найбільш значимими для визначення орієнтирів інтеграції України до світового митного співробітництва та вибору орієнтирів його митної політики й організації митного контролю були 105/106 сесії Ради Всесвітньої митної організації у червні 2005 року. Їх значення полягають у тому, що 24 червня 2005 року були прийняті Рамкові стандарти, що встановлюють мінімальні принципи і стандарти, та які, після їх ухвалення, мають стати мінімальним переліком заходів для членів Всесвітньої митної організації у сфері забезпечення безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі⁷.

Зважаючи на положення Рамкових стандартів розвиток міжнародної торгівлі невід'ємно пов'язаний із глобалізацією ринків та світовими інтеграційними процесами. У той же час, активізація міжнародних торговельних відносин неможлива без удосконалення способів та методів здійснення митного контролю на момент фізичного перетину товаром митного кордону держави та прискорення їх реалізації. Зазначена світова тенденція призвела до розробки системи контролю, заснованого на

⁴ 142 место: Украина остается в клубе самых коррумпированных стран http://news.liga.net/articles/politics/4273041-142_mesto_ukraina_ostaetsya_klube_samykh_korrumpirovannykh_stran.htm.

⁵ Transparency International: Україна зайняла 130 місце у рейтингу сприйняття корупції // Новое время. – Електронне видання. – Режим доступу: <http://nv.ua/ukr/ukraine/events/transparency-international-ukrajina-zajnjala-130-mistse-u-rejtingu-spriijnattja-koruptsiji-93576.html>

⁶ The Global Competitiveness Report 2016–2017 Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf

⁷ Рамкові стандарти забезпечення безпеки і спрощення процедур міжнародної торгівлі від 24 квітня 2005 р / ВМО червень 2005 р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // copyright@wcoomd.org.

управлінні ризиками й аудиту. Зокрема, митний пост аудит як вид митного контролю (далі - МПА) вважається одним з найбільш ефективних заходів перевірки відповідності заявлених відомостей і виявлення шахрайства в міжнародній торгівлі, особливо шахрайства під час визначення таких характеристик товару як країна походження, контрактна вартість, код УКТЗЕД, які мають безпосередній вплив на формування його митної вартості й розмір оподаткування.

Наразі в Україні так і не сформовано цілісної системи митного контролю, процедури здійснення якого поєднували б у собі не лише форми та методи здійснення такого контролю під час митного оформлення, але й методи фінансового контролю та аудиту після завершення митних формальностей. Більш від того, наразі функція митного контролю штучно розірвана й виконується різними за своїм призначенням і функціональним підпорядкуванням структурними підрозділами, які об'єднує лише загальна назва центрального органу – Державна фіскальна служба України (далі ДФС). Однією з причин обмеження функцій митного контролю в Україні є односторонній підхід до розуміння особливостей митного контролю керівництвом ДФС, яке акцентує увагу на розвитку контролю під час митного оформлення. Думається, що саме нерозуміння багатоаспектності й неоднорідності митного контролю залежно від виду й форми його здійснення призвело до передачі частини функцій митного контролю від митних до податкових структур. Наявність проблем стосовно теоретичного трактування й практичного здійснення митного контролю у всіх його аспектах, у тому числі з точки зору висвітлення митного контролю як складової державного фінансового контролю і визначило тему даного дослідження.

При цьому якщо контроль за переміщенням товарів та транспортних засобів через митний кордон держави був притаманним митницям з моменту їх заснування, то контроль на основі методів аудиту це новація, що була запроваджена ще у 1973 році Кіотською конвенцією, але ратифікована Верховною радою України у лише березні 2011 р.⁸, яка з метою спрощення митних правил і процедур, визначила, що митний контроль можливо здійснювати не лише під час митного оформлення, але й після митного очищення товарів та випуску їх у вільний обіг. При цьому саме на наступний контроль поклалися функції документального підтвердження правильності нарахування та повноти сплати митних платежів. Таким чином підсилювалася функція фінансового контролю за формуванням та сплатою податків та платежів суб'єктами ЗЕД.

Одним з визначальних чинників успіху щодо приведення економіки до дотримання легальних правил і процедур у підприємницькій діяльності є розвиток інституційних засад здійснення митного контролю на системній основі. На жаль теперішній стан митного контролю є в певній мірі розбалансованим і не відповідає ні інтересам держави, оскільки існують різні способи ухилення від сплати податків, що призводять до нерівності платників податків і завдають значного збитку національній економіці, ні інтересам платників податків, які несуть надмірне податкове навантаження і стикаються із заплутаністю і недосконалістю чинного законодавства вже на стадії визначення сутності митного контролю. Так, якщо керуватися чинним законодавством, зокрема Митним кодексом України (далі МКУ), митний контроль це сукупність заходів, що здійснюють центральні органи які реалізують податкову й митну політику в межах своїх повноважень з метою забезпечення додержання норм митного законодавства та міжнародних договорів, укладених у встановленому законом порядку⁹. В оновленій Кіотській конвенції (глава 2 «Визначення понять» Генерального додатку) Митний контроль (customs control) – це заходи, які використовують державні фіскальні органи для гарантування виконання митного законодавства.

Як зазначено у Митній енциклопедії основна мета митного контролю – перевірка та виявлення за допомогою різних форм контролю відповідності проведених митних операцій та дій митному законодавству; дотримання фізичними та юридичними особами, які беруть участь у митній діяльності, встановлених митних правил і процедур, тобто порядку переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів¹⁰. При цьому в міжнародному законодавстві виділяється два основних види здійснення митного контролю:

1) контроль за переміщеннями – заходи контролю, які застосовуються до товарів і транспортних засобів до або після їх прибуття/вибуття, або під час перебування під митним режимом, до моменту їх випуску;

2) контроль на основі методів аудиту – сукупність заходів, за допомогою яких переконуються у правильності заповнення декларацій на товари та достовірності зазначених у них даних, перевіряючи наявні у причетних до декларування осіб відповідні книги обліку рахунків, документи, облікову документацію та комерційну інформацію¹¹.

МПА є систематичним засобом здійснення контролю щодо забезпечення правильності й достовірності декларування товарів шляхом проведення перевірки бухгалтерської та фінансової звітності, системи реєстрації документів, в тому числі

⁸ Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) від 18 травня 1973. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_643

⁹ Митний кодекс України. - Електронне видання. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17

¹⁰ Митна енциклопедія: У двох томах. Т.2/: Редкол.:... І. Г. Бережнюк (відп. ред.), П.В.Пашко та ін.– Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2013. - С. 68

¹¹ Митна енциклопедія: У двох томах. Т.2/: Редкол.:... І. Г. Бережнюк (відп. ред.), П.В.Пашко та ін.– Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2013. – С 69-70.

пов'язаних з комерційними підприємствами та компаніями, безпосередньо або опосередковано залученими до міжнародної торгівлі. Впровадження МПА має на меті одночасно зі спрощенням процедури митного контролю забезпечити ефективний захист фінансових інтересів держави. МПА дозволяє митниці пропонувати торговцям процедури полегшеного пропуску товарів шляхом використання спрощених процедур, застосування яких передбачає заміну ретельного дослідження кожної декларації та догляду товарів більш сучасними технологіями аналізу ризиків та аудиту. Однак в Україні в процесі розвитку та запровадження митного постаудиту під час здійснення митного контролю за товарами, що перетинають митний кордон України, виникає ціла низка проблемних питань. Ці питання можна розділити на декілька груп, а саме:

1. *Проблеми організаційно-правового забезпечення МПА.* Процес впровадження МПА має починатися з прийняття пакету законодавчих актів, що надає посадовим особам митного органу юридичні повноваження, необхідні для здійснення перевірки комерційних облікових документів усіх контрагентів, які безпосередньо або опосередковано залучені до міжнародної торгівлі. Формально можливість таких перевірок визначена ст.336 МКУ, проте ні самому Кодексу, ні в якому іншому законодавчому документі не визначено МПА як вид контрольно-перевірочної діяльності, який мають здійснювати посадові особи митних органів. Вважаємо, що ототожнення МПА з формою контролю – «документальні перевірки...» є недопустимим, а передача повноважень з його здійснення посадовим особам податкових органів – помилка, що призвела практично до знищення цього виду митного контролю.

Іншою складовою цієї проблеми є наявність подвійного тлумачення законодавства, що призводить до неефективності процедур проведення МПА, які дають можливість платнику податків уникнути відповідальності.

2. *Проблеми практичної реалізації МПА.* Ефективне впровадження інституту МПА як виду митного контролю можливо лише за умови функціонування незалежного підрозділу МПА в системі державного фінансового контролю, який буде укомплектований висококваліфікованим персоналом, та забезпечений певним технічним ресурсом (програмне забезпечення, техніка, зручні бази даних, оперативні джерела інформації тощо). Ефективність функціонування таких підрозділів залежить від наявності необхідної кількості підготовлених спеціалістів (аудиторів), фінансового і матеріального забезпечення цих підрозділів інших факторів.

3. Проблеми інформаційного забезпечення та обміну інформацією між контролюючими органами на національному та міжнародному рівні. Інформація є базою для проведення перевірок митними аудиторами платників податків. Для ефективного проведення МПА інформаційне забезпечення має бути налагодженим за двома основними аспектами:

- 1) за місцем знаходження джерела:
 - інформування на національному рівні
 - інформування на міжнародному рівні
- 2) за оперативністю надходження інформації:
 - усталена оперативна інформація (створення стабільних електронних баз даних, поєднання окремих баз даних різних контролюючих органів)
 - запитувана оперативна інформація (формується у відповідь на окремий запит контролюючих органів).

4. *Технічна оснащеність, можливість реалізації потужного точкового контролю у випадку виявлення ризикової ситуації.* В умовах стрімкого інтелектуального розвитку форм і методів реалізації правопорушень у податковій та митній сфері виникає гостра необхідність підвищення та оптимізації технічної та технологічної оснащеності особового складу підрозділів, що задіяні у профілактиці та припинення митних правопорушень, виявленні недоборів митних платежів. Ця проблема стосується не лише питання оснащення співробітників митних органів технічним забезпеченням, доступом до баз даних інформаційних джерел (в т.ч. всесвітніх мереж), а й налагодження ефективної роботи системи аналізу ризиків на всіх етапах існування товарів, що переміщуються через митний кордон держави (від виробництва до кінцевого споживання).

Висновки. Загалом необхідно зазначити, що наявність в країні дієвого митного контролю і, особливо митного постаудиту, є необхідною умовою створення ефективної системи протидії тіншовим оборудкам й ухиленням від оподаткування у сфері ЗЕД. Вирішення проблем, які пов'язані з функціонуванням інституту митного постаудиту дозволить значно посилити роль митного контролю в забезпеченні ефективного адміністрування податків і платежів у сфері ЗЕД, що в цілому позитивно відобразиться на забезпеченні фінансової безпеки держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Рівень тіншової економіки України у 2015 році знизився до 40% ВВП. – Електронне видання. – Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/riventinovoyi-ekonomiki-ukrayini-u-2015-roci-znizivsyado-40-vvp-212784_.html
2. Україна посіла 107 місце в рейтингу податкового навантаження на бізнес // Економічна правда від 20 листопада 2015 р. [Електронне видання] Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2015/11/20/568451/>
3. Валовий внутрішній продукт України // Фінансовий портал МФУ <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>
4. 142 место: Украина остается в клубе самых коррумпированных стран http://news.liga.net/articles/politics/4273041-142_mesto_ukraina_ostaetsya_v_klube_samykh_korrumpirovannykh_stran.htm

5. Transparency International: Україна зайняла 130 місце у рейтингу сприйняття корупції // Новое время. – Електронне видання. - Режим доступу: <http://nv.ua/ukr/ukraine/events/transparency-international-ukrajina-zajjala-130-mistse-u-rejtingu-spriijnattja-koruptsiji-93576.html>

6. The Global Competitiveness Report 2016–2017 Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf

7. Рамкові стандарти забезпечення безпеки і спрощення процедур міжнародної торгівлі від 24 квітня 2005 р / ВМО червень 2005 р [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: // souright@wcoomd.org.

8. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) від 18 травня 1973. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_643

9. Митний кодекс України. - Електронне видання. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17

10. Митна енциклопедія: У двох томах. Т.2:/ Редкол.:... І. Г. Бережнюк (відп. ред.), П.В.Пашко та ін.– Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2013. – 536 с.

THEORETICAL ASPECTS OF DETERMINATION OF EFFICIENCY PERFORMANCE MANAGEMENT AND NOW

Nasonov M.

graduate student of economics and business process modeling, Universities "University of Alfred Nobel" c. Dnipro

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ Й РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Насонов М.І.

аспірант кафедри економіки та моделювання бізнес-процесів, ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», м.Дніпро

Abstract

In the article the theoretical approaches of different scientific schools to determine the nature and content of the disclosure of the concepts of efficiency and effectiveness management. Showing the relationship and interdependence efficiency and effectiveness of business management, and basic approaches to their evaluation. Definition of main directions of improving the efficiency and effectiveness of management.

Анотація

У статті висвітлено теоретичні підходи різних наукових шкіл до визначення сутності та розкриття змісту понять ефективності та результативності діяльності та управління підприємством, відображено їх взаємозв'язок та взаємозалежність. Також розкрито основні підходи до оцінювання ефективності й результативності управління та визначено основні напрями їх підвищення.

Keywords: history management, management, efficiency, effectiveness, criteria for evaluating efficiency and effectiveness of management.

Ключові слова: історія управління, менеджмент, ефективність, результативність, критерії оцінювання ефективності й результативності управління.

Вступ. Традиційна економічна теорія припускає, що для оцінювання ефективності й результативності системи управління будь-якого підприємства доречно зіставляти витрати і результати роботи, застосовуючи ті чи інші показники. При цьому найбільш розповсюдженим критерієм ефективності управління в цілому є максимізація продуктивності і мінімізація витрат. Тим більше цей критерій вимагає щонайбільшої уваги, коли мова заходить про управління господарською діяльністю промислових підприємств, про просування товарів на ринку, про досягнення певних переваг над своїми конкурентами. Разом із тим, якщо говорити про результативність управління у процесі розширеного відтворення, то мета досягнення певного економічного

ефекту перетворюється на кінцевий результат, який відповідно до теорії функціональних систем виступає основним системоутворюючим фактором для системи будь-якого рівня¹² При цьому функціональними безперечно можна вважати системи різного рівня, діяльність яких спрямована на отримання корисних для них результатів і в яких відбувається активна багатостороння оцінка досягнутого результату¹³, тобто оцінка результативності. Таким чином системний підхід до висвітлення теоретичних аспектів різних наукових шкіл до трактування таких базових економічних понять як ефективність та результативність як зі сторони оцінювання виробничої діяльності промислових підприємств, так і зі

¹² Дункан Джек У. Основні ідеї в менеджменті / У. Дункан. - М.: Справа, 2004., С. 34–35.

¹³ Дункан Джек У. Основні ідеї в менеджменті / Джек У. Дункан. - М.: Справа, 2004.С. 106]

сторони управління цими підприємствами є вельми актуальним.

Розробленням різних аспектів ефективності та результативності займалися багато відомих учених як за кордоном: Джек У. Дункан, П. Друкер, В.Петті, В.Парето, Д.Рікардо, Г. Казначевская, І. Чуев, Б. Райзберг, Л. Лозовський, К. Стародубцева; так і в Україні: В. Геєць, М. Згуровський, М. Іщенко, В. Нусінов, О.Олексюк, С.Подкропивний, Н.Поліщук, В. Семиноженко та ін.. Однак, й до цієї пори залишається не розв'язаною проблема визначення сутності й змісту ефективності й результативності не лише у контексті оцінювання виробничої діяльності, але й при оцінюванні управління діяльністю підприємства, у тому числі, з урахуванням впливу управлінських рішень на отримання певних результатів й позитивного ефекту.

Метою статті є розкриття сутності та змісту понять «ефективність управління» та «результативність управління», а також визначення основних критеріїв та показників з оцінювання ефективності та результативності відносно управління промисловими підприємствами.

Результати. У методології економічної теорії не має єдиного підходу щодо визначення головної мети діяльності підприємства. Так, в класичній і неокласичній теорії – це максимізація прибутку підприємства, в інституційній – мінімізація трансакційних витрат, в еволюційній – стійкість соціально-економічного розвитку¹⁴. Проте представники різних наукових напрямів та шкіл безперечно сходяться в одному – досягнення поставленої мети залежить від якості управління, ефективності і результативності якого оцінюється за різними критеріями та показниками.

У науковій літературі наразі досить часто зустрічається трактування таких економічних категорій як «ефективність управління», «ефективність менеджменту», «ефективність виробництва», «ефективність виробничої діяльності», «результативність управління», «результативність менеджменту», «результативність виробництва», «результативність виробничої діяльності». При цьому деякими авторами ці категорії прямо отождолюються й використовуються як синоніми. Іншими авторами розмежовуються поняття «ефективність» й «результативність», але вони не вбачають різниці між категоріями «ефективність управління» й «ефективність виробництва» чи то «результативність управління» й «результативність виробництва». Тому в даній статті буде здійснено аналіз поня-

тійно-категоріального апарату за означеними категоріями, визначено їх місце в системі економічного оцінювання виробничо-управлінських процесів за критеріями ефективності та результативності.

Перш за все зупинимося на етимології слів «результат» та «ефект», які покладено в основу економічних понять «результативність» й «ефективність». Так, згідно з тлумаченнями С.Ожегова й Н.Шведової, що є співзвучними з В.Далем та спираються на словник іноземних слів, що вказують на латинське походження цих слів, «результат» (лат. resultatus) – це кінцевий підсумок від завершення якої небудь діяльності або ж показник майстерності¹⁵, тоді як «ефект» (лат. effectus) – дія, результат (наслідок) чогось, враження яке справила певна дія на когось або ж спосіб справити таке враження¹⁶. Тобто результат статичний – це підсумок від вже завершені дії тоді як ефект динамічний й характеризує результат як наслідок від тієї чи іншої дії чи діяльності. Таким чином якщо будь який процес розкласти на фрагменти, то за кожним з них буде отримано проміжний результат який можна назвати ефектом. Сума ефектів складає кінцевий підсумок – результат.

У економічній науці поняття «ефект» та «результат» в подальшому трансформувалися в систему критеріїв і показників, що характеризують діяльність і вказують на її «ефективність» та «результативність».

Дослідження проблематики ефективності господарської діяльності здійснювалися представниками економічної школи класичного напрямку Вільямом Петті та Вільфредом Парето, а також засновником школи фізіократів Франсуа Кене¹⁷ Основи економічної теорії: посібник для студентів вищих навчальних закладів. Так, В. Петті та Ф. Кене отождолювали поняття «ефективність» та «результативність» в подальшому цієї думки дотримувалися також С. Ф. Покропивний¹⁸, Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовський, Стародубцева К.Б.¹⁹. Загалом, більшість представників різних зарубіжних і вітчизняних наукових шкіл у сфері управління й економіки до середини 80-х років минулого століття наголошували на відсутності відмінностей між категоріями «ефективність» і «результативність».

Проте, ще початку XIX ст. Д. Рікардо, у своїх працях розділив поняття «ефективність» і «результативність», надаючи «ефективності» специфічне значення, що виражається зіставленням результату

¹⁴ Казначевская Г.Б., Чуев І.М. Основи менеджменту: Навчальний посібник для студентів вузів. / Г.Б. Казначевская, І.М. Чуев. - Ростов н/Д: Фенікс, 2004, С.4-5.

¹⁵ Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / Российская академия наук. Институтрусского языка им. В.В.Виноградова. – 4-е изд., доп. – М.: «ИТИ ТЕХНОЛОГИИ», 2003. – С. 674

¹⁶ Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / Российская академия наук. Институтрусского языка им. В.В.Виноградова.

– 4-е изд., доп. – М.: «ИТИ ТЕХНОЛОГИИ», 2003. – С. 914 с.

¹⁷ Основи економічної теорії: посібник для студентів вищих навчальних закладів / В.О.Рибалкін, М.О.Хмельевський, Т.І.Біленко, А.Г.Прохоренко. – К.: ВЦ «Академія», 2002. – С. 154.

¹⁸ Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: підручник / С. Ф. Покропивний. - К.: КНЕУ, 1999. – 400 с.

¹⁹ Райзберг Б.А., Лозовський Л.Ш., Стародубцева Е.Б. "Современный экономический словарь. - 6-е изд., перераб. и доп. - М.:ИНФРА-М, 2011. – 523 с.

і певного виду витрат²⁰. У сучасних наукових працях, починаючи з 80-90-х років ХХ ст., багато вчених віддають перевагу використанню терміна «результативність». У цьому контексті ми підтримуємо авторів наукових досліджень Р.З.Дарміць, Н.Д.Вацика²¹, О. І. Олексюка²², Н.В.Поліщук²³, М. Іщенко В. Нусінов²⁴, які розглядають поняття «ефективність» і «результативність» як окремі економічні категорії.

Підґрунтям їх досліджень стала теорія Е. Мосенга та П. Бредапа, які у 1993 р. створили панівну й до сьогодні у більшості наукових видань тривимірну модель визначення результативності економічних процесів на основі таких понять: ефективність – рівень задоволення потреб споживачів; економічність – економічне та оптимальне використання ресурсів організації; гнучкість – стратегічна сфокусованість (усвідомлення цілей) і здатність організації до змін²⁵ [].

При цьому, як зазначає О.І.Олексюк теорії і моделі оцінки ефективності господарської діяльності пов'язуються з прогнозами, конструюванням майбутнього компаній. У цей же час концепції дослідження результативності розвиваються під впливом облікових технологій (на базі інформаційних технологій) у напрямку управління процесами досягнення перспектив підприємств, тобто на процесах реалізації їх потенціалу сьогодні²⁶.

Заслугує на увагу творче осмислення теорії Е. Мосенга та П. Бредапа українськими науковцями, які розглядають «результативність» як не лише трьох- але багатовимірне агрегуюче поняття. Вони поряд з двома основними критеріями оцінювання результативності діяльності підприємства: ефективністю й економічністю, розкладають критерій гнучкості на більш конкретні складові, наприклад такі як: конкурентоспроможність, стійкість та рівень інноваційного розвитку²⁷ або ж якість кінцевого продукту та задоволення потреб кінцевого споживача²⁸.

Таким чином, «результативність» у більшості сучасних економічних дослідженнях визнається найбільш ємним поняттям, що характеризує завершений процес, тоді як «ефективність» розглядається лише як один з критеріїв, що характеризують

окремі етапи цього процесу. Проте питання диференціації ефективності й результативності залишається одним з найбільш гострих в сучасній вітчизняній економічній теорії через схоже змістовне їх наповнення.

Таким чином, ми розмежуємо поняття ефективності й результативності й вважаємо, що основним критерієм при оцінюванні даних характеристик виступає час (період) оцінювання. Так, якщо *ефективність є динамічним поняттям, що характеризує протікання того чи іншого процесу й вимірюється проміжними показниками, то результативність – є статичною й вказує на зафіксований кінцевий результат після завершення як окремого процесу, так і діяльності в цілому.*

Виходячи з вище викладеного зазначимо, що в межах даної роботи ми підтримуємо тих авторів, які розмежовують поняття ефективності й результативності як часткове й загальне, але ототожнюємо, на нашу думку, такі однопорядкові категорії як:

- ✓ «результативність виробництва» <=> «результативність виробничої діяльності»;
- ✓ «ефективність виробництва» <=> «ефективність виробничої діяльності»
- ✓ «ефективність менеджменту» <=> «ефективність управління»
- ✓ «результативність менеджменту» <=> «результативність управління».

Разом з тим, розуміючи певні відмінності у трактуванні понять «управління» та «менеджмент» ми умовно нівелюємо ці відмінності при визначенні понять ефективності й результативності управління й ототожнюємо їх з поняттями ефективності й результативності менеджменту.

Для більш точного означення нашої позиції пояснимо, що у даній статті ми говоримо про управління підприємством та внутрішній менеджмент на підприємстві. Таким чином взаємозв'язок економічних категорій з опису ефективності й результативності, що використовуються наразі в науковому обігу вважаємо за можливе відобразити наступним чином (рис. 1).

²⁰ Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. Избранное / Д. Рикардо. – М. : Эксмо, 2009. – 960 с.

²¹ Дарміць Р.З., Вацик Н. О. Взаємозв'язок результативності та економічної ефективності в системі менеджменту підприємства// НЛТУ У-ни. – 2010. – Вип. 20.12. – С.153-160

²² Олексюк О. І. Економіка результативності діяльності підприємства: монографія / О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2008. – 362 с.

²³ Поліщук Н. В. Результативність діяльності суб'єктів господарювання: сутність, оцінка, основи регулювання / Н. В. Поліщук. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 251 с.

²⁴ Іщенко М. Обґрунтування вибору показників фінансово-економічних результатів діяльності підприємств при оцінці результативності / М. Іщенко В. Нусінов // Збірник наукових праць ЧДТУ: Серія Економічні науки. –

Вип. 35. – Ч 2. – С. 5-10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?

²⁵ Друкер П. Управление, нацеленное на результаты / П. Друкер ; пер. с англ. – М. : Техническая школа бизнеса, 1994. – 200 с.

²⁶ Олексюк О.І. Технологія оцінки результативності діяльності підприємства/ О.І.Олексюк // Збірник наукових праць ЧДТУ: Серія Економічні науки. – Вип.22. – С.170 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ven.chdtu.edu.ua/article/download/88465/84296

²⁷ Жучкова Г. А. Результативність діяльності підприємства: науково-методичні аспекти її визначення [Електронне видання] / Г.А.Жучкова // Ефективна економіка. – № 11. – 2013. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2517>

²⁸ Олексюк О. І. Економіка результативності діяльності підприємства: монографія / О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2008. – С.172.

Рис.1. Ієрархічна залежність та взаємозв'язок економічних категорій «ефективність» та «результативність» на різних рівнях управління

Проте для розуміння спільних рис та відмінностей між поняттями ефективність та результативність виробництва й управління ми наполягаємо на необхідності відмежувати поняття ефективності й результативності виробничої діяльності від ефективності й результативності управління такою діяльністю, оскільки це різні процеси, кожен з яких оцінюється за окремими критеріями та показниками.

Загалом, структурно-логічний підхід до розкриття сутності економічних понять «ефективність» і «результативність» у процесі управління промисловим підприємством відносно суб'єктно-об'єктних відносин представлено на рис. 2.

Рис. 2. Ефективність та результативність управління промисловим підприємством в контексті розвитку суб'єктно-об'єктних відносин

При цьому визначення результативності й ефективності виробничої та маркетингової діяльності (далі фінансово-господарської діяльності) характеризується певним набором визначених в економічній науці критеріїв і показників, що отримані на певну дату з урахуванням галузевої складової та

напрямую діяльності підприємства. Ці показники мають чіткий числовий вимір (натуральний або вартісний) і, як правило, розраховуються за певними алгоритмами. Критерії та показники, що характеризують рівень результативності й ефективності

управління оцінюються як за чітко визначеними числовими кількісними й якісними значеннями, так і за ознаками, що не піддаються числовому виміру і пов'язані зі психологічно-емоційним станом та кваліфікацією працівників, як то: настрій, моральний клімат у колективі, взаєморозуміння та взаємовідносини з колегами, рівень задоволення виконуваною роботою, вміння й навички генерувати ідеї та оперативно реагувати на зміну ситуації тощо. Тобто показники та критерії оцінювання ефективності й результативності управління мають більш широкий спектр з урахуванням особливостей використання такого специфічного ресурсу як трудовий ресурс підприємства. Саме завдяки участі людини у процесі фінансово-господарської діяльності цей процес набуває керованості й сенсу, бо лише за прямої чи опосередкованої участі людини створюється додана вартість.

Висновки. Таким чином управлінська діяльність як процес завершується виробленням, прийняттям та реалізацією управлінських рішень, які безпосередньо впливають на результативність та ефективність фінансово-господарської діяльності й одночасно виступають як об'єкт оцінювання результативності й ефективності діяльності управлінців різного рівня.

У подальших наукових розвідках, вважаємо за доцільне більш детально зупинитися саме на дослідженні проблем пов'язаних з визначенням системи критеріїв та показників з оцінювання різних і разом з тим взаємопов'язаних понять «результативність» й «ефективність» саме процесу управління підприємством.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дункан Джек У. Основні ідеї в менеджменті / У. Дункан. - М.: справа, 2004. - 272 с.
2. Казначевская Г.Б., Чуев І.М. Основы менеджменту: Навчальний посібник для студентів вузів. / Г.Б. Казначевская, І.М. Чуев. - Ростов н / Д: Фенікс, 2004. - 384 с.
3. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / Российская академия наук. Институт русского

языка им. В.В.Виноградова. – 4-е изд., доп. – М.: «ИТИ ТЕХНОЛОГИИ», 2003. – 944 с.

4. Основы экономической теории: посібник для студентів вищих навчальних закладів / В.О.Рибалкін, М.О.Хмелевський, Т.І.Біленко, А.Г.Прохоренко. – К.: ВЦ «Академія», 2002. – 352 с.

5. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: підручник / С. Ф. Покропивний. - К.: КНЕУ, 1999. – 400 с.

6. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. "Современный экономический словарь. - 6-е изд., перераб. и доп. - М.:ИНФРА-М, 2011. – 523 с.

7. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. Избранное / Д. Рикардо. – М. : Эксмо, 2009. – 960 с.

8. Дармиць Р.З., Вацик Н. О. Взаємозв'язок результативності та економічної ефективності в системі менеджменту підприємства// НЛТУ У-ни. – 2010. – Вип. 20.12. – С.153-160.

9. Олексюк О. І. Економіка результативності діяльності підприємства: монографія / О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2008. – 362 с.

10. Поліщук Н. В. Результативність діяльності суб'єктів господарювання: сутність, оцінка, основи регулювання / Н. В. Поліщук. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 251 с.

11. Іщенко М. Обґрунтування вибору показників фінансово-економічних результатів діяльності підприємств при оцінці результативності / М. Іщенко В. Нусінов // Збірник наукових праць ЧДТУ: Серія Економічні науки. – Вип. 35. – Ч 2. – С. 5-10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgirbis_64.exe?

12. Друкер П. Управление, нацеленное на результаты / П. Друкер ; пер. с англ. – М. : Техническая школа бизнеса, 1994. – 200 с.

13. Олексюк О.І. Технологія оцінки результативності діяльності підприємства/ О.І.Олексюк // Збірник наукових праць ЧДТУ: Серія Економічні науки. – Вип.22. – С.169-173 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ven.chdtu.edu.ua/article/download/88465/84296

THE PRODUCTION POTENTIAL OF THE INDUSTRY

Fedorova M.
postgraduate

ПРОИЗВОДСТВЕННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ОТРАСЛИ

Федорова М.А.
аспирант

Abstract

In modern conditions of development of economy, efficient and competitive milk production is one of priority directions of development of agrarian and industrial complex of Russia, however, with the downturn there is a reduction of production. Effective development of production potential of dairy cattle should be based on the use of various kinds of technological innovation, which is clearly a requirement today.

Аннотация

В современных условиях развития экономики эффективное и конкурентоспособное производство молока – одно из приоритетных направлений развития АПК России, однако при спаде деловой активности

происходит сокращение производства. Эффективное формирование производственного потенциала молочного скотоводства должно осуществляться на основе применения различного рода технологических инноваций, что однозначно является требованием сегодняшнего дня.

Keywords: resources, production potential, agriculture.

Ключевые слова: ресурсы, производственный потенциал, сельское хозяйство.

Развитие сельского хозяйства, повышение его устойчивости является основой экономического роста, как агропромышленного комплекса, так и в целом экономики страны. Основой деятельности любого хозяйствующего субъекта являются ресурсы, с помощью которых воспроизводится новый общественно важный для данного предприятия или отрасли в целом продукт.

Все ресурсы в процессе производства функционируют во взаимодействии, взаимозависимости, образуя единую систему, взаимосвязанную внутри технологическими, техническими, организационными связями, т.е. совокупные производственные ресурсы. Отсутствие любого из них делает невозможным процесс производства. Поэтому большинство экономистов именно их считает совокупными производственными ресурсами или ресурсным потенциалом сельскохозяйственного производства.

В ряде научных публикаций сущность производственного потенциала представляется как совокупность земельных, трудовых и материальных ресурсов: «...для обеспечения комплексного, устойчивого развития АПК важное значение имеет эффективное использование производственного потенциала – земли, основных и оборотных фондов, трудовых ресурсов». Тем самым авторы отождествляют понятия ресурсного и производственного потенциалов, и сводят их к производительным силам.

Однако некоторые авторы разделяют данные понятия. Ресурсным потенциалом сельскохозяйственного предприятия называют совокупность производственных ресурсов (земля, труд, основные и оборотные средства), а производственным потенциалом, или производственной мощностью предприятия (или отдельной отрасли) – его возможности, выраженные объемом продукции в натуральном исчислении, который зависит как от количества, качества и соотношения ресурсов, так и от уровня их отдачи.

Элементы производственного потенциала, отражая специфику определенного производства, характеризуют тип предприятия, который влияет на формирование стратегии развития. Соответственно можно сделать заключение, что производственный потенциал имеет как минимум две стороны:

- объективную – совокупность материальных, трудовых, земельных и других ресурсов вовлеченных в производственную деятельность;
- субъективную – способность коллектива к осуществлению производственного процесса и достижению поставленных целей при имеющемся уровне различных ресурсных потенциалов.

Понятие «производственный потенциал» по своей сущности достаточно сложно и в мировой экономической литературе отсутствует единый

подход к его пониманию. И так, существуют различные мнения ученых о сущности и содержании данной проблемы, одни считают, что сущность производственного потенциала заключается в создании определенного объема материальных благ и реализации продукции. Другие под производственным потенциалом трактуют масштабы производства продукции. Третьи определяют производственный потенциал как совокупную способность производственных систем производить максимальный объем материальных благ и удовлетворять общественные потребности, которая обусловлена имеющимися ресурсами и эффективностью их использования.

Таким образом, ресурсный потенциал хозяйства служит критерием при определении его производственных возможностей или производственного потенциала сельскохозяйственного предприятия (отдельной отрасли). В своем дальнейшем исследовании будем придерживаться именно данной трактовки. Однако считаем целесообразным, расширить структуру производственного потенциала, поскольку в современных условиях хозяйствования, кроме ресурсного потенциала, существенными составляющими будут являться инновационный потенциал и организационно-управленческий потенциал предприятия. Поскольку, при спаде деловой активности происходит сокращение производства, что влечет за собой неполное использование производственного потенциала.

Молочный подкомплекс – один из жизнеобеспечивающих секторов аграрного производства, оказывающих решающее влияние на уровень продовольственного обеспечения страны и определяющих здоровье нации, поэтому эффективное и конкурентоспособное производство молока – одно из приоритетных направлений развития АПК России.

Как известно, эффективность деятельности предприятия зависит от множества факторов, но все же, основным условием являются производственные ресурсы. В этом плане регулирование их использования представляет собой важную проблему, которая сводится к разработке комплекса мер и действий, применяемых для сбалансированного использования ресурсов с учетом специфики и особенностей производства.

Важнейшим показателем эффективности отрасли, определяющим в значительной мере характер и степень изменения всех показателей экономической эффективности молочного скотоводства, является продуктивность животных. Причины низкой продуктивности животных кроются в снижении уровня кормления и неэффективном использовании кормов. В большинстве сельскохозяйственных предприятий несбалансированность рационов по

основным элементом питания обусловила также перерасход кормов на единицу продукции. Низок на сельскохозяйственных предприятиях выход приплода. В связи с этим необходимо повысить уровень зоотехнической работы. Кроме того снижается заинтересованность работников отрасли в результатах своего труда из-за низкой заработной платы. Производительность труда в молочном скотоводстве определяется уровнем молочной продуктивности и затратами труда в расчете на одну корову. Производительность труда в результате увеличения его затрат на содержание и уход за животными будет возрастать, если в расчете на 1 чел.-час будет производиться больше молока. Однако довольно часто дополнительные затраты труда приводят к недостаточному росту продуктивности, что снижает общую производительность труда. Иногда дополнительное вовлечение трудовых ресурсов объясняется нежеланием улучшить условия содержания животных, а является следствием низкого уровня механизации основных технологических процессов. Таким образом, сокращение затрат труда и средств на производство единицы продукции – важнейшая задача в молочном скотоводстве. В настоящее время высокие затраты на производство молока не компенсируются выручкой от его продажи. Чем больше хозяйство производит молока, тем больше терпит убытков. Сложившийся уровень цен на молоко не обеспечивает возможность рентабельного ведения отрасли; в результате производство молока является убыточным. Государственная поддержка, оказываемая отрасли, практически не влияет на результаты хозяйственной деятельности. Одна из наиболее важных причин такого положения – неоправданно высокий рост цен на энергоносители и промышленную продукцию, используемую в сельском хозяйстве.

В сложившихся условиях необходимо увеличить размер дотаций на производство продукции животноводства, создать и реализовать целостную программу производства системы машин для кормопроизводства и механизации животноводческих помещений, через государственную систему селекционно-племенных хозяйств организовать воспроизводство племенного молодняка. Также для эффективного формирования производственного потенциала в молочном скотоводстве необходимо: углубление специализации, повышение концентрации сельскохозяйственного производства; снижение трудоемкости, материалоемкости и фондоемкости продукции; применение высокопроизводительной техники и прогрессивных технологий производства продукции; повышение уровня механизации трудоемких процессов в животноводстве; сокращение общепроизводственных и общехозяйственных расходов; совершенствование организации и материального стимулирования труда; совершенствование рыночных каналов реализации и системы цен на продукцию.

В 2010 г. в России была принята к реализации «Доктрина продовольственной безопасности России», которая представляет собой стратегии нацио-

нальной безопасности РФ до 2020 г. При этом в качестве стратегической цели рассматривается обеспечение населения страны безопасной сельскохозяйственной продукцией. Гарантией достижения данной цели является стабильность внутреннего производства, а также наличие необходимых резервов и запасов. Для оценки состояния продовольственной безопасности в качестве критерия принят удельный вес сельскохозяйственной продукции отечественного производства в общем объеме товарных ресурсов внутреннего рынка соответствующих продуктов, имеющих пороговые значения, в частности для молока и молокопродуктов (в пересчете на молоко) – не менее 90 %, соответственно усилия должны концентрироваться на ускоренном развитии животноводства на базе внедрения достижений НТП, а также на повышении эффективности государственной поддержки, уделяя особое внимание созданию условий финансовой устойчивости и платежеспособности сельскохозяйственных организаций.

Мерами государственной поддержки молочного скотоводства являются субсидирование процентных ставок по кредитам на модернизацию и строительство животноводческих комплексов, предприятий для первичной переработки молока, приобретение племенного скота, предоставление субсидий на племенную поддержку, принятие мер таможенно-тарифного и технического регулирования. В целях повышения уровня товарности молока, повышения инвестиционной привлекательности молочного скотоводства предлагается осуществлять субсидирование производства 1л товарного молока, а также при условии реализации молока не ниже первого сорта.

В заключение можно отметить, что в современных условиях формирование производственного потенциала молочного скотоводства должно осуществляться на основе применения различного рода технологических инноваций, что однозначно является требованием сегодняшнего дня.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Василенко Ю.В. Производственный потенциал сельскохозяйственных предприятий / Ю.В. Василенко - М.: Агропроимиздат, 1989. – 150 с.
2. Гарина И.С. Ярославская область: эффективность использования ресурсов в АПК / И.С. Гарина // Российское предпринимательство. - 2010. – №1(2). – С. 175.
3. Государственная программа развития сельского хозяйства и регулирования рынков сельскохозяйственной продукции, сырья и продовольствия на 2013-2020 гг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://docs2.cntd.ru/document/902361843>. – 03.11.2017.
4. Доктрина продовольственной безопасности России [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dokipedia.ru/document/5191760>. – 03.11.2017.
5. Кудряшов В.И. Регулирование использования производственных ресурсов в крестьянских (фермерских) хозяйствах / В.И. Кудряшов, Н.П.

Брозгунова // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. - 2011. – №4. – С. 50-53.

6. Максимцов М.М. Современный подход к понятию «производственный потенциал предприятия» / М.М. Максимцов, Н.И. Малышев, М.А. Комаров, А.В. Игнатъева, Ю.К. Сычев // Транспортное дело России. - 2013. - №3. – С. 87-90.

7. Нечаев В. Эффективность производства молока в Краснодарском крае / В. Нечаев, Е. Артемова, И. Бурса, М. Барчо // АПК: экономика, управление. – 2012. - №5. – С. 61.

8. Федорова М.А. Воспроизводство, производственный потенциал и инновации в сельском хозяйстве / М.А. Федорова // Материалы XVI Региональной научной студенческой конференции аграрных вузов СФО «Современные проблемы и перспективы агропромышленного комплекса Сибири». - 2017. – С. 446-449.

9. Федорова М.А. Совершенствование производственного процесса в молочном скотоводстве как основа формирования производственного

потенциала отрасли / М.А. Федорова // Материалы Международной научно-практической конференции «Наука и образование: опыт, проблемы, перспективы развития» – 2017. – С. 302-306.

10. Федорова М.А. Формирование производственного потенциала как основы воспроизводственного процесса в молочном скотоводстве / М.А. Федорова // Материалы Всероссийской научно-практической конференции «Проблемы и перспективы развития агропромышленного комплекса России» - 2017. – Т.8 - Ч 2 – С. 142-145.

11. Федорова, М.А. Производственный потенциал производства / М.А. Федорова, А.А. Городов, Л.В. Городова // Международная научно-практическая конференция «Современное состояние и перспективы развития научной мысли». –2017. – С.114-117.

12. Юркова О. Повышать эффективность использования производственного потенциала сельхозпредприятий / О. Юркова // АПК: экономика, управление. - 2009. – №6. – С. 61-21.

CLUSTERIZATION OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF ECONOMY AS A SUCCESSFUL DEVELOPMENT OF REGIONS: EXTERNAL EXPERIENCE AND REALITY OF UKRAINE

Yurchenko S.

Senior Lecturer of the Department of Accounting, Audit and Management of Financial and Economic Security. Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА РЕАЛІЇ УКРАЇНИ

Юрченко С.В.

старший викладач кафедри обліку, аудиту та управління фінансово-економічною безпекою. Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна

Abstract

The article is devoted to the problems of ensuring the sustainable development of the agrarian sector of the economy of Ukraine and its individual regions on the basis of the formation and functioning of agro-industrial clusters. Based on the generalization of foreign experience, the main preconditions and factors for the creation of multi-vector and multi-level (mono-, poly- and multi-oriented) agro-industrial clusters in view of their territorial placement and specialization are identified. The role of clusters in the sustainable development of the agroindustrial industry and rural areas is determined.

Анотація

Стаття присвячена проблемам забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки України та її окремих регіонів на основі формування та функціонування агропромислових кластерів. На основі узагальнення зарубіжного досвіду означено основні передумови та чинники створення різновекторних та різнорівневих (моно-, полі- та мульти- орієнтовани) агропромислових кластерів з огляду на їх територіальне розміщення та спеціалізацію. Визначено роль кластерів у забезпеченні сталого розвитку агропромислової галузі та сільських територій.

Keywords: agro-industrial sector, sustainable development, agro-industrial cluster, foreign experience

Ключові слова: агропромисловий сектор, сталий розвиток, агропромисловий кластер, зарубіжний досвід

“Кластери – це синергія зусиль, коли два плюс два більше чотирьох. Тому в більшості країн світу саме вони стали двигуном соціального й економічного зростання та запустили якісні зміни в регіонах. Але ефективний розвиток кластерів можливий лише через взаємодію уряду, бізнесу та освіти”
Ффоукс-Вільямс Іфор

Вступ. Сталый розвиток агропромислового виробництва в Україні вимагає застосування нових організаційних форм, що спроможні забезпечити підвищення ефективності використання наявного ресурсного потенціалу аграрних підприємств та сільських територій на основі збільшення частки високотехнологічних та наукоємних виробництв, а

також створення замкнених, орієнтованих на створення готової до споживання продукції, ланцюгів виробництва. Одним з найбільш ефективних шляхів досягнення цієї мети є зміна організаційно-структурного каркасу функціонування аграрних підприємств на засадах кластеризації, яка «...дозволяє поєднати науково-технологічний, інноваційний та виробничий потенціали аграрних підприємств, сприяє створенню принципово нового класу виробничих систем, що об'єднуюватимуть ресурси та компетенції, недоступні для окремих підприємств»²⁹.

Наразі в Україні приділяється багато уваги удосконалення організаційно-правових та управлінських форм розвитку аграрного сектору економіки, що знайшло відображення у працях вчених як І. Вінниченко, О. Дацій, М. Демяненко, М. Кисіль, П. Макаренко, Г. Павлова, В. Плаксієнко, П. Саблук та багато інших. Проте, незважаючи на провідне місце в національній економіці й достатньо широкий спектр дослідження питань пов'язаних з розвитком агропромислового сектору України, аграрні підприємства мають суттєві проблеми щодо: якості своєї продукції та її відповідності міжнародним стандартам, матеріально-технічного й інноваційного забезпечення відсутності вільних обігових коштів й умов для розширення виробництва. При цьому аграрні підприємства мають значні резерви зростання, які криються в поліпшенні організаційно-структурних, техніко-технологічних та інноваційно-інвестиційних умов їх діяльності, які здатні забезпечити кластерний підхід та використання сучасних інвестиційних технологій. Відповідь на питання яким чином використати дані інструменти можна отримати вивчивши зарубіжний та спираючись на небагатий вітчизняний досвід узагальнення якого й визначення основних пріоритетів для створення кластер орієнтованої агропромислової економіки в Україні і є основною метою даної статті.

Результати. Створення та розвиток територіальних агропромислових кластерів наразі є дієвим інструментом підвищення ефективності діяльності аграрних підприємств, агропромислового конкурентоспроможності галузі та економіки країни. А постійно зростаюча кількість кластерних об'єднань в країнах світу підтверджує їх ефективність.

Як зазначає М.Дмитерко світова практика застосування кластерних структур доводить, що кластеризація дозволяє підвищити інноваційність виробництва і є: запорукою становлення розвиненого господарства та конкурентоспроможної економіки; поєднанням кооперації та конкуренції між його

учасниками, яке дозволяє їм отримувати синергетичний ефект, що підвищує конкурентоспроможність об'єднання в порівнянні з окремими підприємствами; процесом, що базується на взаємодії між органами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами та науково-освітніми установами.³⁰

Промислові кластери - це сучасний комплексний підхід до промислової політики, що передбачає об'єднання кількох локалізованих підприємств в межах єдиного виробничого процесу для посилення конкурентних можливостей кожного із них. Він збільшує роль регіонального рівня економіки. Міжнародний досвід показує, що це ефективно: у ЄС кластери об'єднуються у регіональні ринки, сприяють розвитку інновацій та інфраструктури на місцях, забезпечують близько 38% робочих місць. 33,3% компаній, що працюють у межах кластерів демонструють стабільне зростання рівня зайнятості. Загалом, поєднання сучасної кластерної політики, стратегій розумних спеціалізацій (економіка знань та інноваційних рішень) з політикою децентралізації дозволить Україні створити умови для агропромислового розвитку, зміцнити конкурентні переваги окремих регіонів та підвищити економічну спроможність сільських громад на місцях.

Як показує досвід на сьогодні у країнах Європи, Японії та Індії 65-70 % підприємств є учасниками кластерів; близько 70% кластерних структур функціонує у промисловій та агропромисловій сферах³¹.

У США в рамках кластерів працює більше половини підприємств, а частка створеного ними ВВП перевищує 60%. Повністю охоплена кластеризацією економіка скандинавських країн – Данії, Фінляндії, Норвегії та Швеції. Активно йде процес формування кластерів у Південно- Східній Азії та Китаї. Так, у Китаї на сьогодні працює більше 60 кластерів, у яких сконцентровано близько 30 тис. компаній з більш ніж 3,5 млн співробітників та рівнем продажів на суму близько 200 млрд дол. щороку³². У ЄС на сьогодні функціонує близько 2 тис. офіційно зареєстрованих кластерів, у яких працюють 38 % зайнятих у всіх країнах ЄС. 150 з існуючих кластерів визнано кластерами світового рівня за показниками зайнятості, розмірами кластера та спеціалізацією. Останні дослідження свідчать про те, що протягом 2010-2013 рр. 33,3% фірм, які є членами кластерів, продемонстрували зрос-

²⁹ Пріоритети державної політики розвитку промислових кластерів в Україні: аналітична записка. - Національний інститут стратегічних досліджень. – [Електронний ресурс] Режим доступу: www.niss.gov.ua/content/articles/files/rlasteru-daf36.pdf

³⁰ Дмитерко М. О. Регіональні кластери України: ефективність їх створення та перспективи розвитку / М.О.Дмитерко // http://www.confcontact.com/2013-sotsialno-ekonomicheskie-reformi/2_dmitrenko.htm

³¹ Дубницький В. І. Интергационные процессы кластеризации и сетевых подходов в рамках трансграничного ре-

гионализма / в кн. «Трансграничное украинско-российское сотрудничество : формы, направления, перспективы»: [монография] / Под общ. ред. В. И. Дубницкого, В. И. Ляшенко. – Донецк : «Юго-Восток». – 2010. – С. 74-89.

³² Ленчук Е.Б. Кластерный подход в стратегии инновационного развития зарубежных стран / Е.Б. Ленчук, Г.А. Власкин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://institutiones.com/strategies/1928-klasternyjpodhod-v-strategii-innovacionnogo-razvitiya-zarubezhnyx-stran.html>

тання зайнятості більш ніж на 10%, тоді як поза кластерами такі показники зростання зайнятості зафіксовано лише у 18,2 % фірм³³.

Аналіз кластерних програм розвинених країн показує їхню переважну спрямованість на становлення та розвиток інноваційних секторів економіки³⁴. Активна роль держави та наддержавних утворень (наприклад, ЄС) у формуванні кластерних мереж на сучасному етапі розвитку кластерів пояснюється необхідністю залучення кваліфікованого персоналу та організацій, які спеціалізуються на важливому для регіону або держави виді діяльності, а також залежністю інноваційної діяльності підприємств від стану розвитку фундаментальної науки, яка є сферою відповідальності держави – частка державного сектору у витратах на дослідження та розробки у розвинених країнах Європи становить близько 40%³⁵. Тому у переважній більшості країн кластеризація підтримується на державному рівні шляхом реалізації кластерної політики, під якою розуміють спільну діяльність органів державної влади та управління, установ та

організацій наукового, виробничого, громадського та інших секторів, спрямовану на створення умов для формування нових кластерів в економіці. Національні програми кластеризації на сьогодні має переважна більшість країн ЄС. Зазвичай у них передбачене надання значної фінансової підтримки розвитку кластерів відповідно до національних стратегічних пріоритетів (ключових технологій, пріоритетних секторів економіки тощо), яка спрямовується переважно на підтримку кластерного менеджменту, НДДКР та інноваційних проектів. Поширеними є також регіональні та місцеві програми кластеризації, перевагою яких є можливість врахування індивідуальних специфічних особливостей діяльності кластерів при побудові програми через налагодженість безпосереднього діалогу з учасниками³⁶.

Розподіл основних напрямів підтримки кластерів за рівнями її забезпечення (наднаціональний - ЄС, національний - Н, регіональний - Р) представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Рівні та напрями державної підтримки кластерів у ЄС *

Мета кластеру	Напрями державної підтримки	Рівні підтримки		
		ЄС	Н	Р
Створення мереж	Фінансова підтримка започаткування кластерів Інституціоналізація кластерів Забезпечення трудовими та іншими видами ресурсів		+	+
Запровадження інноваційних технологій	Підтримка розвитку науково-дослідних мереж Розвиток зв'язків між підприємствами, науково-дослідними організаціями та іншими учасниками Надання податкових кредитів на здійснення НДДКР Фінансування фундаментальних та прикладних досліджень Розроблення схем трансферу технологій Створення спеціалізованої науково-дослідної бази	+	+	+
Розвиток людського капіталу	Підтримка співробітництва між ВНЗ і підприємствами у сфері навчання персоналу та працевлаштування випускників ВНЗ Створення програм професійного навчання Створення нових спеціальностей у ВНЗ з урахуванням кадрових потреб компаній кластерів			+
Розбудова інфраструктури	Створення бізнес-інкубаторів Створення технопарків Створення бізнес-парків Розвиток комунікацій		+	+
Забезпечення доступу до фінансових ресурсів	Створення інноваційних фондів Підтримка компаній в отриманні доступу до програм та проектів фінансування на рівні держави та ЄС Створення фондів регіонального розвитку у регіонах розташування кластерів Створення мереж «бізнес-ангелів» Проведення тренінгів для компаній з метою забезпечення їх відповідності критеріям для отримання фінансування від фондів держави та ЄС		+	+

³³ 6. EU Cluster Portal Режим доступу: http://ec.europa.eu/growth/smes/cluster/index_en.htm

³⁴ Göran Lindqvist, Christian Ketels, Örjan Sölvell The Cluster Initiative Greenbook 2.0: Ivory Tower Publishers, Stockholm, 2013. – P. 3 4.

³⁵ Куценко Е.С. Рациональная кластерная стратегия: маневрируя между провалами рынка и государства / Е.С. Куценко // Форсайт. – 2012. – Т.6. – № 3. – С. 8.

³⁶ 7 Petersen K. Clusters and clustering policy: a guide for regional and local policy makers [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cor.europa.eu/en/documentation/studies/Documents/Clusters-and-Clustering-policy.pdf>

Забезпечення доступу до ринків	Підтримка інтернаціоналізації компаній			+
	Підтримка спільного брендингу та маркетингу компаній кластера			+
	Здійснення маркетингових досліджень			+
Загальна підтримка	Забезпечення доступу компаній до бізнес-послуг			+
	Створення сприятливого регуляторного середовища			+
	Підвищення рівня якості життя			+

* Складено на основі : Petersen K. Clusters and clustering policy: a guide for regional and local policy makers: <http://cor.europa.eu/en/documentation/studies/Documents/Clustersand-Clustering-policy.pdf>

Таким чином ми бачимо, що наднаціональний рівень державної підтримки підтримка в країнах ЄС передбачений лише для кластерів створених для забезпечення запровадження інноваційних технологій за напрямками «підтримка розвитку науково-дослідних мереж» та «розвиток зв'язків між підприємствами, науково-дослідними організаціями та іншими учасниками». Всі інші кластери фінансуються на національному або ж навіть регіональному рівні й це дозволяє країнам та окремим територіям розвиватися. Як зазначає Ф.-В. Іфор «...по суті, процес кластеризації включає в себе розуміння регіонами тих обмежень, які заважають бізнесам у них рости, і тих можливостей, які є у компаній»³⁷.

Далі Ф.-В. Іфор наводить приклад розвитку одного аграрного кластеру в Голландії де історично вирощували чимало овочів - моркву, селеру, капусту тощо – і продавали їх на ринку Амстердаму. Аналіз структури прибутків дозволив фермерам з'ясувати, що найбільше вони заробляють на капусті. Це призвело до зміни спеціалізації фермерів цілого регіону Голландії, який згодом став місцем, де вирощують найбільше капусти у Європі. Таким чином, замість поставляти в Амстердам широкий асортимент овочів, вони сфокусувались на тому, щоб забезпечувати усю Європу капустою. Згодом вони зрозуміли, що найбільше грошей отримують від підготовки та продажу насіння капусти. І поступово стали постачальником №1 цього товару у світі. Цей приклад, наведений Ф.-В. Іфором, демонструє шлях одного кластеру – від забезпечення локального ринку великою кількістю продуктів до «smart спеціалізації» у межах глобального ринку.

Дані переваги не залишились непоміченими українськими вченими та підприємцями та завдяки регіональним ініціативам за останні 10 років кількість кластерних структур значно зросла. Більшість областей України були досліджені на доцільність створення кластерів, в результаті розпочалося формування перспективних кластерних структур.

Найпривабливішими для створення кластерів в Україні протягом останнього десятиліття залишаються туристичний сектор, харчова промисловість (або ширше – АПК), важке машинобудування. Переважна більшість українських кластерів перебувають на стадії становлення. Про незрілість більшості промислових кластерів в Україні свідчить також відсутність стійких міжрегіональних кластерних

об'єднань та переважна концентрація промислових кластерів у межах окремих областей або районів.

В Україні дотепер не сформовано загальнонаціональної стратегії розвитку кластерів, інтегрованої в інші види державної економічної політики. Відсутня нормативно-правова та інституційна база для реалізації кластерної моделі розвитку. Водночас, протягом останніх років кластеризація стає одним з пріоритетів регіональної економічної політики в Україні – створення та розвиток кластерів визнано одним з найважливіших напрямів у стратегіях розвитку багатьох регіонів. Постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385 затверджено Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 року, у якій були враховані пріоритети євроінтеграції, зміни зовнішніх та внутрішніх умов для розвитку регіонів протягом останніх років та нові ризики, пов'язані із анексією Російською Федерацією АР Крим і військовим конфліктом на Сході країни. На виконання цієї постанови було розроблено нові регіональні стратегії розвитку України, у багатьох з яких передбачається застосування кластерного підходу для вирішення економічних проблем регіонів та забезпечення нової якості економічного зростання. Розвитку кластерної форми організації виробничої діяльності приділено увагу у стратегіях розвитку 15 областей України.⁷

Аналіз регіональних стратегій свідчить про те, що переважна більшість областей України розглядає кластерну модель як інструмент для реалізації двох головних завдань – забезпечення ефективного розвитку АПК та розбудови інноваційної моделі у промисловості, що визначено цілями застосування кластерного підходу у 9 та 7 областях відповідно (табл. 2). Розуміння переваг кластеризації економіки є і в Уряді. Так, 27 червня цього року у Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України відбулася робоча зустріч щодо розробки кластерної програми як принципово нової стратегії розвитку національної промисловості України де було наголошено, що «...коли люди говорять про розвиток промисловості, вони чомусь завжди уявляють собі тільки підтримку з центру - бюджетні дотації, пільгові кредити і так інше. Є й інший підхід - розвивати промислові осередки там, де є підтримка місцевої влади та регіональні передумови для розвитку

³⁷ Іфор Ффоукс-Вільямс про розвиток кластерів для побудови нової української економіки/ Ффоукс-Вільямс Іфор [Електронний ресурс]. – Режим доступу: //

<http://open.kmbs.ua/ua/interview/op-manage/19480/ifor-fouks-vilyams-rozvitok-klasterviv-mozhe-stati-klyuchovim-elementom-u-pobudovi-novoji-ukrajinskoji-ekonomiki>

кластеру.³⁸ Вважаємо, що це в повній мірі стосується й агропромислового сектору економіки.

За дослідженнями М.О.Дмитерко перші спроби створити кластер в Україні були здійсненні в середині 90-х років ентузіастами з бізнесу, професорсько-викладацьким складом місцевого університету, мерами кількох міст та представниками обласної адміністрації в Подільському регіоні і вже в 1998 році з'явився перший кластер будівельної галузі «Поділля Перший». Загалом, завдяки ініціативі ентузіастів в Україні було започатковано просування кластерної стратегії підйому економіки регіонів країни. Під час просування даної стратегії було проведено серйозну дослідницьку роботу з виявлення можливостей для створення та розвитку кластерних структур.

За результатами аналізу стану розвитку кластерів в регіонах України, можливості й потенціал цієї моделі активно використовується задля вирішення таких основних завдань як забезпечення ефективного розвитку АПК та розбудови інноваційної моделі розвитку промисловості, що визначено цілями застосування кластерного підходу у 13 областях. Окремими зазначеними у регіональних стратегіях напрямами розбудови кластерної моделі є розвиток туристичного сектору, стимулювання транскордонного співробітництва, зміцнення потенціалу малого та середнього підприємництва (МСП) і розбудова його інфраструктури, регіонального розвитку та вирішення проблем депресивних регіонів, становлення галузі альтернативної енергетики (табл. 2.).

Таблиця 2

Регіональні кластери у стратегіях розвитку регіонів України*

Мета	Кількість областей	Область	Приклади кластерів за регіонами
Збільшення ефективності агропромислового виробництва та реалізація потенціалу АПК	13	Вінницька, Волинська, Житомирська, Запорізька, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Київська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Чернівецька, Чернігівська	Вінницька область: Вінницький переробно-харчовий кластер; Волинська область: лісовий та туристсько-рекреаційний кластери; Дніпропетровська область: національний інноваційний кластер «Нові машини»; Донецька та Луганська області: національний інноваційний кластер «Нові технології природокористування»; Житомирська область: лісовий та туристично-рекреаційний кластери; Закарпатська область: транспортно-логістичний кластер;
Запровадження інноваційної моделі розвитку у промисловості й ІТ-послуг	13	Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Кіровоградська, Київська, Луганська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька	Запорізька область: інноваційний технологічний кластер «АгроБУМ», медовий кластер «Бджола не знає кордонів», харчовий кластер «Купуй Запорізьке. Обирай своє»; Івано-Франківська область: кластер виробництва сувенірів «Сузір'я»; Київська область: національний інноваційний кластер «Енергетика сталого розвитку», національний інноваційний кластер «Технології інноваційного суспільства», національний інноваційний кластер «Інноваційна культура суспільства», національний інноваційний кластер «Нові продукти харчування»;
Зміцнення потенціалу МСП і розбудова його інфраструктури	7	Волинська, Полтавська, Чернівецька, Донецька, Львівська, Одеська, Херсонська	Львівська область: Львівський кластер ІТ та бізнес-послуг; Одеська область: кластер «Транзитний потенціал України» та ін.;
Забезпечення розвитку рекреаційного потенціалу та туристичної галузі	7	Волинська, Житомирська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська	Полтавська область: регіональний кластер екологічно чистої продукції; Рівненська область: кластер деревообробки; Сумська область: регіональний кластер екологічно чистої продукції, Сумський будівельний кластер;

³⁸ Мінекономрозвитку розпочало обговорення кластерної програми промислового розвитку: прес-служба Мінекономрозвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk->

[UA&id=f52b4fa3-205d-4704-8060-9ca2eea1e445&title=MinekonomrozvitkuRozpochaloObgovorennyaKlasternoiProgramiPromislovogoRozvitku](http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-)

Стимулювання транс-кордонного співробітництва та прикордонних територій	3	Вінницька, Закарпатська, Львівська	Тернопільська область: інноваційно-інвестиційний кластер; Харківська область: Харківський технопарк «Технополіс» – кластер альтернативної енергетики та науково-освітній кластер, ін.;
Зменшення диспропорцій розвитку у регіоні	3	Донецька, Київська, Миколаївська	Херсонська область: транспортно-логістичний кластер «Південні ворота України»; Хмельницька область: кластер сільського туризму, Хмельницький будівельний кластер, Хмельницький швейний кластер, Кам'янець-Подільський туристичний кластер.
Забезпечення розвитку сектору альтернативної енергетики	3	Київська, Івано-Франківська, Чернігівська	

*Складено за даними: 1. Пріоритети державної політики розвитку промислових кластерів в Україні: аналітична записка. - Національний інститут стратегічних досліджень. – [Електронний ресурс] Режим доступу: www.niss.gov.ua/content/articles/files/rplasteru-daf36.pdf. 2. Дмитерко М. О. Регіональні кластери України: ефективність їх створення та перспективи розвитку / М.О.Дмитерко // http://www.confcontact.com/2013-sotsialno-ekonomicheskie-reformi/2_dmitrenko.htm

Визначення пріоритетних напрямів кластеризації у багатьох областях не враховує специфіки розвитку регіону, залишаючи поза увагою цілі галузі з найбільшим потенціалом кластеризації та сформовані міжгалузеві кооперативні зв'язки (наприклад, суднобудування та морська індустрія у Миколаївській обл., або ж виробництво продуктів харчування у Дніпропетровській області).

У багатьох стратегіях має місце просте дослівне копіювання цілей та стратегічних пріоритетів регіонального розвитку зі стратегій інших регіонів, включаючи пріоритетні напрями та сектори для створення та розвитку кластерів (насамперед щодо створення кластерів в АПК та з метою розвитку підприємницького середовища).

Примітно, що розвитку кластерів у сфері АПК не приділено уваги у нових стратегіях розвитку Дніпропетровської та Запорізької областей, які протягом багатьох років залишалися серед лідерів кластерного розвитку в Україні. Кластерна модель мала б також знайти відображення у стратегіях Харківської та Одеської областей, які безсумнівно мають високий потенціал створення та розвитку кластерів з огляду на високу концентрацію високотехнологічних (Харківська обл.) та традиційних (Одеська обл.) агропромислових виробництв і розвиненість міжгалузевих зв'язків.

Висновки. Таким чином, недооцінювання потенціалу застосування кластерного підходу для забезпечення економічного розвитку регіонів та розбудови міжгалузевих співробітництва у регіонах з високим потенціалом кластеризації, а також ігнорування галузево-секторальних особливостей територіального розвитку при розробленні регіональних стратегій дозволяють зробити висновок про те, що спроби задіяти кращі світові практики стимулювання регіонального розвитку в Україні все ще дуже часто здійснюються з формальної, а не зі змістовної позиції³⁹.

Розпочата в Україні реформа децентралізації влади має значно підвищити роль регіонів та місцевих громад у формуванні та реалізації державної політики регіонального розвитку. У цьому контексті основними суб'єктами державної кластерної політики на регіональному рівні мають стати органи місцевого самоврядування. Посиленню координації діяльності суб'єктів реалізації кластерної політики сприятиме залучення до цього процесу створеної у 2015 р. Ради регіонального розвитку⁴⁰, а надалі – рад регіонального розвитку в областях, які мають бути утворені обласними державними адміністраціями на виконання вищезначеного Указу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Пріоритети державної політики розвитку промислових кластерів в Україні: аналітична записка. - Національний інститут стратегічних досліджень. – [Електронний ресурс] Режим доступу: www.niss.gov.ua/content/articles/files/rplasteru-daf36.pdf
2. Дмитерко М. О. Регіональні кластери України: ефективність їх створення та перспективи розвитку / М.О.Дмитерко // http://www.confcontact.com/2013-sotsialno-ekonomicheskie-reformi/2_dmitrenko.htm
3. Дубницький В. И. Интергационные процессы кластеризации и сетевых подходов в рамках трансграничного регионализма // Трансграничное украинско-российское сотрудничество: формы, направления, перспективы: монография / под общ. ред. В. И. Дубницкого, В. И. Ляшенко. – Донецк: «Юго-Восток», 2010. – 419 с.
4. Ленчук Е.Б. Кластерный подход в стратегии инновационного развития зарубежных стран / Е.Б. Ленчук, Г.А. Власкин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://institutiones.com/strategies/1928->

³⁹ 8 Механізми формування регіональних пріоритетів розвитку: аналіт. доп. / С. О. Біла, О. В. Шевченко, В. І. Жук, В. В. Романова [та ін.]; за ред. С. О. Білої. – К.: НІСД, 2013. – С. 44

⁴⁰ Указ Президента України від 21.04.2015 р. № 224/2015 «Про Раду регіонального розвитку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/224/2015_9

klasternyjpodxod-v-strategii-innovacionnogo-razvitiya-zarubezhnyx-stran.html

5. EU Cluster Portal. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ec.europa.eu/growth/smes/cluster/index_en.htm

6. Göran Lindqvist, Christian Ketels, Örjan Sölvell The Cluster Initiative Greenbook 2.0: Ivory Tower Publishers, Stockholm, 2013. – P. 3-4.

7. Куценко Е.С. Рациональная кластерная стратегия: маневрируя между провалами рынка и государства / Е.С. Куценко // Форсайт. – 2012. – Т.6. - № 3. – С. 5-10.

8. Petersen K. Clusters and clustering policy: a guide for regional and local policy makers [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cor.europa.eu/en/documentation/studies/Documents/Clusters-and-Clustering-policy.pdf>

9. Іфор Фоукс-Вільямс про розвиток кластерів для побудови нової української економіки // <http://open.kmbs.ua/ua/interview/op->

[manage/19480/ifor-fouks-vilyams-rozvitok-klasteriv-mozhe-stati-klyuchovim-elementom-u-pobudovi-novoji-ukrajinskoji-ekonomiki](http://open.kmbs.ua/ua/interview/op-manage/19480/ifor-fouks-vilyams-rozvitok-klasteriv-mozhe-stati-klyuchovim-elementom-u-pobudovi-novoji-ukrajinskoji-ekonomiki).

10. Мінекономрозвитку розпочало обговорення кластерної програми промислового розвитку: прес-служба Мінекономрозвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=f52b4fa3-205d-4704-8060-9ca2eea1e445&title=MinekonomrozvitkuRozpochaloObgovorennia>

KlasternoiProgramiPromislovogoRozvitku

11. Механізми формування регіональних пріоритетів розвитку: аналіт. доп. / С. О. Біла, О. В. Шевченко, В. І. Жук, В. В. Романова [та ін.]; за ред. С. О. Білої. – К.: НІСД, 2013. – С. 44

12. Указ Президента України від 21.04.2015 р. № 224/2015 «Про Раду регіонального розвитку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/224/2015_9

MATHEMATICAL SCIENCES

УДК 517. 588

INTEGRAL PRESENTATIONS OF TYPE OF EULER FOR THE HYPERGEOMETRICAL FUNCTIONS OF KAMPE DE FERIE FOURTH ORDER WITH TWO VARIABLES

Seilkhanova R.

Kazakh-Russian International university

Aktobe, Kazakhstan

ИНТЕГРАЛЬНЫЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ ТИПА ЭЙЛЕРА ДЛЯ ГИПЕРГЕОМЕТРИЧЕСКИХ ФУНКЦИЙ КАМПЕ ДЕ ФЕРИЕТ ЧЕТВЕРТОГО ПОРЯДКА С ДВУМЯ ПЕРЕМЕННЫМИ

Сеилханова Р.

Казахско-Русский Международный университет

г.Актобе, Казахстан

Abstract

To hired integral presentations of type of Euler are driven for the hypergeometrical functions of Kampe de Feriet of fourth order with two variables.

Аннотация

В данной работе приводятся интегральные представления типа Эйлера для гипергеометрических функций Кампе де Ферие четвертого порядка с двумя переменными.

Keywords: Integral of Euler, hypergeometrical rows of Kampe de Feriet, hypergeometrical rows of Appel, symbol of Pochhammer, multidimensional integrals.

Ключевые слова: интеграл Эйлера, гипергеометрические ряды Кампе де Ферие, гипергеометрические ряды Аппеля, символ Похгаммера, многомерные интегралы.

Первоначально специальные функции вводились многими, не связанными между собой, способами. Их возникновение определялось, как правило, необходимостью решения задач, которые приводили к дифференциальным уравнениям (или системам таких уравнений), неразрешимым в классе элементарных функций. Так возникли функции Бесселя, функции Эрмита, гипергеометрическая функция Гаусса. В дальнейшем, появление большого количества формул, связывающих различные специальные функции, привело к стремлению классифицировать и систематизировать существующее многообразие специальных функций.

Гипергеометрические функции занимают важное место в ряду специальных функций математической физики. В настоящий момент существует, по крайней мере, четыре подхода к понятию гипергеометрической функции многих переменных. Такие функции могут определяться как суммы степенных рядов определенного вида (так называемые гипергеометрические ряды), как решения систем дифференциальных уравнений, как интегралы типа Эйлера и интегралы Меллина-Барнса.

Рассмотрим следующую гипергеометрическую функцию

$$k_1(a, a_1, b, b_1, c, c_1, d, d_1; e, f, f_1, g, g_1; x, y) = F_{1;2,2}^{0;4,4} \left[\begin{matrix} -; a, b, c, d; a_1, b_1, c_1, d_1; \\ e, f, g; f_1, g_1; \end{matrix} x, y \right] \quad (1)$$

$$:= \sum_{m,n=0}^{\infty} \frac{(a)_m (a_1)_n (b)_m (b_1)_n (c)_m (c_1)_n (d)_m (d_1)_n}{(e)_{m+n} (f)_m (f_1)_n (g)_m (g_1)_n} \frac{x^m y^n}{m! n!}.$$

Получены следующие интегральные представления типа Эйлера

$$k_1(a, a_1, b, b_1, c, c_1, d, d_1; e + e_1, f, f_1, g, g_1; x, y) = F_{1;2,2}^{0;4,4} \left[\begin{matrix} -; a, b, c, d; a_1, b_1, c_1, d_1; \\ e + e_1, f, g; f_1, g_1; \end{matrix} x, y \right] \quad (2)$$

$$= \frac{\Gamma(e + e_1)}{\Gamma(e)\Gamma(e_1)} \int_0^1 \xi^{e-1} (1-\xi)^{e_1-1} \times {}_4F_3(a, b, c, d; e, f, g; x\xi) {}_4F_3(a_1, b_1, c_1, d_1; e_1, f_1, g_1; y(1-\xi)) d\xi, \operatorname{Re} e > 0, \operatorname{Re} e_1 > 0,$$

$$\begin{aligned}
& k_1(a, a_1, b, b_1, c, c_1, d, d_1; e, f, f_1, g, g_1; x, y) \\
&= F_{1;2,2}^{0;4,4} \left[\begin{matrix} -; a, b, c, d; a_1, b_1, c_1, d_1; \\ e; f, g; f_1, g_1; \end{matrix} x, y \right] = \frac{\Gamma(e)}{\Gamma(a)\Gamma(e-a)} \\
&\times \int_0^1 \xi^{a-1} (1-\xi)^{e-a-1} {}_3F_2(b, c, d; f, g; x\xi) {}_4F_3(a_1, b_1, c_1, d_1; e-a, f_1, g_1; y(1-\xi)) d\xi, \\
&\operatorname{Re} e > \operatorname{Re} a > 0,
\end{aligned} \tag{3}$$

$$\begin{aligned}
& k_1(a, a_1, b, b_1, c, c_1, d, d_1; e, f, f_1, g, g_1; x, y) = F_{1;2,2}^{0;4,4} \left[\begin{matrix} -; a, b, c, d; a_1, b_1, c_1, d_1; \\ e; f, g; f_1, g_1; \end{matrix} x, y \right] \\
&= \frac{\Gamma(a+a_1)}{\Gamma(a)\Gamma(a_1)} \int_0^1 \xi^{a-1} (1-\xi)^{a_1-1} F_{1;2,2}^{1;3,3} \left[\begin{matrix} a+a_1, b, c, d; b_1, c_1, d_1; \\ e; f, g; f_1, g_1; \end{matrix} x\xi, y(1-\xi) \right] d\xi, \\
&\operatorname{Re} a > 0, \operatorname{Re} a_1 > 0,
\end{aligned} \tag{4}$$

$$\begin{aligned}
& k_1(a, a_1, b, b_1, c, c_1, d, d_1; e, f, f_1, g, g_1; x, y) = F_{1;2,2}^{0;4,4} \left[\begin{matrix} -; a, b, c, d; a_1, b_1, c_1, d_1; \\ e; f, g; f_1, g_1; \end{matrix} x, y \right] \\
&= \frac{\Gamma(a+a_1)\Gamma(b+b_1)}{\Gamma(a)\Gamma(a_1)\Gamma(b)\Gamma(b_1)} \int_0^1 \int_0^1 \xi^{a-1} \eta^{b-1} (1-\xi)^{a_1-1} (1-\eta)^{b_1-1} \\
&\times F_{1;2,2}^{2;2,2} \left[\begin{matrix} a+a_1, b+b_1, c, d; c_1, d_1; \\ e; f, g; f_1, g_1; \end{matrix} x\xi\eta, y(1-\xi)(1-\eta) \right] d\xi d\eta, \\
&\operatorname{Re} a > 0, \operatorname{Re} a_1 > 0, \operatorname{Re} b > 0, \operatorname{Re} b_1 > 0,
\end{aligned} \tag{5}$$

$$\begin{aligned}
& k_1(a, a_1, b, b_1, c, c_1, d, d_1; e, f, f_1, g, g_1; x, y) = F_{1;2,2}^{0;4,4} \left[\begin{matrix} -; a, b, c, d; a_1, b_1, c_1, d_1; \\ e; f, g; f_1, g_1; \end{matrix} x, y \right] \\
&= \frac{\Gamma(a+a_1)\Gamma(b+b_1)\Gamma(c+c_1)}{\Gamma(a)\Gamma(a_1)\Gamma(b)\Gamma(b_1)\Gamma(c)\Gamma(c_1)} \int_0^1 \int_0^1 \int_0^1 \xi^{a-1} \eta^{b-1} \zeta^{c-1} (1-\xi)^{a_1-1} (1-\eta)^{b_1-1} (1-\zeta)^{c_1-1} \\
&\times F_{1;2,2}^{3;1,1} \left[\begin{matrix} a+a_1, b+b_1, b+b_1; d; d_1; \\ e; f, g; f_1, g_1; \end{matrix} x\xi\eta\zeta, y(1-\xi)(1-\eta)(1-\zeta) \right] d\xi d\eta d\zeta, \\
&\operatorname{Re} a > 0, \operatorname{Re} a_1 > 0, \operatorname{Re} b > 0, \operatorname{Re} b_1 > 0, \operatorname{Re} c > 0, \operatorname{Re} c_1 > 0,
\end{aligned} \tag{6}$$

$$\begin{aligned}
& k_1(a, a_1, b, b_1, c, c_1, d, d_1; e, f, f_1, g, g_1; x, y) = F_{1;2,2}^{0;4,4} \left[\begin{matrix} -; a, b, c, d; a_1, b_1, c_1, d_1; \\ e; f, g; f_1, g_1; \end{matrix} x, y \right] \\
&= \frac{\Gamma(a+a_1)\Gamma(b+b_1)\Gamma(c+c_1)\Gamma(d+d_1)}{\Gamma(a)\Gamma(a_1)\Gamma(b)\Gamma(b_1)\Gamma(c)\Gamma(c_1)\Gamma(d)\Gamma(d_1)} \\
&\times \int_0^1 \int_0^1 \int_0^1 \int_0^1 \xi^{a-1} \eta^{b-1} \zeta^{c-1} \tau^{d-1} (1-\xi)^{a_1-1} (1-\eta)^{b_1-1} (1-\zeta)^{c_1-1} (1-\tau)^{d_1-1} \\
&\times F_{1;2,2}^{4;0,0} \left[\begin{matrix} a+a_1, b+b_1, c+c_1, d+d_1; -; -; \\ e; f, g; f_1, g_1; \end{matrix} x\xi\eta\zeta\tau, y(1-\xi)(1-\eta)(1-\zeta)(1-\tau) \right] d\xi d\eta d\zeta d\tau, \\
&\operatorname{Re} a > 0, \operatorname{Re} a_1 > 0, \operatorname{Re} b > 0, \operatorname{Re} b_1 > 0, \operatorname{Re} c > 0, \operatorname{Re} c_1 > 0, \operatorname{Re} d > 0, \operatorname{Re} d_1 > 0,
\end{aligned} \tag{7}$$

$$\begin{aligned}
 k_1(a, a_1, b, b_1, c, c_1, d, d_1; e, f, f_1, g, g_1; x, y) &= F_{1;2,2}^{0;4,4} \left[\begin{matrix} -; a, b, c, d; a_1, b_1, c_1, d_1; \\ e; f, g; f_1, g_1; \end{matrix} x, y \right] \\
 &= \frac{\Gamma(f)}{\Gamma(c)\Gamma(f-c)} \int_0^1 \xi^{c-1} (1-\xi)^{f-c-1} F_{1;1,2}^{0;3,4} \left[\begin{matrix} -; a, b, d; a_1, b_1, c_1, d_1; \\ e; g; f_1, g_1; \end{matrix} x\xi, y \right] d\xi, \\
 \operatorname{Re} f > \operatorname{Re} c > 0,
 \end{aligned}
 \tag{8}$$

$$\begin{aligned}
 k_1(a, a_1, b, b_1, c, c_1, d, d_1; e, f, f_1, g, g_1; x, y) &= F_{1;2,2}^{0;4,4} \left[\begin{matrix} -; a, b, c, d; a_1, b_1, c_1, d_1; \\ e; f, g; f_1, g_1; \end{matrix} x, y \right] \\
 &= \frac{\Gamma(f)\Gamma(f_1)}{\Gamma(c)\Gamma(f-c)\Gamma(c_1)\Gamma(f_1-c_1)} \\
 &\times \int_0^1 \int_0^1 \xi^{c-1} \eta^{c_1-1} (1-\xi)^{f-c-1} (1-\eta)^{f_1-c_1-1} F_{1;1,1}^{0;3,3} \left[\begin{matrix} -; a, b, d; a_1, b_1, d_1; \\ e; g; g_1; \end{matrix} x\xi, y\eta \right] d\xi d\eta, \\
 \operatorname{Re} f > \operatorname{Re} c > 0, \operatorname{Re} f_1 > \operatorname{Re} c_1 > 0,
 \end{aligned}
 \tag{9}$$

$$\begin{aligned}
 k_1(a, a_1, b, b_1, c, c_1, d, d_1; e, f, f_1, g, g_1; x, y) &= F_{1;2,2}^{0;4,4} \left[\begin{matrix} -; a, b, c, d; a_1, b_1, c_1, d_1; \\ e; f, g; f_1, g_1; \end{matrix} x, y \right] \\
 &= \frac{\Gamma(f)\Gamma(f_1)\Gamma(g)}{\Gamma(c)\Gamma(f-c)\Gamma(c_1)\Gamma(f_1-c_1)\Gamma(d)\Gamma(g-d)} \int_0^1 \int_0^1 \int_0^1 \xi^{c-1} \eta^{c_1-1} \zeta^{d-1} \\
 &\times (1-\xi)^{f-c-1} (1-\eta)^{f_1-c_1-1} (1-\zeta)^{g-d-1} F_{1;0,1}^{0;2,3} \left[\begin{matrix} -; a, b; a_1, b_1, d_1; \\ e; -; g_1; \end{matrix} x\xi\xi, y\eta \right] d\xi d\eta d\zeta, \\
 \operatorname{Re} f > \operatorname{Re} c > 0, \operatorname{Re} f_1 > \operatorname{Re} c_1 > 0, \operatorname{Re} g > \operatorname{Re} d > 0,
 \end{aligned}
 \tag{10}$$

$$\begin{aligned}
 k_1(a, a_1, b, b_1, c, c_1, d, d_1; e, f, f_1, g, g_1; x, y) &= F_{1;2,2}^{0;4,4} \left[\begin{matrix} -; a, b, c, d; a_1, b_1, c_1, d_1; \\ e; f, g; f_1, g_1; \end{matrix} x, y \right] \\
 &= \frac{\Gamma(f)\Gamma(f_1)\Gamma(g)\Gamma(g_1)}{\Gamma(c)\Gamma(f-c)\Gamma(c_1)\Gamma(f_1-c_1)\Gamma(d)\Gamma(g-d)\Gamma(d_1)\Gamma(g_1-d_1)} \\
 &\times \int_0^1 \int_0^1 \int_0^1 \int_0^1 \xi^{c-1} \eta^{c_1-1} \zeta^{d-1} \tau^{d_1-1} (1-\xi)^{f-c-1} (1-\eta)^{f_1-c_1-1} (1-\zeta)^{g-d-1} (1-\tau)^{g_1-d_1-1} \\
 &\times F_3(a, b, a_1, b_1; e; x\xi\xi, y\eta\tau) d\xi d\eta d\zeta d\tau, \\
 \operatorname{Re} f > \operatorname{Re} c > 0, \operatorname{Re} f_1 > \operatorname{Re} c_1 > 0, \operatorname{Re} g > \operatorname{Re} d > 0, \operatorname{Re} g_1 > \operatorname{Re} d_1 > 0,
 \end{aligned}
 \tag{11}$$

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Гельфанд И.М., Граев М.И., Ретах В.С. Общие гипергеометрические системы уравнений и ряды гипергеометрического типа // УМН. Т. 47:4. 1992. С. 3-82.
2. Гельфанд И.М., Зелевинский А.В., Капранов М.М. Гипергеометрические функции и торические многообразия // Функциональный анализ и его приложения. Т. 23. Вып. 2. 1989. С. 12-26.
3. Пассаре М., Цих А.К., Чешель А.А. Кратные интегралы Меллина-Барнса как периоды многообразий Калаби-Яу с несколькими модулями // Теор. и матем. физика. Т. 109. 1996. С. 381-394.

4. Francsics G. and Hanges N. The Bergman kernel of complex ovals and multivariable hypergeometric functions // J. Punct. Anal. V. 142. 1996. P. 494-510.
5. Horja R.P. Hypergeometric functions and mirror symmetry in toric varieties // Preprint. 1999. math.AG/9912109. P. 1-103.
6. Килбас А. А., Маричев О. И., Самко С. Г. Интегралы и производные дробного порядка и некоторые их приложения. Минск: Наука и техника, 1987. 688 с.
7. Волкодавов В. Ф., Лернер М. Е., Николаев Н. Я., Носов В. А. Таблицы некоторых функций Римана, интегралов и рядов. Куйбышев: изд. Куйбышев. гос. пед. инст., 1982. 56 с.

8. Бейтмен Г., Эрдейи А. Высшие трансцендентные функции, т.1.М.: Наука, Гл. ред. ФМЛ, 1973._296 с.
9. Andrews G. E., Askey R., Roy R. Special Functions._Cambridge University Press, 1999._665 p.
10. Уиттекер Э., Ватсон Дж. Курс современного анализа. Часть вторая. Трансцендентные функции._М.: ГИФМЛ, 1963._516 с.
11. Karlsson P. W., Srivastava H. M. Multiple Gaussian hypergeometric series._Ellis Horwood Series: Mathematics and its Applications, New York, 1985.
12. Appell P., Kampe de Fariet J. Fonctions Hypergeometriques et Hyperspheriques; Polynomes d'Hermite._Paris: Gauthier-Villars, 1926.
13. Exton H. Multiple Hypergeometric Functions and Applications._New York: John Wiley and Sons._1976.
14. Маричев О. И. Метод вычисления интегралов от специальных функций._Минск: Наука и техника, 1978._312 с.
15. Anvar Hasanov, Rakhila B. Seilkhanova and Roza D. Seilova, Linearly independent solutions of the system of hypergeometric Exton function X_{12} . Contemporary Analysis and Applied Mathematics. Vol.3, No.2, 279-282, 2015. DOI: 10.18532/caam.02474
16. Maged G. Bin-Saad and Anvar Hasanov. Linear Independent Solutions and Operational Representations for Hypergeometric Functions of Four Variables. Chinese Journal of Mathematics Volume 2014, pp. 1-6.
17. Junesang Choi, Anvar Hasanov and Mamasali Turaev. Integral Representations for Srivastava's Hypergeometric Functions H_C . Honam Mathematical journal. 34(4), 2012, 473-482.
18. Junesang Choi, Anvar Hasanov and Mamasali Turaev, Integral Representations for Srivastava's Hypergeometric Functions H_B . Journal of the Korea Society of Mathematical Education. 19(2), 2012, 137-145.
19. Junesang Choi, Anvar Hasanov and Mamasali Turaev, Certain Integral Representations of Euler type for the Exton Function X_8 . Commun. Korean Math. Soc. 27 (2012), No. 2, pp. 257-264.
20. Junesang Choi, A. Hasanov and M. Turaev, Integral Representations for Srivastava's Hypergeometric Function H_A . Honam Mathematical journal. 34(1), 2012, 113-124.
21. Junesang Choi, Anvar Hasanov, H. M. Srivastava and Mamasali Turaev. Integral representations for Srivastava's triple hypergeometric Functions. Taiwanese Journal of Mathematics. Vol. 15, No. 6, pp. 2751-2762.
22. Junesang Choi, A. Hasanov and M. Turaev, Several Integral Representations Involving Triple Hypergeometric Functions. Honam Mathematical journal. 33(2), 2011, 129-142.
23. Junesang Choi, A. Hasanov, Applications of the operator $H(\alpha, \beta)$ to the Humbert double hypergeometric functions. Computers and Mathematics with Applications. 61(2011) 663-671.
24. Junesang Choi, A. Hasanov and M. Turaev, Certain Integral Representations of Euler Type for the Exton Function X_2 . Journal of the Korea Society of Mathematical Education. 17(4), 2010, 347-354.
25. Junesang Choi, A. Hasanov and M. Turaev, Certain Integral Representations of Euler Type for the Exton Function X_5 . Honam Mathematical journal. 32(3), 2010, 389-397.

MEDICAL SCIENCES

CARDIOTOXIC CHEMICAL ELEMENTS IN THE BODY OF PATIENTS WITH RHEUMATOID ARTHRITIS

Syniachenko O.

DM, Professor, Donetsk National Medical University, Lyman, Ukraine

Breslavets A.

PhD, Centre of Clinical and Preventive Medicine, Kyiv, Ukraine

Chystiakov D.

Donetsk National Medical University, Lyman, Ukraine

Kuzevanova M.

PhD, Donetsk National Medical University, Lyman, Ukraine

КАРДИОТОКСИЧЕСКИЕ ХИМИЧЕСКИЕ ЭЛЕМЕНТЫ В ОРГАНИЗМЕ БОЛЬНЫХ РЕВМАТОИДНЫМ АРТРИТОМ

Синяченко О.

доктор медицинских наук, профессор,

Донецкий национальный медицинский университет, Лиман, Украина

Бреславец А.

доктор философии, Центр клинической и профилактической медицины,

Киев, Украина

Чистяков Д.

Донецкий национальный медицинский университет, Лиман, Украина

Кузеванова М.

доктор философии, Донецкий национальный медицинский университет,

Лиман, Украина

Abstract

In case of rheumatoid arthritis there can be seen an increase in the levels of Li, Pb, Sr in blood and that of Pb in hair in a decrease in the content of Fe, Mn in blood and Co, Li, Sr in hair whose values correlate with one another, they are connected with sex and age of patient, the degree of activity of disease, the severity of osteo-destructive changes of the joints, osteodeficiency and the presence of extraarticular signs of a rheumatic process.

Аннотация. При ревматоидном артрите наблюдаются повышения в крови уровней Li, Pb, Sr, а в волосах Pb, при уменьшении в крови содержания Fe, Mn и в волосах Co, Li, Sr, показатели которых коррелируют между собой, связаны с полом и возрастом больных, степенью активности заболевания, тяжестью костно-деструктивных изменений со стороны суставов, остеопорозом и наличием экстраартикулярных признаков ревматоидного процесса.

Keywords: rheumatoid arthritis, heart, chemical elements, pathogenesis

Ключевые слова: ревматоидный артрит, сердце, химические элементы, патогенез.

Введение. Патология сердца при ревматоидном артрите (РА) относится к наиболее частым проявлениям заболевания и во многом определяет его прогноз для жизни [1, 2]. Сейчас стала обсуждаться роль многих микроэлементов (МЭ) в развитии не только синовиитов, повреждений суставного хряща и периартикулярных тканей, а также сердца (миокарда, эндокарда, клапанного аппарата) [3-5]. Можно предположить, что выяснение изменений содержания отдельных кардиотоксичных МЭ в организме больных РА будет способствовать определению новых звеньев патогенеза ревматоидной кардиопатии, улучшению качества ранней диагностики патологического процесса, разработке критериев, позволяющих прогнозировать течение болезни и эффективность лечебных мероприятий.

Цель работы: оценить клинико-патогенетическую значимость кардиотоксичных МЭ в крови и волосах больных РА.

Материал и методы исследования. Под наблюдением находились 77 больных РА в возрасте от 22 до 69 лет, среди которых было 31% мужчин и 69% женщин. Длительность заболевания составила $9,8 \pm 0,79$ лет. I степень общей активности заболевания установлена в 27% наблюдений, II – в 51%, III – в 22%, при этом показатель активности артрита DAS составил $4,5 \pm 0,10$ о.е. I стадия болезни констатирована в 15% случаях, II – в 48%, III – в 25%, IV – в 12%. Серопозитивный вариант РА по ревматоидному фактору и антителам к циклическому цитруллиновому пептиду на момент обследования диагностирован у 90% больных. Изменения клапанов сердца обнаружены у 34% больных, увеличение в размерах камер сердца – у 33%, нарушения электрической проводимости сердца – у 31%, диастолическая дисфункция левого желудочка – у 21%, нарушения возбудимости миокарда – у 14%. У 10% от числа наблюдений обнаружен

дигитальный артериит, у 4% – синдром Шегрена, у 43% – поражение скелетных мышц, у 14% – лимфоузлов, у 5% – серозных оболочек, у 7% – легких, у 13% – почек, у 31% – печени, у 13% – центральной нервной системы, у 20% – периферической.

В сыворотке крови и волосах определяли содержание Co, Cu, Li, Mn, Pb, Sr и Zn, используя атомно-абсорбционный спектрометр «SolAAg-Mk2-MOZe» с электрографитовым атомизатором (Великобритания). В качестве контроля обследованы 25 практически здоровых людей в возрасте от 19 до 62 лет, среди которых было 9 мужчин и 16 женщин.

Статистическая обработка полученных результатов проведена с помощью компьютерного вариационного, одно- (ANOVA) и многофакторного дисперсионного (ANOVA/MANOVA), корреляционного и регрессионного анализа (программы «Microsoft Excel» и «Statistica-Stat-Soft», США). Оценивали медианы, их стандартные ошибки и отклонения, параметрические коэффициенты корреляции Пирсона и непараметрической Кендалла, критерии дисперсии Брауна-Форсайта и Уилкоксона-Рао, множественной регрессии, различий Стьюдента и Макнемара-Фишера, а также достоверность статистических показателей. Критическим уровнем значимости в данном исследовании при проверке статистических гипотез принимали равным $p < 0,05$.

Результаты и их обсуждение. Содержание в крови больных РА Co составляет $8,1 \pm 0,06$ мкг/л, Cu – $1,0 \pm 0,02$ мкг/л, Li – $3,6 \pm 0,18$ мкг/л, Mn – $11,2 \pm 0,36$ мкг/л, Pb – $61,2 \pm 3,69$ мкг/л, Sr – $46,4 \pm 1,61$ мкг/л, Zn – $6,2 \pm 0,10$ мкг/л. По сравнению со здоровыми людьми установлено достоверное повышение концентраций Li, Pb и Sr при уменьшении параметров Mn. По данным многофакторного дисперсионного анализа на интегральный уровень МЭ в крови оказывают воздействие пол больных, их возраст, степень активности, стадия и серологический вариант РА, а также тяжесть суставного синдрома, оцененная по индексам Ричи и Лансбури.

У мужчин оказались достоверно большими показатели в крови Li. Регрессионный анализ показывает зависимость от возраста больных Cu и Mn, от длительности заболевания – Li, от степени его активности – Co, Cu и Mn, от стадии – Mn, от распространенности артрита – Co, от его тяжести – Zn.

На состав МЭ в крови по данным ANOVA/MANOVA оказывают влияние остеопороз, узурации костей, асептические некрозы, размеры левого желудочка и нарушения ритма сердца. Однофакторный дисперсионный анализ Брауна-Форсайта свидетельствует о достоверном воздействии остеопороза на показатели Cu, Mn и Sr, остеоклистога – на Cu и Zn, костных узур – на Mn, Pb, Sr и Zn, кальциатов – на Co, Pb и Zn, асептических некрозов – на Sr, диастолической дисфункции левого желудочка сердца – на Co, Cu и Zn. На интегральное состояние микроэлементного состава в крови по данным анализа Уилкоксона-Рао оказывают воздействие тяжесть поражения миокарда, эндокарда и клапанного аппарата сердца, а также

нарушения возбудимости миокарда, электрической проводимости и диастолическая дисфункция левого желудочка, которые во многом определяют параметры Cu, Mn и Zn. Дисперсионный анализ демонстрирует влияние патологии миокарда на Mn и Zn, эндокарда – Sr и Zn.

У больных РА показатели в волосах Co составляют $32,2 \pm 7,36$ нг/г, Cu – $10,7 \pm 0,37$ мкг/г, Li – $24,4 \pm 1,76$ нг/г, Mn – $0,9 \pm 0,18$ мкг/г, Pb – $1,4 \pm 0,14$ мкг/г, Sr – $12,0 \pm 1,48$ мкг/г, Zn – $176,8 \pm 9,14$ мкг/г. При РА повышается в волосах содержание Pb на фоне уменьшения параметров Co, Li и Sr. По данным многофакторного дисперсионного анализа на интегральное состояние МЭ в волосах при РА оказывают воздействие пол больных, их возраст, длительность заболевания, степень его активности, стадия и серопозитивность, распространенность и тяжесть артрита, наличие кардиопатии. У больных мужчин оказался выше в волосах уровень Pb, но меньше содержание Cu и Sr. Как свидетельствует регрессионный анализ, с возрастом увеличивается в волосах больных РА концентрация Cu и уменьшается уровень Sr. От степени активности заболевания зависят параметры Cu, Li и Sr, от его стадии – Mn, Sr и Zn, от тяжести артрита – Pb.

На интегральный состав МЭ в волосах больных РА влияют наличие остеопороза, узураций костей, асептических некрозов, систоло-диастолическая дисфункция левого желудочка сердца. С остеоклистозом тесно связан Co, с остеозурами – Mn, Pb и Sr, с артрокальцинатами и асептическими остеонекрозами – Pb и Sr. Как демонстрирует ANOVA/MANOVA, на микроэлементный состав в волосах больных РА оказывают воздействие тяжесть поражения миокарда, эндокарда и клапанов сердца. Патология миокарда влияет на Co, Mn и Sr, клапанного аппарата – на Co и Cu, нарушений возбудимости миокарда – на Sr и Zn, электрической проводимости сердца – только на Sr.

Выводы. РА протекает с повышением содержания в крови Li, Pb и Sr при снижении параметра Mn, а в волосах увеличивается уровень Pb при уменьшении Co, Li и Sr, показатели которых связаны с полом и возрастом больных, степенью активности заболевания, тяжестью костно-деструктивных изменений со стороны суставов, с наличием и тяжестью кардиопатии. В перспективе необходимо будет изучить патогенетическую связь изменений камер сердца, отдельных признаков возбудимости миокарда и электрической проводимости сердца с уровнями кардиотоксичных МЭ в крови и волосах больных РА.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Hasham MG, Baxan N, Stuckey DJ, Branca J, Perkins B, Dent O et al. Systemic autoimmunity induced by the TLR7/8 agonist Resiquimod causes myocarditis and dilated cardiomyopathy in a new mouse model of autoimmune heart disease. Dis Model Mech 2017;10(3):259-70.
2. Jafri K, Ogdie A, Qasim A, Patterson SL, Gianfrancesco M, Izadi Z et al. Discordance of the Framingham cardiovascular risk score and the 2013

American College of Cardiology/American Heart Association risk score in systemic lupus erythematosus and rheumatoid arthritis. Clin Rheumatol 2017;9(10):203-9.

3. Wright RO, Baccarelli A. Metals and neurotoxicology. J Nutr 2007;137(12):2809-13.

4. Yazar M, Sarban S, Kocyigit A, Isikan UE. Synovial fluid and plasma selenium, copper, zinc, and

iron concentrations in patients with rheumatoid arthritis and osteoarthritis. Biol Trace Elem Res 2015;106(2):123-32.

5. Ram M, Sherer Y, Shoenfeld Y. Matrix metalloproteinase-9 and autoimmune diseases. J Clin Immunol 2016;26(4):299-307.

PEDAGOGICAL SCIENCES

CONTENT ANALYSIS OF THE EDUCATION OF THE SPECIALISTS IN THE SPHERE OF TOURISM FROM THE POSITION OF THE FORMATION THEIR FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE

Kistanova L.

Candidate of pedagogical Science, State University of Sochi

АНАЛИЗ СОДЕРЖАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ СФЕРЫ ТУРИЗМА С ПОЗИЦИИ ФОРМИРОВАНИЯ ИХ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ

Кистанова Л.П.

кандидат педагогических наук, Сочинский государственный университет

Abstract

The article is devoted to the content analysis of the education of the future specialists in the tourism sphere directed at the formation of their speaking another language communicative competence fond on the situational thesaurus approach that stimulates development and active use of professional knowledge, skills and abilities in typical situations of professional communication for future specialists.

Аннотация

Статья посвящена анализу содержания профессиональной подготовки будущих специалистов сферы туризма, имеющего целью формирование их иноязычной коммуникативной компетентности на основе ситуативно-тезаурального подхода, способствующего развитию и активному использованию профессиональных знаний, умений и навыков в типичных ситуациях профессиональных взаимоотношений.

Keywords: training, interdisciplinary connections, another language communicative competence, speech functions of communication.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, межпредметные связи, иноязычная коммуникативная компетентность, речевые функции общения.

Изучение теоретических основ проблемы формирования иноязычной коммуникативной компетентности (ИКК) позволило определить основные компоненты и характеристики ИКК, профессионально значимые и необходимые будущим специалистам индустрии туризма. Задачей настоящего анализа явилось выявление трудностей и противоречий процесса формирования ИКК, определение возможностей реализации ситуативно-тезаурального подхода и, в этой связи, конкретизация педагогических условий, способствующих процессу формирования ИКК у будущих специалистов туристической индустрии.

Проведенный анализ специалистов сервиса и туризма показал, что уже на первом курсе закладываются основы для формирования некоторых компонентов ИКК будущих специалистов индустрии туризма. Так, дисциплины «Введение в туризм», «Оборудование и технологии рекреационной сферы», «Основы менеджмента», «Экология» знакомят будущих специалистов с базовыми понятиями туристической сферы и раскрывают ценность и смысл туристической деятельности, способствуя тем самым становлению профессиональной компетенции как базы для формирования специальной деятельности компетентности. Дисциплины «Отечественная история», «Психология», «Русская и зарубежная литература», «История мировых цивилизаций» обеспечивают систему знаний и уровень общей образованности студентов, на основе

которых формируется общая культура и мировоззренческая позиция студентов, и закладываются основы индивидуально-личностной компетентности и ценностные ориентации будущих специалистов сферы туризма. Компонентов же, способствующих формированию социальной, общечеловеческой компетентности студентов в содержании дисциплин 1-го курса нами не выявлено. Между тем, компоненты такого рода имеют принципиальную значимость для профессиональной компетентности будущих специалистов сферы туризма, и работу по их формированию нужно начинать как можно раньше, что может и должен осуществлять курс дисциплины «Иностранный язык», на который на 1 курсе отводится 340 часов, из них 102 – аудиторные практические занятия.

Поскольку студенты 1-го курса не имеют практического профессионального опыта в туризме, а их профессиональные знания представлены еще слабо, предпосылкой к работе по формированию профессиональной иноязычной коммуникативной компетентности студентов служит житейский и школьный опыт, используемый в ситуациях взаимоотношений социально-бытовой и социально-культурной сферы общения на базе изучения таких тематических разделов дисциплины «Иностранный язык», как: «Топонимика города» (объекты показа: парки, музеи, культурно-просветительные учреждения и т.д.); «Система экскурсионного обслуживания»; «Экскурсионные объекты»; «Типы экскурсий»;

«Туристические центры за рубежом: исторические, архитектурные достопримечательности» и др.

Связанные с реалиями городской жизни (где находится, как проехать, пройти, какие достопримечательности имеются и т.п.), такие ситуации социальных взаимоотношений, должны предполагать осуществление различных коммуникативных намерений: установление контакта, запрос информации, реагирование на совет, выражение благодарности, просьбы, совета и т.п. Активное речевое общение в совместной (групповой, парной, кооперативной) деятельности, при которой студенты, выступая в той или иной роли, вынуждены вступать в контакты друг с другом, осваивать принятые этические нормы общения, т.е. овладевать умениями и навыками устной речи при совместном решении тех или иных коммуникативных задач, будет способствовать социализации личности и формированию общечеловеческой компетентности, профессионально необходимой в деятельности будущих специалистов социально-культурного сервиса и туризма. Кроме того, обучение коммуникации такого рода даст возможность показать студентам практические результаты с первых же занятий, что будет способствовать усилению мотивации к овладению иностранным языком.

На 2-ом курсе начинается специализация, и мотивация на профессиональную деятельность усиливается вследствие использования более конкретных профессионально-речевых задач и возможностей самостоятельного применения полученных навыков и умений в ситуациях общения. На этом этапе формирования ИКК студентам становится доступным решение коммуникативных задач, приближенных к практике профессионального речевого взаимодействия в ситуациях, связанных с такими разделами сферы туризма, как: «Туристская индустрия: типы и основные функции туристской индустрии»; «Структура и деятельность турфирм: бронирование туристского обслуживания, оплата, аннулирование обслуживания, возмещение ущерба и т.п.»; «Категории и типы гостиниц»; «Типы гостиничных номеров»; «Организация приема, размещения, обслуживания в гостинице»; «Классы обслуживания» и др., которые предоставляют широкие возможности для формирования специальной деятельности и, в особенности, социокультурной компетентностей будущих специалистов туристической индустрии: приветствие, представление, идентификация гостей, предоставление информации о видах услуг и туристских маршрутах, урегулирование некоторых конфликтных ситуаций и т.п.

Так как с каждым курсом доля общепрофессиональных, специальных дисциплин и дисциплин специализации возрастает, то соответствующим образом возрастает количество профессиональных понятий и терминов, которые надо освоить на русском, а значит и на иностранном языке, поскольку процесс обучения иностранному языку должен отвечать принципу профессиональной направленности и выстраиваться с учетом межпредметных связей. Так, если на 1 – 2-ом курсах дисциплин специализации 11%, общепрофессиональных дисциплин

28%, то на 3-м курсе общепрофессиональных дисциплин 57%, дисциплин специализации 21%, на 4-м курсе число дисциплин специализации и спецдисциплин возрастает до 43% и 39%, соответственно, а число общепрофессиональных дисциплин снижается до 13%. По процентному соотношению дисциплин можно сделать вывод, что сложность ситуаций профессионального общения, формирующих ТС профессиональной компетенции, будет разной для разных курсов, что должно найти свое отражение в и программах качественно новых дисциплин: «Иностранный язык профессиональный» и «Иностранный язык деловой», изучаемых студентами на 3-м и на 4-м курсах, соответственно.

Аспектами профильных курсов иностранного языка должны стать углубление и расширение профессионально-направленных знаний студентов, ориентированных на специализацию, накопление рецептивного словарного запаса по таким разделам сферы туризма, как «Деловая система», «Банковские услуги», «Таможня» и др., а коммуникативные задания строиться с учетом расширенного диапазона ситуаций профессионального общения, направленных на развитие навыка самостоятельной, поисково-творческой работы, включающих, дискуссии, проекты, круглые столы, деловые игры и ведение деловой корреспонденции: деловые и рекламные письма, письма-резюме и т.п.

При этом необходимо подчеркнуть следующее: чем разнообразнее проблемы, являющиеся содержательной основой ситуации, и чем более тематически и функционально они профориентированы, тем большего объема должны быть знания, умения и навыки будущего специалиста, позволяющие ему воспринимать и понимать проблему, составляющую предметное содержание общения, выраженное специфическими средствами подязыка профессии. Это предполагает постепенное, поэтапное нарастание сложности речемыслительных задач, выполняемых студентами на иностранном языке в ситуациях общения как системе профессиональных взаимоотношений, их соответствие уровню общей и профессиональной подготовки будущих специалистов на каждом этапе обучения.

Опыт работы показал, что использование межпредметных связей на занятиях по иностранному языку способствует обогащению и развитию профессиональных знаний, формируя специальную деятельность (информативную) компетентность. Обсуждая на иностранном языке трактовку знакомого из спецкурсов дисциплин на русском языке понятия, студенты вспоминают уже известные знания об объекте и раскрывают его сущность уже с новой точки зрения, приобретая таким образом более полное новое знание, а значит, расширяя свой профессиональный тезаурус.

Накопление таких профессиональных знаний на основе активного речевого общения, моделирующего типичные ситуации профессиональных взаимоотношений будущих специалистов сферы социально-культурного сервиса и туризма с иностранными клиентами и деловыми партнерами,

происходит в совместной (групповой, парной, кооперативной) деятельности, при которой студенты, выступая в той или иной роли, вынуждены вступать в контакты друг с другом, выражать и отстаивать свою точку зрения, осваивать принятые этические нормы и нормы профессионального общения, т.е. овладевать будущей профессиональной деятельностью, что способствует социализации личности. Общаясь друг с другом и преподавателем в процессе выполнения речемыслительных задач, основанных на просмотре и прослушивании аутентичных видео- и аудиоматериалов, будущие специалисты осваивают знания и развивают умения, необходимые для межкультурного взаимодействия: этикета, речевой культуры, традиций и обычаев страны изучаемого языка, достопримечательностей турцентров, особенностей национальной кухни и др. Это обогащает их духовный мир, дает возможность лучше понимать ментальность другого народа, адекватно воспринимать иную национальную культуру и традиции, воспитывает толерантность, т.е. способствуют формированию социокультурной компетентности будущих профессионалов сферы туризма.

Таким образом, анализ содержания образовательного процесса подготовки специалистов сферы туризма дал возможность конкретизировать задачи реализации ситуативно-тезаурального подхода в обучении иностранному языку.

Ситуативно-тезауральный подход, задавая логику перехода от единичного выполнения профессионально-ориентированных учебных речемыслительных задач к непосредственной профессиональной деятельности, требования со стороны которой выступают системообразующими и создают контекстный принцип построения и развертывания учебных профессиональных ситуаций, как нельзя лучше способствует постепенному, поэтапному нарастанию сложности речемыслительных задач, выполняемых студентами на иностранном языке в

ситуациях общения как системе профессиональных взаимоотношений, и обеспечивает их соответствие уровню общей и профессиональной подготовки будущих специалистов на каждом этапе обучения. Построенные на ситуативно-тезауральном подходе, профильные курсы иностранного языка способствуют выработке у студентов не только навыков работы со справочными, текстовыми материалами с целью получения нужной информации, но и творческому подходу к выполнению заданий, подготовке их к будущей познавательной и профессиональной деятельности, т.е. формированию ИКК будущих специалистов туристической индустрии.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Квартальнов В.А. Методика и педагогика профессионального обучения и подготовки специалистов для целей туризма в России: Из опыта образовательных учреждений социального туризма: 1987-1997 гг. / В.А. Квартальнов, И.Д. Солодухин. – М.: РМАТ, 1997. – 212 с.
2. Кистанова Л.П. Ситуативно-тезауральный подход к формированию иноязычной коммуникативной компетентности будущих специалистов туристической индустрии: дис. ... канд. пед. наук. – Сочи, 2006. – 193 с.
3. Кистанова Л.П. Формирование профессионального тезауруса и коммуникативных компетенций студентов неязыковых вузов методами иностранного языка. Сборник статей международной научно-практической конференции: в 2-х частях. 2017. С. 185-188.
4. Лapidус Б.А. Проблема содержания обучения иностранному языку в языковом вузе / Б.А. Лapidус. – М.: Наука, 1986. – 201 с.
5. Максимова В.Н. Междисциплинарные связи в процессе обучения / В.Н. Максимова. – М.: Просвещение, 1988. – 131 с.

PHILOLOGICAL SCIENCES

EARLY PROSE BY T.N. TOLSTAYA IN THE HISTORICAL AND LITERARY CONTEXT AT THE END OF THE XXTH – BEGINNING OF THE XXIST CENTURIES

Vitkovskaya L.
Pyatigorsk State University
Russia

РАННЯЯ ПРОЗА Т.Н.ТОЛСТОЙ В ИСТОРИКО-ЛИТЕРАТУРНОМ КОНТЕКСТЕ КОНЦА XX – НАЧАЛА XXI ВВ.

Витковская Л.В.
Пятигорский государственный университет
Россия

Abstract

The article defines the role and place of early prose by T.N. Tolstaya in the historical and literary context at the end of the XXth – beginning of the XXIst centuries, considers the reception of her works by modern literary critics that allows to determine the use of a synthesis of different literary directions by the author in the period in question (post-romanticism, neo-baroque, naturalism, modernism, etc.), but in particular – realism and post-modernism.

Аннотация

В статье определяется роль и место ранней прозы Т.Н. Толстой в историко-литературном контексте конца XX–начала XXI века, рассматривается рецепция ее творчества современными литературоведами, позволяющая установить использование автором синтеза различных литературно-художественных направлений данного периода (постромантизма, необарокко, натурализма, модернизма и др.), но в особенности – реализма и постмодернизма.

Keywords: philosophical-esthetic system, literary direction, post-romanticism, neo-baroque, modernism, realism, post-modernism, T.N. Tolstaya.

Ключевые слова: философско-эстетическая система, художественно-литературное направление, постромантизм, необарокко, модернизм, реализм, постмодернизм, Т.Н. Толстая.

В истории культуры каждая эпоха (особенно на пограничных рубежах) представляет собой сложное переплетение различных философско-эстетических систем, по-своему отражающих специфику действительности. Новая художественная парадигма, сложившаяся в литературе Российской Федерации на рубеже XX и XXI веков, демонстрирует разнообразие эстетических тенденций и нарративных стратегий. В условиях глобализации происходят кардинальные общественно-политические перемены, повлиявшие на формирование концепции историко-литературного процесса «экспериментирующей эпохи» [3]. Вполне закономерно, что 1990-ые годы «войдут в историю русской литературы как особый период смены эстетических, идеологических, нравственных парадигм, как глубоко перепаханное пространство всей культуры» [9: 3]. Именно в это время С. Чупринин впервые заявляет о творчестве Т.Н. Толстой как о появлении «другой прозы», характерной чертой которой является создание особого мира, населенного «почти исключительно людьми жалкими, незадачливыми, ущербными» и подчеркивает, что «именно это, а не сюжетные скабрёзности или циничные афоризмы больше всего и шокирует читателей и критиков» [10: 4]. Причем, Т.Н. Толстую практически с самого начала ее творческого пути относят к создателям «другой прозы». Но, с одной стороны, ее считают

смелым и неординарным автором нового литературного поколения, а с другой – представительницей так называемого «советского барокко» (Гоцило Е.Г., Новикова Э.Г. и др.), так как основными героями ее рассказов являются «экспонаты» человеческого «зоопарка»: задавленные бытом интеллигенты с их неинтересной, пустой жизнью, обитатели питерских и московских коммуналок, хамоватые и циничные обыватели и ущербные инвалиды детства и пр.

Радикальная смена в этот период литературных стилей отчетливо обнаруживается в творчестве таких писателей, как А. Битов, Д. Галковский, Вен. Ерофеев, Е. Попов, М. Шишкин, В. Пелевин, В. Соколин, Л. Петрушевская, Л. Улицкая, М. Берг, Д. Пригов, И. Яркевич, З. Зиник и, конечно, Т. Толстая. В их произведениях проявляется стремление авторов выразить собственное миропонимание, предпринимаются попытки создать соответствующую модель мира и определить концепцию личности.

Художественная литература всего мира постоянно демонстрирует множественность творческих практик, и в настоящее время она не исчерпывается эстетикой только одного направления. Современной культуре (как, впрочем, культурам и других эпох) свойственно смешение литературно-художественных направлений, стилей, семиотических

культур и пр. Характерно, что на конкретном историко-культурном этапе совершается взаимопроникновение определенных приемов различных методов. Так, постмодернизм последней четверти XX века начинает использовать инструментарий реалистического отражения действительности: «Для доказательств идеалистических и структуралистских постулатов пришлось использовать внешне реалистическую эстетику» [2: 73]. Примечательно, что Б.М. Эйхенбаум еще в 1958 году, предвидя подобную ситуацию, делает наблюдение: «Окончательно понял, что «реализм» и «романтизм» – это постоянно соотносительные полюсы искусства, так что одно существует и получает настоящий смысл только на фоне другого» [12: 537-538].

Реализм, занимавший ведущие позиции в советском искусстве, так как это был основной «художественный метод, следуя которому художник изображает жизнь в образах, соответствующих сути явлений самой жизни и создаваемых посредством типизации фактов действительности» [4: 318], в 80-90-е годы XX столетия, когда формировались философско-эстетические взгляды Т.Н. Толстой и начинался ее творческий путь, теряет свое главенствующее положение. Общественно-политические изменения в России и интеграционные процессы в мире заставляют художников разрабатывать соответствующие методы и приемы нарратологии, развившиеся в разрыве с традициями реализма, нарушении преемственности и в реакции на требование времени – поистине совершается создание новых литературных течений через разрушение старых (Степанов А.Д.). Литературоведы пытаются устанавливать время наступления «сумерек реализма» [1: 32–36] и творчество, например, таких прозаиков, как Ч. Айтматов, Д. Липскеров, Л. Петрушевская, они не относят к реалистическому направлению, а рассматривают как находящееся между новым реализмом и модернизмом или же постмодернизмом.

В большинстве статей, научных трудов и монографий проза Т.Н. Толстой оценивается с различных аналитических позиций – от поэтико-философского своеобразия до жанровой специфики; рассматривается смысловая структура ее метатекста (Н.В. Лукина) и проблема авторских жанров в художественной публицистике и прозе (Е.В. Любезная). Т.Н. Толстую ставят в один ряд с теми представителями русской литературы, в сочинениях которых отражается синтез реализма, модернизма и постмодернизма (Славина В.А., Зумбулидзе И.Г.), ее творчество относят к «женской» прозе, наряду с Л.Петрушевской, Л. Улицкой и В. Токаревой (Любезная Е.В.). Н. Иванова, И. Грекова, А. Жолковский и др., анализируя тексты писательницы, отмечают глубину проблематики и «особость» ее прозы. М. Липовецкий, П. Вайль и А. Генис называют ее среди писателей «новой волны». Но подобные характеристики являются скорее эмоциональными оценками. Выявляя (на материале творчества Т. Толстой, Л. Петрушевской и В. Токаревой) характерные для женской прозы мотивы – разлада мечты

и действительности, одиночества, богооставленности, исследователи отмечают, что персонажи каждой из писательниц живут в иллюзорном придуманном мире, они не в состоянии вырваться из некоего предначертанного самой судьбой замкнутого круга и находятся в постоянном поиске ложных идеалов, бегства из мира зависти и лжи (Писаревская Г.)

В произведениях Т.Н. Толстой исследователи обнаруживают признаки субъективности, завуалированного автобиографизма, мифологизма, интертекстуальности, определяющих отличительные стилевые черты прозы конца XX–начала XXI вв. Восприятие ее творчества нередко затрудняется проявлением определенной парадоксальности в реализации художественных замыслов, противоречивостью авторской саморефлексии, непредсказуемостью подтекстовых комментариев к отдельным фрагментам повествования. Специфика текстов Т.Н. Толстой видится в том, что их своеобразие основано на многогранности сопряжений художественно-изобразительных средств различных направлений, что, между тем, способствует мифологизации образа самой писательницы и ее творческого потенциала как художника слова.

Провокационность и даже нарочитая эпатажность ее произведений, их стилистическая и жанровая ненормативность порождают разнополярные суждения литературоведов, критиков, культурологов и прочих исследователей, склонных видеть в Т.Н. Толстой автора, концентрично воплотившего приемы современных ей литературно-художественных течений. Так, характерными чертами реализма и в рассказах, и в романе «Кысь» являются обращенность к вечным общечеловеческим темам, внимание к деталям и документам времени, стремление к «бытийственной» достоверности даже через использование натурализма в повествовании. Вместе с тем стирание границ между реальным и фантастическим, их неразличимость в художественной структуре предопределяет специфику вымысла и формирует содержание и стиль ее произведений. Приемы же игровой поэтики «новой» литературы, ее ассоциативность, интертекстуальность, тяга к мифологическим подтекстам и интертекстуальным средствам коммуникации напрямую связаны с художественной практикой представителей постмодернистской школы рубежа XX–XXI вв. Подобная тенденция выражается в размытости сюжетно-композиционной структуры повествования, в неопределенности жанровых форм и в их особой модальности, что, по сути, разрушает представление о традициях и границах классической реалистической прозы. Реализм Т.Н. Толстой допускает сосуществование злословия и иронии, абсурда и парадокса и иных приемов. В исследованиях творческих стратегий реалистов конца XX–начала XXI вв. (Т.Г. Кучина, Е.М. Ротай, Л.Х. Насрутдинова и др.) писательская практика Т.Н. Толстой не обозначена как проблемное пространство; большая часть литературоведческих работ сосредоточена на выявлении мифопоэтической основы прозы писательницы.

По своей природе ее произведения представляют исключительный пространственно-временной континуум художественного синтеза, эстетическая оценка которого является задачей современной литературоведческой науки, нацеленной на выявление типологических черт отечественной прозы рубежа веков и установление специфики их индивидуального преломления в писательской практике.

Основа творческого метода Т.Н. Толстой строится на сочетании сюжетно-мотивных элементов, способствующих репрезентации авторской идеи. Особенность ее художественного мышления заключается в эстетизации и экспликации различных стилей, причем отмечается постромантическое взаимодействие всех элементов ее изобразительно-творческой системы [11].

Ее творчество относят также к орнаментальной прозе: «Практически любое из типологических свойств орнаментальной прозы можно без труда у Т. Толстой обнаружить, благо, они лежат на поверхности, как ни прячется у постмодернизма любой прием» [11: 7]. В частности, подобное мнение формируется именно потому, «что литература конца XX века в лице постмодернизма поставила себя в положение бесконечных отражений и перепевов всего, что создавала литература на протяжении целого столетия, и не оставила современному исследователю ничего другого, как ловить отражения и устанавливать их источники» [11: 21].

Уже первые произведения Т.Н. Толстой вызывают противоречивые суждения и непрекращающиеся до настоящего времени споры. С одной стороны, ее называют неординарным автором нового литературного поколения, а с другой – считают выразителем социального пессимизма, так как герои ее рассказов – в основном, задавленные бытом люди с их неинтересной, «мимо пролетевшей жизнью» и «бегом убежавшей молодостью», городские сумасшедшие, старорежимные старушки, состарившиеся актрисы, простые обыватели. Отсутствие нравоучительных тем, переоценка вопросов человеколюбия, акцентирование мотивов игры, интертекстуальность, специфика конфликта, заинтересованность в онтологических проблемах дают исследователям повод рассматривать прозу Т.Н. Толстой не только как реалистическую или постмодернистскую.

Философия творчества Т.Н. Толстой как представителя модернистского течения проанализирована критиками Вайлем П. и Генисом А., а также Курицыным В. и вполне вписывается в определение: «Модернизм - условное обозначение эстетических стремлений художников реалистического направления к обновлению той или иной художественной системы» [7: 223].

Предметом же критических споров и серьезных литературоведческих исследований становится эстетический феномен «новой прозы» (Кучина Т.Г., Ротай Е.М., Насрутдинова Л.Х. и др.). В этих трудах представлено не только научное описание литературного процесса эпохи, но осуществ-

лена классификация стилевых особенностей авторов, творчество которых сопряжено с эстетикой «нового реализма». Так, Е.М. Ротай среди его концептуальных характеристик выделяет «обращение к базовым принципам классического реализма в современных контекстах, стремление возродить значение современного художественного текста и литературного процесса через методологию «золото-того века» русской словесности» [6: 15]. Поскольку весьма непросто выделить «индивидуальные модели «нового реализма», сложившиеся в произведениях самых известных его представителей» [6: 58], Л.Х. Насрутдинова рассматривает «новый реализм» как пограничное явление между традиционным реализмом, постмодернизмом и другими авангардными течениями, объективно отражающими «характерное для современной литературы усиление аналитического начала <...> Авторы творят на грани литературы и философии, литературы и истории, литературы и историософии, даже литературы и литературоведения. Сюжетом становится само развитие мысли, ее двоение, порою мучительное» [5: 6], что вполне характерно для творческих поисков Т.Н. Толстой.

Необходимо отметить также, что в конце XX века наблюдается обостренный интерес к барокко, стиль которого соотносят как с постмодернизмом (Л. Хатчеон, Ф. Варике и др.), так и с реализмом (А. Ганиева), и находят многие роднящие их формальные признаки и образно-тематические лейтмотивы. Вопросы принципов барокко в советской литературе и в постмодернизме последних десятилетий рассматриваются во многих литературоведческих работах (Вайль и Генис, Якобидзе-Гитман и др.), оценивается диалогичность барочной и постмодернистской художественных систем: «Постмодернизм задает новый горизонт представленности в современной культуре идей и текстов барочной традиции» [8: 337]. В сущности, подобие с необарокко обычно обнажает внутренний конфликт и обостряет степень выражения и восприятия чувств непостоянства и изменчивости жизни, поскольку «культура постмодернизма создает свой образ барокко, характеризующийся преобладанием театральности, иллюзорности, созданием шоу-пространства, цитатностью и ироничностью мышления» [8: 343]. В русской постмодернистской литературе 1960–2000-х годов выделяется тенденция (Липовецкий М.Н.), в большей или меньшей степени связанная с проявлением принципов барокко. По наблюдениям литературоведов, барочные тенденции обнаруживаются в прозе таких авторов, как А. Битов, В. Ерофеев, А. Гольдштейн, З. Зиник, А. Королев, А. Левкин, Саша Соколов, Е. Харитонов, В. Шаров, М. Шишкин и Т. Толстая. Более того, наличие в романах А. Битова, в произведениях В. Аксенова («Затоваренная бочкотара»), Саши Соколова («Палисандрия») и Венедикта Ерофеева («Вальпургиева ночь, или Шаги командора»), а также В.Пелевина («Омон Ра», «Чапаев и Пустота»), «Generation „П“») и Т. Толстой («Факир») свойственных барокко театрализованных аллегорий поведения героев и присущих ему игровых моментов способствует, как ни странно,

углублению подлинности описываемого и формированию того, что представляется как реальность

В данном плане в качестве характерной иллюстрации неоднократно приводят рассказ Т.Н. Толстой «Факир» (1986), воспринимаемый как своеобразный манифест ее прозы, выдаваемый за раннюю версию русского неobarocko (Гоцило Е.Г.). Для новых проявлений литературного барокко по-прежнему присуще стремление к созданию контрастных, многоликих и динамичных образов, неоднозначных и внутренне противоречивых характеров (каким у Толстой является, например, герой рассказа «Факир»). Кроме того, высказывается мнение, что в этом рассказе представлена определенная модель культуры (Новикова Э.Г.). Проявление неobarocko стилистических признаков обнаруживается не только в напряженном и внутренне противоречивом сопряжении метафор и метонимий в ранней прозе Т.Н. Толстой, но и в ее романе «Кысь». Кроме того, начиная с «Москвы-Петушков» и «Палисандрии», затем в произведениях В. Шарова, Л. Гиршовича («Прайс»), в «Желтой стреле» и «Священной книге оборотня» В. Пелевина и др. используется антиномия «тьма-свет», изображается коллизия конца света, завершения истории и остановки времени; история и время словно бы сворачиваются, как бы замыкаются сами на себе. Такие нарративные ходы являются доминантными в поэтике ранней прозы Т.Н. Толстой, поэтому нередко в ее текстах (представленных в сборниках «На золотом крыльце сидели», «Любишь – не любишь», «Река Оккервиль») парадоксально преломляется почти архаичное мифологическое представление о связи прошлого, настоящего и будущего, а также отражается «массовое» и «элитарное» – как традиционное, так и новое, диктуемое временем. Стилистика её ранних рассказов определяется исследователями как «растворение» мира искусства и литературы, фольклора и реальной действительности, способствующее выявлению контрастных, характеризующих данное двуединство, свойств.

Постмодернизм, воспринимающий мир как хаос, передает такое представление в различных вариантах, извлекаемых из множества культурных систем, отображающих стремление личности к самопознанию и к осознанию судьбы индивидуума и всего человечества, что в полной мере характеризует художественный мир Т.Н. Толстой. С теоретической точки зрения, концепция ее творчества, разработанная для обозначения собственной семантики на сближении и взаимопереплетении принципов и приемов различных литературно-художественных направлений (прежде всего реализма и постмодернизма), органически вписывается в синкретическую сущность литературного

процесса данного периода и расширяет представление о специфике русской прозы.

Таким образом, в творчестве Т.Н. Толстой находят своеобразное воплощение концепции и приемы различных литературно-художественных направлений, функционирующих в конце XX–начале XXI вв. (постромантизма, неobarocko, натурализма, модернизма и др.), но прежде всего реализма и постмодернизма.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Давыдова, Т.Т. Сумерки реализма (О прозе Л. Петрушевской) / Т.Т. Давыдова // Русская словесность, 2002. №7. – С.32–36
2. Казначеев С.М. Новый реализм и постмодернизм: проблема диффузии // Культурная жизнь Юга России. 2008, № 1(26), с.71-73.
3. Лейдерман, Н.Л. С веком наравне: русская литературная классика в советскую эпоху: монограф. Очерки / Н.Л. Лейдерман. – СПб.: Златоуст, 2005. – 366 с.
4. Литературный энциклопедический словарь. – М., 1987.
5. Насрутдинова, Л.Х. «Новый реализм» в русской прозе 1980–90-х годов (концепция человека и мира). Автореферат кандидатской диссертации. Казань, 1999. – 21 с.
6. Ротай, Е.М. «Новый реализм» в современной русской прозе: художественное мировоззрение Р.Сечина, З.Прилепина, С. Шаргунова: автореф. Дис. канд. фил. Наук 10.01.01/Е.М. Ротай. – Краснодар, 2013. – 178 с.
7. Словарь литературоведческих терминов 1974.:223
8. Солодовник К. Б. Диалогичность барочной и постмодернистской художественных систем / К. Б. Солодовник // Дергачевские чтения – 2006. Русская литература: национальное развитие и региональные особенности : материалы международной научной конференции, Екатеринбург, 5–7 октября 2006 г. — Екатеринбург : Издательство Уральского университета; Издательский дом «Союз писателей», 2007. — Т. 2. — С. 336-344.
9. Тимина, С.И. Русская литература XX века: Школы, направления, методы творческой работы / С.И. Тимина. – М.: Логос, 2002. – 586 с.
10. Чупринин, С.И. Другая проза / С.И. Чупринин // Литературная газета. 1989. 8 февраля.
11. Швец, Т.П. Мотив круга в прозе Т. Толстой. Проблемы взаимодействия эстетических систем реализма и постмодернизма / Т.П. Швец. – Ульяновск, 1998. – 27 с.
12. Эйхенбаум, Б.М. О литературе. Работы разных лет / Б.М. Эйхенбаум. – М., 1987. – С.348-350

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF TRAINING FOREIGN LANGUAGES IN UNIVERSITY HIGH SCHOOLS**Islamova T.***Senior teacher of the Department of Foreign Languages. Tashkent Financial Institute. Uzbekistan***Aripova M.***Senior Lecturer, Department of Foreign Languages. Tashkent Financial Institute. Uzbekistan***Kulakhmedova G.***Senior Lecturer, Department of Foreign Languages. Tashkent Financial Institute. Uzbekistan***МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В НЕЯЗЫКОВЫХ ВУЗАХ****Исламова Т.***старший преподаватель кафедры иностранных языков.**Ташкентской Финансовый институт. Узбекистан***Арипова М.***старший преподаватель кафедры иностранных языков.**Ташкентской Финансовый институт. Узбекистан***Кулахмедова Г.***старший преподаватель кафедры иностранных языков.**Ташкентской Финансовый институт. Узбекистан***Abstract**

The article deals with the content of teaching a foreign language in non-linguistic universities, what problems stand before the methodology as a science, the selection and construction of the content of teaching a foreign language will be focused on the requirements of professional activity for a specialist. The principal difference between the linguistic group of objects and other subjects is also that linguistic knowledge is not important in itself, but only as a means of forming the ability to receive or communicate information with the help of the studied language

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы о содержании обучения иностранному языку в неязыковых вузах, какие проблемы стоят перед методикой как наукой, отбор и построение содержания обучения иностранному языку будут ориентированы на требования, предъявляемые профессиональной деятельностью к специалисту. Принципиальное отличие языковой группы предметов от других предметов заключается также в том, что языковые знания важны не сами по себе, а лишь как средство формирования умения получать или сообщать информацию с помощью изучаемого языка.

Keywords: foreign language, communicative skills, professional competence, methodological principles**Ключевые слова:** иностранный язык, коммуникативные умения, профессиональная компетентность, методические принципы

В настоящее время методика обучения иностранным языкам трактуется как теоретическая и прикладная наука. Родной и иностранный языки как учебные предметы отличаются от других учебных дисциплин (основ наук) не только тем, что их целью является формирование коммуникативных умений. Прежде всего, они выступают и как цель, и как средство обучения. Язык есть носитель информации. Это могут быть применительно к иностранному языку сведения об истории, культуре изучаемого языка или совсем иные сведения из других областей знания.

Иностранный язык – это язык, который изучается вне условий его естественного бытования, т.е. в учебном процессе, и который не употребляется наряду с родным в повседневной коммуникации. Тогда как второй язык наряду с родным языком служит вторым средством общения и усваивается обычно в социальном окружении, где он является реальным средством общения.

Предметом обучения является обучение речевой деятельности на материале определенного языка. Лингвистика же описывает основные системные свойства конкретного языка, формулирует их в правилах, которые активно используются методикой при разработке конкретных обучающих моделей.

Перед методикой как наукой стоят следующие проблемы:

– определение ИЯ как учебного предмета (уточнение целей и задач обучения, отбор содержания обучения);

– изучение деятельности учителя (разработка организационных форм, методов и приемов обучения);

– изучение деятельности ученика (проверка эффективности тех или иных приемов, изучение развития ученика);

– установление специфических закономерностей, определение сферы действия закономерностей смежных с методикой наук и выявление их специфического преломления в методике.

Содержание обучения иностранному языку в неязыковых вузах должно быть ориентировано на реализацию цели, которая, как уже известно, состоит в формировании и развитии специалиста. В этой связи отбор и построение содержания обучения иностранному языку будут ориентированы на требования, предъявляемые профессиональной деятельностью к специалисту, его профессиональной компетентности и его иноязычной профессионально-коммуникативной компетентности.

В качестве основной сущности данного принципа выдвигаем следующее: «Обучение иностранным языкам должно быть ориентировано на формирование у обучающегося черт би/поликультурной языковой личности, делающих его способным равноправно и автономно участвовать в межкультурном общении» Научить людей общаться (устно и письменно), научить производить, создавать, а не только понимать иностранную речь - это трудная задача, осложненная еще и тем, что общение - не просто вербальный процесс. Его эффективность помимо знания языка зависит от множества факторов: условий и культуры общения, правил этикета, знания невербальных форм выражения (мимики, жестов), наличия глубоких фоновых знаний и многого другого.

Обобщая различные типологии методических принципов, составляющих основу обучения иностранному языку, следует выделить группу главных принципов:

- принципы, отражающие концепцию обучения;
- принципы, отражающие целевые установки обучения;
- принципы, определяющие содержание обучения (принципы, определяющие структуру содержания обучения, принципы отбора и организации учебного материала);
- принципы, определяющие приемы обучения;
- принципы, выдвигаемые на основе анализа условий обучения (принцип межпредметной координации, принцип учёта учебного времени, отводимого для обучения языку, принцип учёта индивидуальных особенностей обучаемых и др.).

Целью обучения иностранным языкам в неязыковых вузах является достижение уровня, достаточного для практического использования иностранного языка в будущей профессиональной деятельности

Принципиальное отличие языковой группы предметов от других предметов заключается также в том, что языковые знания важны не сами по себе, а лишь как средство формирования умения получать или сообщать информацию с помощью изучаемого языка.

В качестве основных дидактических принципов обучения иностранному языку можно выделить следующие: принцип сознательности, активности, систематичности, прочности, наглядности, доступности.

Разберем их подробнее:

Принцип сознательности. При этом сознательность заключается в том, чтобы понять, зачем надо

учиться. В соответствии с этим принципом предполагается сознательное участие обучаемого в общении и обучении иностранному языку.

Принцип активности. Овладение иностранным языком успешно только в том случае, если обучающийся активно участвует в процессе обучения. Различают эмоциональную, речевую и интеллектуальную, а принцип наглядности проистекает из процесса восприятия, осмысливания и обобщения материала. активность.

Принцип доступности Доступность достигается путем использования правильно подобранного материала и метода обучения иностранному языку.

Принцип прочности. Материал должен быть усвоен таким образом, чтобы обучающийся мог при необходимости извлечь из памяти нужные единицы и уметь их правильно применить.

Принцип систематичности. Процесс обучения успешней и результативней, если состоит из отдельных последовательных шагов и отличается непрерывностью

Методические принципы характерны именно для обучения иностранному языку. К общеметодическим принципам обучения иностранному языку относятся принципы функциональности, структурного подхода, устной основы обучения, программирования речевой деятельности, ситуативной обусловленности упражнений, коммуникативной направленности обучения, учета родного языка при овладении иностранным языком, доминирующей роли упражнения во всех сферах овладения иностранным языком.

К частнометодическим относятся принципы: обучения на речевых образцах, моделях; сочетания языковой тренировки и речевой практики; взаимодействия основных видов речевой деятельности; устного опережения в обучении чтению и письму; аппроксимации учебной деятельности; интенсивности начальной стадии обучения иностранному языку, принцип интенсивности, принцип глобальности.

На неязыковых факультетах вузов это связано, прежде всего, с изучением современной жизни и истории страны изучаемого языка, искусства и литературы, обычаев и традиций народа.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Бережнова Е.В. Проблемы аргументации в прикладном педагогическом исследовании // Педагогическая наука и ее методология в контексте современности: Сб. науч. ст. (материалы конференций) / Рос. акад. образования. Ин-т теории образования и педагогики; Под ред. В.В. Краевского, В.М. Полонского. – М., 2001. – С.69-79.
2. ГАЛЬСКОВА Н. Д., ГЕЗ Н. И. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика : учеб.пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. 5-е изд., стер. М. : Академия, 2008. С. 150].
3. Ляховицкий, М.В. О некоторых базисных категориях методики обучения иностранным языкам / М. В. Ляховицкий // Иностранные языки в школе. - 1973. - № 1. -С. 27- 34.

RATING SYSTEM OF ESTIMATION OF KNOWLEDGE OF STUDENTS IN THE PROCESS OF LEARNING FOREIGN LANGUAGE**Nabieva M.***Associate Professor of the Department of Foreign Languages,
Tashkent Financial Institute, Uzbekistan***Hashimova N.***Senior lecturer of the Department of Foreign Languages,
Tashkent Financial Institute, Uzbekistan***РЕЙТИНГОВАЯ СИСТЕМА ОЦЕНИВАНИЯ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА****Набиева М.***доцент кафедры иностранных языков,
Ташкентский Финансовый институт, Узбекистан***Хашимова Н.***старший преподаватель кафедры иностранных языков,
Ташкентский Финансовый институт, Узбекистан***Abstract**

The article examines the questions about the effective use of tests in the process of studying a foreign language, its functions, for what purpose testing is conducted. Its positive and negative sides. The rating system of students' knowledge assessment allows realizing in practice health saving technologies. The basis of the rating system is the activity approach to the organization of students' academic work.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы об эффективном использовании тестов в процессе изучения иностранного языка, его функциях, с какой целью проводится тестирование. Его положительные и отрицательные стороны. Рейтинговая система оценивания знаний студентов позволяет реализовать на практике здоровые сберегающие технологии. Основа рейтинговой системы — деятельностный подход к организации учебной работы студентов.

Keywords: rating system, final, intermediate test, activity approach**Ключевые слова:** рейтинговая система, итоговый, промежуточный тест, деятельностный подход

Различают тестирование письменное и компьютеризированное. Письменное тестирование позволяет без больших погрешностей проверить весь объем знаний по предмету за короткий срок. Компьютеризированное тестирование еще не освоено студентами в полной мере, они робко возвращаются к предыдущим тестам и не всегда исправляют ошибки.

Главная отличительная черта теста - его объективность, гарантируемая измерением, функция которого состоит в том, чтобы поставлять количественную информацию. Тестирование в обучении иностранному языку проводится для выявления:

- 1) уровня достижения в определенном виде деятельности;
- 2) способностей к определенному виду деятельности;
- 3) трудностей в овладении тем или иным видом деятельности и возможных способов их преодоления.

Рейтинг - дословно с английского – это оценка некоторая численная характеристика какого-либо качественного понятия. Обычно под рейтингом понимается "накопленная оценка" или "оценка, учитывающая предысторию". Рейтинговая система оценивания знаний студентов позволяет реализовать на практике здоровые сберегающие техноло-

гии, такие как дифференцированное обучение, проблемное обучение, блочно – модульное обучение, ситуативное обучение, игровые технологии, педагогику сотрудничества. Рейтинговая система контроля обучения рождает у студентов состязательность в учебе, положительно влияет на мотивацию, сводит до минимума случайность в оценивании и т. п. Балльно-рейтинговая система оценки успеваемости студентов (так называемый академический рейтинг) вводится с целью активизации систематической работы студентов при освоении учебных дисциплин и повышения объективности оценивания знаний студентов. Своевременно оценить состояние своей работы по изучению дисциплины, выполнению всех видов учебной нагрузки до экзаменационной сессии

Рейтинговая система оценивания знаний позволяет создать максимально комфортную среду обучения и воспитания, позволяет перевести учебную деятельность студентов из необходимости во внутреннюю потребность. Позволяет в соответствии с индивидуальными особенностями осуществлять выбор студентом возможных вариантов и форм овладения дисциплиной, позволяет преподавателю расширить общение, лучше ориентироваться в интересах и потребностях студентов, знать и учитывать их индивидуальные особенности.

Основа рейтинговой системы — деятельностный подход к организации учебной работы студентов. Для того чтобы объективно оценить знания студента по иностранному языку, необходимо сначала оценить то как студент читает по-английски, пишет, говорит, знает грамматику языка, а затем вывести средний балл. Использование компьютерного тестирования как вспомогательного средства, освобождающего экзаменатора от рутинной части его работы эффективно влияет на весь учебный процесс.

Рейтинговая система обычно используется в вузовской практике создаются такие условия на занятии, чтобы каждый студент был активен, то есть накапливал «баллы». Здесь учитывается любая форма работы: чтение, составление вопросов, перевод, знание лексики, правила, высказывание и т. д.

На каждом занятии используются раздаточный материал: карточки для контроля усвоения лексики, индивидуальные задания в учебнике и т. д.; задание, например, письмо или реклама, сочинение, мнение по какому-то вопросу, а иногда задание по грамматике и др., мини-самостоятельные, мини-диктанты (индивидуальные, групповые, парные).

Это позволяет иметь хорошую «накопляемость оценок» и достаточно ясную картину уровня знаний и умений каждого студента. Результат итоговой проверочной работы (в конце семестра) в форме теста уже практически предсказуем.

В практической деятельности чаще приходится работать с тестами первой группы. Такие тесты могут измерять общие умения в речевой деятельности или достижения определенного уровня умений в процессе усвоения конкретного курса обучения.

Тесты могут быть итоговыми или промежуточными (тематическими). Контролирующая функция — позволяет на разных этапах обучения достаточно объективно определить уровень, которому соответствует учебная деятельность студента и группы в целом при итоговом контроле.

Итоговые тесты предназначены, для того чтобы объективно подтвердить достигнутый студентами уровень обученности.

Тематический тест призван способствовать улучшению самого учебного процесса. Творческий рейтинг — оценка результатов самостоятельного выполнения студентом индивидуальных творческих работ (в том числе работ научно-исследовательского характера) различных уровней сложности в рамках изучения дисциплины или за ее пределами (презентации, проекты, внеаудиторные работы)

Таким образом, чем больше правильных ответов, тем выше индивидуальный тестовый балл студента, а значит и «уровень знаний». Но, согласно различным моделям педагогических измерений, один и тот же уровень знаний может быть получен за счет ответов на различные задания. Есть минимум и максимум баллов за каждое задание; то есть общая сумма баллов, которую можно набрать в течение семестра, разбивается на элементы, но внутри каждого элемента остаётся такой же преподавательский субъективизм, и по мере прохождения элементов (заданий) в течение семестра он накапливается, и в этом плане ситуация не меняется или меняется незначительно.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Ермолаева М.Г. Современный урок: тенденции, возможности, анализ. СПб, 2007, -54с.
2. Философский энциклопедический словарь /Ред.-сост.Е.Ф.Губский и др, 2003
3. Молодежь XXI века: шаг в будущее: материалы XIII-й региональной научно-практической конференции с межрегиональным и международным участием, посвященной Году истории в Российской Федерации (г. Благовещенск, 17-18 мая 2012 г.). – Т. 3. «Педагогика и проблемы высшей школы», «Вопросы молодежной политики и патриотического воспитания», «Психологические науки». – Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2012. – 161 с.

PHILOSOPHICAL SCIENCES

УДК 130.2

TECHNOLOGY OF LIFE AND EXISTENCE OF MODERN HUMAN

Pilipenko S.

candidate of Philosophy, associate professor of UNESCO department «Philosophy of Human Communication» and social-humanitarian subjects of Petro Vasylenko Kharkiv National Technical University of Agriculture, Ukraine

Moshinska E.

candidate of Philosophy, associate professor of the foreign languages department № 1 Yaroslav Mudry National Law University, Ukraine

ТЕХНОЛОГІЗАЦІЯ ЖИТТЯ/БУТТЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Пилипенко С.Г.

к.філос.н., доцент кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін Харківського національного технічного університету сільського господарства імені П. Василенка, Україна

Мошинська О.Ю.

к.філос.н., доцент кафедри іноземної мови № 1 Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого, Україна

Abstract

The article raises the question of technologizing life/existence of modern human as a result of the introduction of various technologies in the context of process technologies in the context of technological culture. Technologization rights is embodied in the emergence of various modifications: the human-robot, techno-media human, human-cyborg, a human who «clicks», etc. It is noted that technologization life/human existence associated with the use of various technologies. There «substituting» technology that most commonly manifest themselves in robotics.

Анотація

У статті порушується питання про технологізацію життя/буття сучасної людини внаслідок упровадження різноманітних технологій. Технологізація людини знаходить своє втілення в появі її різноманітних модифікацій: людина-робот, техно-медійна людина, людина-кіборг, людина – раб «техноса», людина, що «клікає» тощо. Зазначається, що технологізація життя/буття людини пов'язана із появою «заміщуючих» технологій, які найбільш широко виявляють себе в робототехніці.

Keywords: technology, people, culture, robotics, life, being.

Ключові слова: технологія, людина, культура, робототехніка, життя, буття.

Хосе Ортега-і-Гассет досить чітко визначив безпосередній зв'язок і взаємообумовленість таких феноменів як буття та життя: 1) життя – неминуча необхідність здійснювати проект буття, що постає людським контентом; 2) жити – це виходити на самого себе, інакше кажучи, здійснюватися [3, с. 8]. Продовжує цю точкою зору українська дослідниця Л. Газнюк, яка зазначає, що буття є життєвим, екзистенціальним, культурним виміром людини [1]. Життя/буття твориться людиною, а вони творять її. Варто підкреслити, що життя/буття сучасної людини відбувається в умовах техногенної цивілізації.

Акцент на технологізації сьогодення відповідає сучасним соціально-культурним процесам, адже технології суттєвим чином впливають на людину. Технологічний контент соціально-антропологічної рефлексії очевидний, як і збільшення залежності людини від техніки та високих технологій. Антропологічні аспекти останніх призводять до ситуації, де вони виступають долею людини. Відтепер людина не здатна віднайти дистанцію щодо

«другої природи». У технологічну добу техніка та високі технології претендують на те, щоб доповнити чи, навіть, замінити свою антропологічну визначність. Ось чому набуває актуальності дослідження технологічності як характеристики життя/буття сучасної людини; характеристики, що не була притаманна попереднім епохам.

Технологічність, як характеристика людини, її життя/буття ще не знайшла свого філософсько-антропологічного дослідження. У такому ракурсі поки що відсутні як монографії, так і докторські й кандидатські дисертації. Мають місце лише окремі статті. В українській філософській думці окремих аспектів означеної теми торкаються В. Андрущенко, М. Бейлін, Л. Газнюк, О. Гомілко, Л. Горбунова, Л. Карпець, В. Кремінь, Г. Чміль. Ось чому аналіз технологічності як характеристики життя/буття людини є метою статті.

Сучасна історична епоха презентує себе різновидами визначень: технологічна цивілізація, інфор-

маїїне суспільство, постіндустріальне суспільство, суспільство знань, технологічне або електронне суспільство тощо. У залежності від ракурсу досліджень виокремлюються відповідні характеристики: комп'ютерна культура, інформаційна культура, медіакультура, технологічна культура та Інтернет-культура. Дослідники визначають і відповідні їм типи сучасної людини: людина-робот, людина-кіборг, техномедійна людина, «номадична» людина, електронна людина, людина, що «клікає»; людина, емігрована в Інтернет тощо.

Ці погляди, як свідчать наукові публікації кінця ХХ початку ХХІ сторіччя (К. Т. Доусон, Е. Гідденс, З. Бауман, Е. Тоффлер, Ф. Фукуяма, М. Кастельс, С. Леш, Ф. Чебстер, У. Еко, У. Дайзард), підкреслюють одну загальну доміную – наявність в їхніх обґрунтуваннях матриці «технологія». «Технологія» як поняття з'явилося у ХVІІІ ст. і пов'язується з виданням у 1777 році книги Т. Бекмана «Керівництво з технологій або пізнання ремесел, фабрик та мануфактури» (Німеччина). У 1897 році побачила світ книга А. Еспіна «Джерела технології» (Франція). Але в контексті філософського знання термін «технологія» набуває широкого вживання з появою особливого напрямку філософських досліджень під назвою «Філософія техніки» або «Філософія науки й техніки».

У довідковій літературі з питань філософії науки та техніки, технологія визначається як сукупність умов, чинників, компонентів, що забезпечують оптимальне використання та застосування техніки. Технологія передбачає певну організацію та послідовність актів, що загалом призводять до необхідного результату. Сюди зараховуються соціально-культурні чинники, екологічні та ергометричні знання, психологічні аспекти людських технологічних дій. Технології – це досить складне явище суспільного життя. Вони пов'язані з глибинними засадами людського існування. У сучасній науковій літературі «технологія» набула досить різноманітного смислу. В її трактуванні має місце поліпарадигмальний підхід. Вона є не лише константою матеріального виробництва, але й визначаючим чинником майже усіх сфер людського життя/буття: гуманітарної, інформаційної, політичної, педагогічної, медичної, біологічної, RR технології.

Використовуючи новітні технології, людина зустрічається не лише з чимось непізнаним. Вона має справу з найближчим незнайомим, що порушує її орієнтацію у світі, загрожуючи перспективам її виживання чи трансформуючи їх. Наявна дихотомія між традиційною гуманітарною культурою, що пов'язана з людиною та її духовністю й культурою технологічною, що розглядає індивідів як «доповнення» машини, як елементи сучасної технології.

Абсолютізація технічних засобів виробництва та науково обґрунтованої технології знань, на думку О. Пруднікової, призводить до їх «піднесення» як вирішального чинника, що однозначно визначає всі боки суспільного життя, характер і спрямованість соціального розвитку. Проте, наголошує до-

слідниця, багато залежить від культурного потенціалу особистості та суспільства, узятих у широкому сенсі [5, с. 59].

Упровадження технологій у життя/буття людини, тобто розуміння й використання природних, людських та соціальних вимірів техніки, значною мірою визначає й рівень культури. У такому розумінні щодо «технології» досить слушною є точка зору американського соціолога Дж. П. Гранта. Він зазначає, що технологія, пронизуючи собою усі наші думки про світ і про нас самих, вимагає зміни наших уявлень про добро, справедливість та несправедливість, здоровий глузд, раціональність та ірраціональність, красу та потворність [2].

Дослідники з питань філософії науки та техніки (Г. Кан, Ж-П. Кантен, А. Тоффлер) вважають, що людство живе в епоху технологічної революції, яка розгорнулася у другій половині ХХ ст. і триватиме близько двохсот років. Із цього приводу досить евристичними є погляди А. Тоффлера, які він виклав у книзі «Третя хвиля» [7]. Філософ вважає, що технологічна революція завершує Аграрну революцію («перша хвиля») та Промислову революцію («друга хвиля»). На його думку, це призведе до повернення доіндустріальних форм розвитку суспільства на новій основі – на основі біоіндустрії, космічної та електронної техніки («третя хвиля»).

Ф. Фукуяма, звертаючись до аналізу нового суспільства та продовжуючи точку зору А. Тоффлера, зазначає наступні риси цього суспільства. По-перше, у новому технологізованому суспільстві відбувається проникнення, вживлення інтелекту та інформації в існування як людини, так і машини; по-друге, ця тенденція має глобальний характер, є всеохопною; по-третє, відбувається заміна фізичної праці інтелектуальною; по-четверте, порушуються національні кордони під впливом інформації та засобів зв'язку, по-п'яте, на цих підставах відбувається «Великий розрив», що виявляє себе у змінах моральних цінностей, змінах в економіці, у соціальних зв'язках. Філософ зазначає, що ці зміни базуються на підставі максими «Меж немає» [8, с. 1]. Звідси випливає досить важливий висновок, а саме: людина не лише творить й живе в результаті власних дій, але й результати живуть у людині, вони формують персональне «Я», створюють структурні компоненти особистості. Людина, як вважає Л. Газнюк, похідна від того, що нею самою формується [1, с. 67]. Життя/буття людини пов'язане з технікою в історичному, світоглядному, екзистенційному, культурному вимірах. У зазначеному контексті вважаємо доцільними міркування Б. Маркова, що «людина була й залишиться продуктом технологій олюднення, одомашнювання, соціалізації та цивілізації». Техніка виводить людину з людського стану в людський. Загрозу повинна викликати не техніка взагалі, а «печерна» свідомість [4].

Сьогодні нелінійність, на відміну від спрощеного бачення світу з позицій лінійного мислення, стає фундаментальною характеристикою природного та соціального світу як відкритої самооргані-

зуючої системи та передбачає безперервність альтернативних вимірів її розвитку. Нелінійна система багатовимірною і вже не в змозі бути дослідженою класичними лінійними методами. Це стосується й такого важливого явища як технологізація людського життя/буття.

На думку сучасних дослідників (М. Кастельса, М. Епштейна, Л. Киященко та ін.), новою тенденцією осмислення є трансдисциплінарний підхід як до культури, так і до людини. Обґрунтовується розгляд технологічної культури як транскультури – особливого стану людини, яка звільнена культурою від природи, що пов'язується з ідеєю «потрійної спіралі» («Triple Helix»). Технологічність є результатом взаємодії «техніка – технологія – бізнес», «техніка – технологія – суспільство», «наука – технологія – природа» тощо. Стає зрозумілим, що дослідження нових форм життя/буття людини не завжди має розглядатися в координатах або/або чи і/і. Співвідношення нових технологій та життя/буття відбувається в умовах подальшого розвитку технонації, глобальної цивілізації в ситуації глобальних ризиків. Технологічність людини відтворює багатоваріативний зв'язок техніки і життя, який у різні епохи набував своєрідної конфігурації.

У XXI століття стало зрозумілим, що наука злилася з технікою, технологією та людиною, що призвело до появи нового феномену «людиновимірної» системи, оскільки техніка та технологія – результат творчої діяльності людини, поза людиною вони втрачають сенс свого призначення. Усе, що людина знає, із чим пов'язана практично, життєво або уявно, усе це, зрештою, замикається на неї саму як на реальний суб'єкт та центр свого універсуму. Із цього приводу Ж. П. Сартр зазначив, що людина сама обирає свій спосіб буття на тлі абсолютної випадковості, але вона тримає у своїх руках усі зв'язки зі світом [6]. «Тримання у своїх руках усіх зв'язків зі світом» відбувається на підставі діяльності. Особливість людської діяльності виявляється, насамперед, у тому що вона переводить виміри, параметри та властивості природно-космічних процесів у складники людської життєдіяльності та навпаки – людські потреби, наміри та виміри – у реальні фізичні речі та процеси. Саме у цьому вбачається універсальна характеристика життя/буття людини.

Кінець XX початок XXI століть надав людині нові обрії вищезазначеної характеристики, до якої варто віднести перенесення акценту з продукування техніки на розроблення технологій і технологічних процесів, що призвело до появи технологічності як нової характеристики життя/буття людини. Відбувається постійне збільшення науково-технічного поступу й, відповідно, зростає вплив на людину. Особливостями останнього дослідники вважають фронтальне упровадження комп'ютерної та електронно-обчислюваної техніки, становлення біогенної інженерії, замкнених виробничих циклів, медичних технологій, зростання інтелектуальних чинників, ускладнення діяльності у зв'язку із збільшенням у ній питомої ваги інтелекту і, відповідно, питомої ваги людини.

Підтвердженням означених процесів як в теоретичному, так і в практичному аспектах, вважаємо звернення до феномену робототехніки. У філософських роботах початку XXI століття поряд з уже зазначеними різновидами технологій впроваджується термін «замішуючі технології». На думку О. М. Шклярка, «технології – це загальний термін визначення високотехнологічних процесів, які 1) змінюють неекологічні методи виробництва; 2) використовують нові ресурси завдяки науковим відкриттям; 3) моделюють нові просторово-часові умови; 4) змінюють можливості, статус та образ життя людини завдяки біотехнологіям, протезуванню та роботизації; 5) мають відносну автономію, 6) створюють нові сфери реальності – інформаційну або віртуальну [9 с. 248].

Слово «робот» запропонував чеський письменник-фантаст Карел Чапек у 1920 році, змалювавши штучних людей у науково-фантастичній п'єсі «R.U.R.» («Росумські універсальні роботи») цілком здатних міркувати, які з радістю готові слугувати світу людей [11].

У XXI столітті набувають поширення високотехнологічні роботи, що входять у китайські, американські та європейські сім'ї. Громадяни нашої країни теж можуть придбати таку продукцію в онлайн магазинах або замовити товар на сайті виробника. Наприклад, «робот-домогосподарка» або модель Mahru-Z розроблена корейськими фахівцями. Ця модель оснащена двома руками для домашньої роботи та вбудованими відеокамерами, за допомогою яких вона визначає для себе працю (миття посуду, прибирання зі столу чи інші обов'язки домогосподарки, наприклад, у наявності є програма приготування млинців). Ще більш нова модель робота-домогосподарки ARMAR-III розроблена в Технологічному інституті Карлсруе. Цей фантом розпізнає мову та кольори, готує сніданок, обід і вечерю. Масштаби ще не великі й обчислюються тисячами примірників, проте це вже реальність [12].

Робот-няня, створений японською компанією Mitsubishi, ніколи не покаже негативних емоцій. Він завжди уважний, доброзичливий, спокійний; розпізнає 10 осіб і вміє читати вголос. Оснащено цей винахід двома руками. Робот-няня пересувається зі швидкістю достатньою для того, щоб встигнути за найактивнішими малюками. Для управління цим автономним роботом використовується операційна система GNU/Linux [13].

Якщо малюк бажає придбати домашню тварину, а батьки проти, то у преїскуранті робототехніки є пропозиція для придбання електронного домашнього вихованця, наприклад «інтерактивного кібер-пса СHiP». Безліч датчиків дозволяють цій іграшці називатися кмітливою. Кібер-пес немов має почуття: бачить, виконує команди, що подаються роботу невербально; голоси програма не розрізняє, але на дотик господаря реагує. Робот WowWee СHiP Robotic Dog не створюватиме проблем у вигляді псування майна, шумових ефектів, таких як гавкіт. Електронну «тварину» не треба годувати й поспішати додому щоб вигуляти; інтерактивна робот-іграшка не відволікає від справ, його можна

завжди вимкнути, а заряджається він самостійно на своєму килимку для відпочинку [14]. Хто не захоче мати «робот-чемодан», створений ізраїльськими вченими для подорожей, адже запрограмована валіза сама рухається за господарем. Розробники установи Nua Robotics подбали про безпеку валізи, так як «робот-чемодан» часто залишається поза полем зору й без нагляду, пересуваючись за спиною мандрівника, то розробники передбачили оснащення валізи сигналізацією, яка спрацьовує при спробі крадіжки інтерактивної поклажі [15].

В Японії, Франції, Америці та інших країнах працюють над вдосконаленням «робота-доглядальниці». Наприклад, відповідний робот з ім'ям Pearl, створений вченими двох американських університетів. Це спільний винахід геронтологів, медиків, психологів, інженерів і дизайнерів: електронна доглядальниця видасть ліки, принесе й віднесе необхідне; уміє відображати на обличчі декілька емоцій, таких як радість, смуток, відраза й захват, тим самим створюючи враження, що це не бездушна залізка, а співчуваючий помічник. Функції «робота-доглядальниці» постійно доопрацьовуються, ураховуються потреби нужденних. Більш того, високотехнологічні японські роботи можуть підняти людину вагою 80 кг, транспортувати в інше місце, також роботи наділені різними навчальними програмами і тривожними кнопками зв'язку з рідними. Французька аналогія такого робота має вихід в Skure та інші можливості зв'язку, так як цей інтерактивний прилад швидше нагадує гігантський смартфон [16].

Наведені матеріали підтверджують думку М. Кастанельса, що технології стають технологіями життя, замінюють дотехнологічні сфери досвіду. Відбувається заміщення безпосереднього спілкування людини з людиною (Л. Фейєрбах) на спілкування з виробами техніки. І в цьому процесі вбачається один із модусів подальшого розвитку людини в умовах сучасної технологічної цивілізації.

Отже, головною домінантою в різноманітних галузях суспільного виробництва та культури інформаційного суспільства стають технологічні засоби, що призводять до нової характеристики життя/буття людини. Цією характеристикою стає технологічність. Технологічність життя/буття людини обумовила появу нових конфігурацій людини, що знаходять вияв в її різноманітних модифікаціях на підставі використання різноманітних технологій. Їх з'ясування та аналіз потребують нових методологічних парадигм. Людина започаткувала стільки радикальних змін в оточуючий її світ, що зараз вона повинна змінити себе, щоб співіснувати з ними.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Газнюк Л. Соматичне буття персонального світу особистості / Лідія Газнюк. – Харків : ХДАФК, 2003 – 356 с.

2. Грант Дж. П. Философия, культура, технология: перспектива на будущее / Дж. П. Грант : [пер. с англ.] // Новая технократическая волна на Западе / сост. П. С. Гуревич. – М. : Прогресс, 1986. – С. 153–162.

3. Ортега-и-Гассет Х. Вокруг Гилея (схема кризисов) / Х. Ортега-и-Гассет // Человек. – 1992. – №2.

4. Марков Б. В. Образ современности в зеркале философии [Электронный ресурс] / Б. Марков. – Режим доступа:

<https://obraz-sovremennosti-v-zerkale-filosofii.pdf> //

5. Прудникова О. В. Філософський дискурс інформаційної культури / О. В. Пруднікова // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія : філософія, філософія права, політологія, соціологія. – Х. : Право, 2014. – № 2 (21). – С. 33–41.

6. Сартр Ж. П. *Екзистенціалізм* – это гуманизм // Сумерки богов. – М., 1989. – С. 319–344.

7. Тоффлер С. Третья волна / Э. Тоффлер ; [пер. с англ.]. – М. : АСТ, 1999. – 784 с.

8. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее. Последствия биотехнологической революции / Френсис Фукуяма ; [пер. с англ. М. Б. Левина]. – М. : ООО «Изд-во АСТ», ОАО «Макс» : 2004. – 349 с.

9. Шкляр Е. Н. Новая онтология / Е. Шкляр // Информационная эпоха: вызовы человеку. – М. : Российская политическая энциклопедия, 2010. – 335 с.

10. Ямпольский М. Экран как антропологический протез [Электронный ресурс] / М. Ямпольский. – Режим доступа :

http://royallib.com/read/yampolskiy_mihail/ekran_kak_antropologicheskij_protez.html.

11. R.U.R. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://ru.wikipedia.org/wiki/R.U.R>.

12. Life Stile домашні роботи – фантастика чи реальність? [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://iledebeaute.ru/lifestyle/2015>.

13. Linux і робот-няня [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://linuxsam.org.ua/linux-i-robotnyanya/>.

14. 10 роботов, способных заменить вам домашних питомцев. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://fishki.net/1496534-10-robotov-sposobnyh-zamenit-vam-domashnih-pitomcev.html>.

15. Ізраїльські вчені створили чемодан-робот, який слідує за господарем [Электронный ресурс]. – Режим доступу :

<http://planettoday.ru/novosti/tehnologii/item/>.

16. Робот-догоглядальниця для літніх людей: аргументи «за» і «проти» [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://statuspress.com.ua/tendency/>.

TECHNICAL SCIENCES

USE OF ARTIFICIALLY CREATED "BIOFILTERS" FOR ASSESSING THE QUALITY AND PURIFICATION OF SURFACE WATER IN PROTECTED AREAS

Masikevych A.

*Ph. D. (Tech. Sciences), Asst. Prof.,
Bucovinian State Medical University*

*Kolotylo M., Yaremchuk V.,
Aspirants, National Nature Park "Vyzhnytsky"*

Masikevych Yu.

*Doctor of Biological Sciences, Professor,
Bucovinian State Medical University*

Myslytskyi V.

*Doctor of Biological Sciences, Professor,
Bucovinian State Medical University*

Burdenyuk I.

*Ph. D. (Medic. Sciences), Assistan,
Bucovinian State Medical University*

Abstract

The existing modern approaches to the estimation of the environment (including international experience) are analyzed and the prospects of using the sanitary-microbiological indicators of the hydrological network as indicators of the assessment of the status of the territories of the nature reserve fund are shown. The sanitary-microbiological parameters of the river network, which takes place on the territory of the National Nature Park "Vyzhnytsky", are investigated. A comparative analysis of water quality of surface watercourses, different for the functional purpose of zones of the protected object, is carried out in accordance with the adopted classification.

Keywords: national natural park, functional zones, surface water, sanitary-microbiological indicators, microbial number, coli-index, quality class, efficiency of water purification.

Introduction

Sanitary and microbiological indicators are successfully used as indicators of environmental pollution: water [1], air [2], soil [3], as well as to monitor the state of ecosystems, forecast and simulate the development of them for a long-term perspective. The use of sanitary-microbiological indicators to assess the condition of protected objects is, to date, sporadic [4, 5] and does not relate to the comparison of different purpose and status of functional areas of data objects and territories. That is why, estimating the water quality of the river network, various functional zones of the National Nature Park "Vyzhnytsky" (NPP), using these indicators is an issue of relevance and requires further study.

The purpose and objectives of the study

The purpose of the research was to conduct a comparative analysis of the quality of surface water of the river network of different purpose functional zones of the NPP.

In this regard, we were faced with the following tasks:

- determine the basic sanitary and microbiological parameters (nitrite content, biological absorption of oxygen, dissolved oxygen, circle index, general microbial number), which determine the quality of surface waters;

- to conduct a comparative analysis of sanitary-microbiological indicators, different for functional purpose of zones, nature-protected object;

- to estimate the quality of water of different functional zones according to the existing classification.

Objects and methods of research

As a research object, we selected the river network of the National Nature Park "Vyzhnytsky". The watercourses we studied: Stebnyk, Dry stream, Solonets belong to the Siret river basin. They are a very convenient model for studying the quality of surface waters of various functional zones of the nature reserve fund object, since they include three zones: the reserve - in the upper part of the channel (points 1, 2), recreational - in the middle (paragraphs 3, 4) and economic - at the bottom (paragraphs 5, 6).

The research was conducted during the summer season of 2016 and 2017. The sampling of water samples (23-25 °C) was conducted from different functional zones of the NPP (Fig. 1), in accordance with the existing standard methods (DSTU. GOST 17.1.5.01-80).

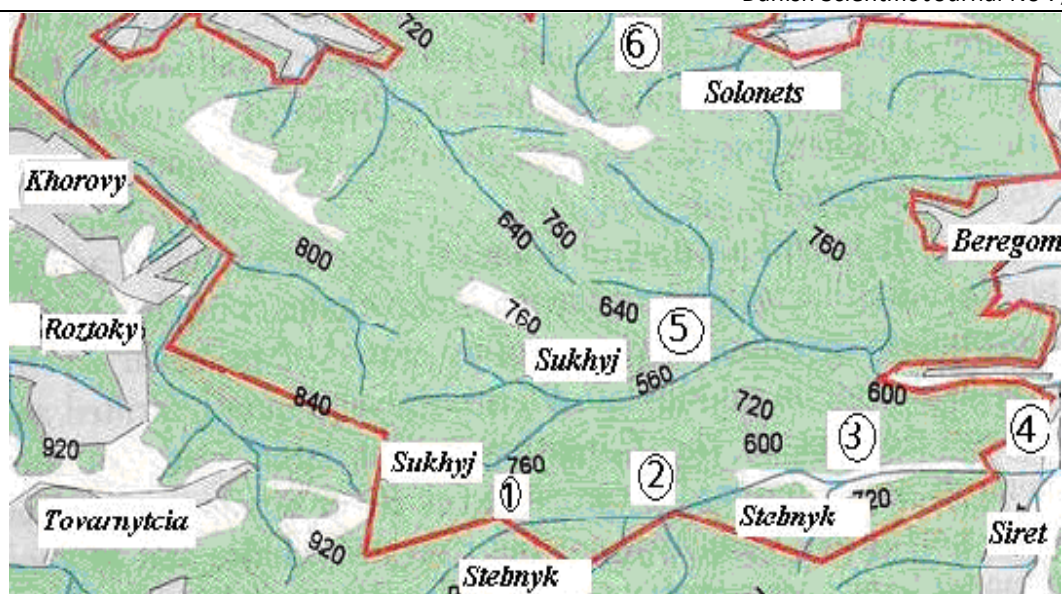

Fig.1. The scheme of sampling water in the territory of the National Nature Park "Vyzhnytsky" (basin river Siret):

point 1 –upper part of the river Stebnyk; point 2 – midle part of the river Stebnyk (Oikos); point 3 – lower part of the river Stebnyk (hunting house); point 4 – Stebnyk river guidance in the Siret; point 5 - upper part of the river Sukhyj; point 6 - upper part of the river Solonets.

In order to assess the quality of surface water in protected areas, we have constructed a cleansing structure based on special wooden structures - "rubbish", which have long been used by local residents to saturate

streams with oxygen (Fig. 2) and fibrous media of the type "VIA" (TU (995990)), kindly provided to us by prof. P. I. Gvozdiak and described in detail earlier by him [6].

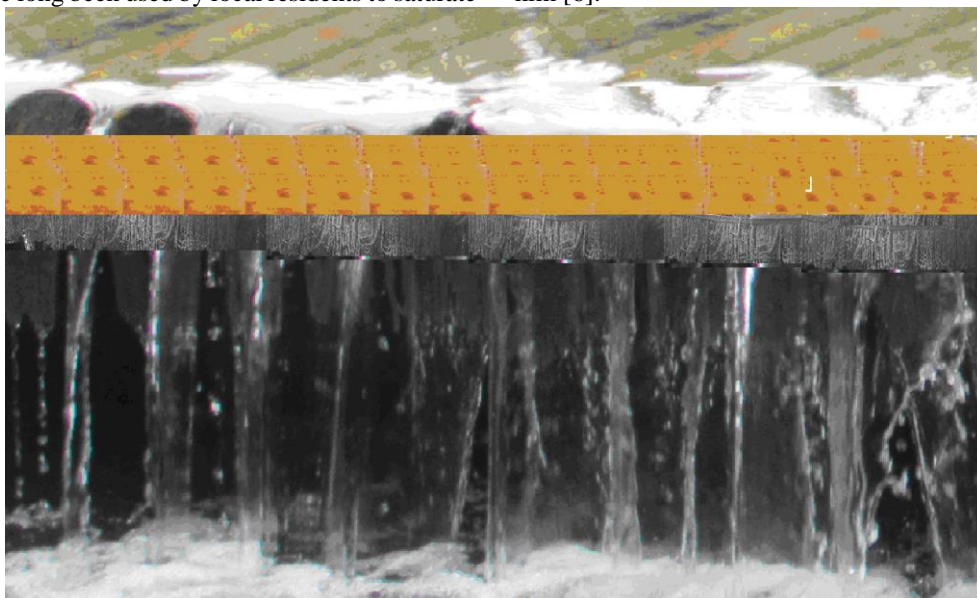

Fig. 2. Purification structure for the concentration of microorganisms and hydrobionts

The content of nitrates was determined according to DSTU 40780 - 2001, biological absorption of oxygen - according to the method [7], dissolved oxygen - by the Winkler method [8], coli index, general microbial number - according to methodological instructions [9]. On the basis of these indicators, a class and a category of water quality were determined. The statistical processing of the results is carried out on a personal computer using the standard statistic packages STATISTICA 5.5.

Results of studies

Our studies have shown that there is a rise in the

value of sanitary-microbiological indicators downstream of all the specified watercourses. This was especially true of the increase in the number of lactose-positive intestinal sticks (*Escherichia coli*) per 1 liter of water (coli-index). It should be noted that the *E. coli* is a sanitary-indicative (indicative) and indicates fecal contamination in this case, water objects of the environment. By comparing the indicators of the circle-index in samples of river water of the reserve zone and selected water samples in the economic zone, an increase in the index-circle was established on average by a factor of 2 (table 1).

Table 1

Significance of basic sanitary-microbiological indicators of different functional zones of NPP "Vyzhnytsky" *

Sample collection points	BOC (mg O ₂ /dm ³)	Dissolved oxygen (mg O ₂ /dm ³)	Coli-index (dm ³)	Microbial number (CFU/ml)	Nitrogen nitrate (mg N /dm ³)
protected area					
1	1,8 ± 0,10	7,5 ± 0,55	85 ± 10,5	1500 ± 85,4	0,01 ± 0,001
2	2,3 ± 0,12	7,1 ± 0,50	80 ± 8,0	1700 ± 90,2	0,02 ± 0,001
zone of stationary recreation					
3	5,1 ± 0,30	5,2 ± 0,60	90 ± 11,5	2300 ± 92,5	0,02 ± 0,03
5	4,5 ± 0,25	6,0 ± 0,55	100 ± 9,4	3500 ± 150,4	0,05 ± 0,004
economic zone					
4	8,8 ± 0,50	4,2 ± 0,20	120 ± 15,3	5800 ± 250,5	0,15 ± 0,02
6	9,2 ± 0,45	4,0 ± 0,25	105 ± 12,5	5200 ± 280,3	0,10 ± 0,01

*data is reliable at p <0,05;

- BOC - Biological oxygen consumption;
- CFU - colony-forming units.

In this case, the total microbial number (CFU / ml) exceeded the norms (not more than 1000 CFU / ml) in 2-4 times and amounted to 1500-1700 (for the protected area), 2300-3500 (for the zone of inpatient recreation) and more than 5000 (for the economic zone).

According to the data obtained by us (table 1), the water of the watercourses of the economic zone of the NPP belongs to the mesoproperty zone (the zone of moderate pollution), in which the mineralization of organic matter with intense oxidation and pronounced nitrification takes place. The number of bacteria in 1 ml

is hundreds of thousands. The presence of bacteria in the group of E. coli and E. coli, which are excreted in human and animal feces, testifies to faecal contamination and, accordingly, possible contamination of water by pathogenic microorganisms of the intestinal group (typhoid fever, paratyphoid, dysentery, etc. [10]).

Distribution of watercourses of the river network NPP "Vyzhnytsky" by classes and surface water quality categories was conducted on the basis of chemical and trophoscopic criteria according to the classification outlined in the methodology of ecological assessment of surface water quality according to the relevant categories [11, taking into account the requirements of the Water Framework Directive 2000/60 / EU [12].

Table 2

Distribution of watercourses of NPP "Vizhnytsky" by classes and water quality categories*

Sample collection points	I class	II class		III class		IV class	V class
	1 category	2 category	3 category	4 category	5 category	6 category	7 category
protected area							
1	-	-	+	-	-	-	-
2	-	-	+	-	-	-	-
zone of stationary recreation							
3	-	-	-	-	+	-	-
5	-	-	-	-	+	-	-
economic zone							
4	-	-	-	-	-	+	-
6	-	-	-	-	-	+	-

*data is reliable at p <0,05;

- sampling points are similar to those given in Table 1.

The data given in table 2 shows that the water of the river network in the territory of the reserved functional zone belongs to the 2nd class, 3 categories of quality. While the river water of the zone of inpatient recreation, according to the surveyed indicators, corresponds to 5 categories of the 3rd grade of quality, and water in the economic zone of the NPP is 6th grade of the 4th grade of quality. As the transition to the economic zone and the increase in the value of organic pollution of watercourses, as evidenced by the parameters of BOC, dissolved oxygen and nitrite content, there is a sharp increase in the value of the circle index and microbial number.

According to SanPiN 4630-88 (Ukraine), it can be argued that surface waters of the river network of the protected and recreational zones of the NPP relate to the permissible level of pollution, whereas the river water of the economic zone does not meet the sanitary and hygienic requirements and is of a moderate and high degree of pollution, which testifies to a certain danger of using it as a cultural and household water use. The use of water of this degree of pollution, without proper purification, can cause the appearance of symptoms of poisoning and a number of diseases in the population.

Downstream on fibrous carriers a specific "biofilter" is formed in the form of artificially created microecosystems. In this artificially created system, the fibrous carrier serves as a kind of "home" for microorganisms, plant and invertebrate animal organisms,

where they can accumulate, which is the basis of purification of reservoirs. In addition, part of the bacteria becomes an element of the nutritional chain and serves as a food for invertebrates hydrobionts. Thus, there is a clearing of reservoirs in two stages: due to adsorption on a synthetic carrier in the first stage and trophic chains on the second one. Thus, the technical approach proposed by us gives an opportunity not only to evaluate the quality of surface water for sanitary-ecological indicators, but also to clean surface waters from pollutants of organic nature.

REFERENCES:

1. Nicholas J. Ashbolt, Willie O.K. (2001). Grabow and Mario Snozzi. Indicators of microbial water quality. Water Quality: Guidelines, Standards and Health. Edited by Lorna Fewtrell and Jamie Bartram. Published by IWA Publishing, London.
2. Lighthart, B. (1997). The ecology of bacteria in the alfresco atmosphere, FEMS Microbiol. Ecol, 23, 263 – 274.
3. Kukurudzyak K.V., Bryhas O.P., Tertychna O.V., Revka T.O. (2016). Sanitarno-mikrobiologichnyy stan hruntiv tsentral'noho lisostepu Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy, 26.7, 213 – 219.
4. Mudrak O.V. (2012). Zbalansovany rozvytok ekomerezhi Podillya: stan, problemy, perspektyvy: monohrafiya. Vinnytsya : Vyd-vo "SPD Hlavats'ka R.V."
5. Masikevych A., Masikevych Yu., Myslytsky V., Burdeniuk I. (2016). Valuation hydroecological and sanitary-hygienic condition of the river network of Pokutsko-Bukovinian Carpathians policy. Water Security: Monograph, PMBSNU, Mykolaiv- UWE, Bristol.
6. Hvozdyak P.Y. (1989). Mykrobiolohyia y byotekhnolohyia ochystky vody: Quo vadis ? Khymyia y tekhnolohyia vody, 9, 9, 854 – 858.10. Profilaktychna medytsyna. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: [http:// profmed. at. ua/index/bakteriologichne_doslidzhennja_vodi/0-41](http://profmed.ua/index/bakteriologichne_doslidzhennja_vodi/0-41).
7. Kuznetsov S. Y., Dubynyna H. A. (1989). Metody izuchenyja vodnykh mykroorganizmiv. M.: Nauka.
8. Semenov D. (1977). Rukovodstvo po khymycheskomu analyzu poverkhnostnykh vod sushy. L.: Hydrometeoizdat.
9. Metodolohycheskye ukazanyia po sanytarno-mykrobiolohycheskomu yssledovanyiu vodoym. (1977). Hlavnoe sanytarno-epidemiolohycheskoe upravleniye. M.
10. Profilaktychna medytsyna. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: [http:// profmed. at. ua/index/bakteriologichne_doslidzhennja_vodi/0-41](http://profmed.ua/index/bakteriologichne_doslidzhennja_vodi/0-41).
11. Hrytsenko A.V., Vasenko O.H., Vernichenko H.A. (2012). Metodyka ekolohichnoyi otsinky yakosti poverkhnovykh vod za vidpovidnymy katehoriyamy.
12. Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy. (2000). Official Journal of the European Communities, 43,72.

DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS WITH THE HELP OF IT-TECHNOLOGIES

Makhmutov Sh.

Student

Bashkir state university Sterlitamak branch (Russia, Sterlitamak)

Akimov A.

Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor

Bashkir state university Sterlitamak branch (Russia, Sterlitamak)

Galiaskarova G.

Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor

Bashkir state university Sterlitamak branch (Russia, Sterlitamak)

РАЗВИТИЕ МАЛОГО БИЗНЕСА С ПОМОЩЬЮ ИТ-ТЕХНОЛОГИЙ

Махмутов Ш.Р.

студент

Стерлитамакский филиал Башкирского Государственного Университета

Акимов А.А.

кандидат физико-математических наук, доцент

Стерлитамакский филиал Башкирского Государственного Университета

Галиаскарова Г.Р.

кандидат физико-математических наук, доцент

Стерлитамакский филиал Башкирского Государственного Университета

Abstract

The article shows the role of using IT technologies for doing business. The description of platforms for management, tracking, observation of various processes connected with the Internet shop is given. The article talks about the advantages of using IT-technologies to create an online store. This work allows to significantly expand the opportunities for the development of small business and entrepreneurship in general.

Аннотация

В статье показана роль использования IT-технологий для ведения бизнеса. Дано описание платформ для управления, отслеживания, наблюдения различных процессов связанных с интернет магазином. В статье говорится о преимуществах использования IT-технологий создания интернет магазина. Данная работа позволит значительно расширить вариативность развития малого бизнеса и предпринимательства в целом.

Keywords: IT-technologies, online store, business, entrepreneurial activity, development of platforms.

Ключевые слова: IT-технологии, интернет магазин, бизнес, предпринимательская деятельность, разработка платформ.

Малый бизнес в современном обществе играет немалую роль, поскольку рассматривается как база для расширения предпринимательской активности и основа для роста численности среднего класса. Известно, что малое предпринимательство играет большую роль для стабильного и долговременного экономического развития страны, поскольку призван не только увеличить количество рабочих мест, но и удовлетворить постоянно растущий спрос на рынке, а также повысить конкуренцию среди предприятий, тем самым, заставляя производителей постоянно повышать качество своей продукции. К преимуществам развития малого предпринимательства в стране также можно отнести увеличение количества отечественных производителей, что весьма актуально для политики импорт замещения.

Государственные программы, направленные на поддержку малого бизнеса, постепенно начинают приносить результаты. В 2009г. резко снизилась тенденция спада занятости в малом бизнесе, продолжавшегося с 1995г. Уже в 2012г. численность занятых в малом бизнесе достигла 16% от численности занятых в экономике в целом.

В 2014 году, по данным Федеральной службы государственной статистики, в Российской Федерации было зарегистрировано 2103,78тыс. малых предприятий (включая микро предприятия) и 5645,7 тыс. индивидуальных предпринимателей. Прирост числа субъектов малого предпринимательства с 2011 года составил 14,6% по малым предприятиям, 3,5% по индивидуальным предпринимателям. Численность занятых в этой сфере экономики в целом выросла за три года на 1,53%, оборот – на 15,5.

Актуальность малого предпринимательства определяется сложившейся на данный момент негативной геополитической и экономической обстановкой в мировом сообществе, вызвавшей ряд кризисных явлений в российской экономике. В рамках выхода из кризисной экономической ситуации Пра-

вительство Российской Федерации в качестве приоритетной определило стратегию импорт замещения. Из множества видов предпринимательской деятельности стоит выделить такую категорию как интернет-магазины, как одни из наиболее стремительно развивающихся видов малого предпринимательства на сегодняшний день.

Интернет-магазин имеет следующие преимущества, по сравнению с другими видами предпринимательской деятельности:

- отсутствие склада;
- высокая рентабельность;
- отсутствие необходимости в крупных стартовых вложениях;
- продвижение товаров собственного производства;
- возможность работы по всей стране;
- высокий спрос на продукцию.

Для наиболее подробного анализа рассмотрим предприятие ООО «Модная женская одежда». Основной вид деятельности – производство и оптоворозничная торговля розничная текстильных изделий вне магазинов, палаток, рынков.

Дополнительные виды деятельности:

- торговля оптовая текстильными изделиями;
- торговля оптовая галантерейными изделиями;
- торговля оптовая одеждой и обувью;
- торговля оптовая прочими бытовыми товарами;
- торговля розничная прочими товарами в специализированных магазинах;
- торговля розничная одеждой в специализированных магазинах;
- торговля розничная обувью и изделиями из кожи в специализированных магазинах.

Для оценки эффективности подобных предприятий рассмотрим следующую таблицу 1:

Таблица 1.

Основные технико-экономические показатели

Показатели	2016
1. Выручка от реализации, тыс. руб.	13838
2. Себестоимость реализованной продукции, тыс. руб.	11852
3. Прибыль от реализации продукции, тыс. руб.	1986
4. Чистая прибыль, тыс. руб.	1680
5. Среднегодовая стоимость основных средств, тыс. руб.	0
6. Среднегодовая стоимость оборотных средств, тыс. руб.	1109
7. Коэффициент оборачиваемости оборотных средств, руб./руб.	12,48
9. Производительность труда, тыс. руб./чел.	11,53
11. Численность работников, чел.	12
12. Рентабельность продаж, %	14,35
13. Рентабельность затрат, %	16,76

Производительность труда составила 11,53 тыс. руб. / чел., то есть на одного работника приходится 11,53 тыс. руб. выручки.

Рентабельность продаж в отчетном году составила 14,35%, то есть на 1 руб. чистой прибыли приходится 14,35 руб. выручки.

Рентабельность затрат составила 16,76%, то есть на 1 руб. чистой прибыли приходится 16,76 руб. затрат.

Анализ основных технико-экономических показателей предприятия показал, что предприятие функционирует эффективно.

Из недостатков интернет-магазинов текстильных изделий можно выделить следующие моменты:

- высокая конкуренция;
- сезонность товара;
- высокие риски, связанные со сбытом продукции;
- высокие риски при работе со службой доставки;
- зависимость от поставщиков.

Таким образом, можно сделать вывод о высокой эффективности и рентабельности интернет-магазинов, т.к. исчезает необходимость в содержании больших складских помещений, появляется возможность работы с клиентами и продвижение собственной продукции по всей стране.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Москвина А.В., Каячев Г.Ф., Лихачева Т.П. Влияние механизмов поддержки малого и среднего предпринимательства на источник экономического роста северных территорий Красноярского края // Российское предпринимательство. – 2015. – Том 16. – № 21. – С. 3765-3776.

2. Корнеев Д.В. Влияние интеграции на повышение конкурентоспособности предпринимательских структур в рамках стабилизации современной российской экономики // Российское предпринимательство. – 2016. – Том 17. – № 4. – С. 513-530.

3. Махмутов Ш. Р., Акимов А.А., Галиаскарова Г.Р. Использование IT-технологий для ведения бизнеса // Colloquium-journal., 2017.- № 11

VETERINARY SCIENCES

INFLUENCE OF SECONDARY RAW MATERIAL OF BEEKEEPING FOODS ON INDICATORS OF GROWTH AND DEVELOPMENT OF EXPERIMENTAL ANIMALS

Konakova I.

Russian «Bauman Kazan State Academy of Veterinary Medicine», post-graduate student of the Epidemiology and Parasitology department

Medetchanov F.

Russian «Bauman Kazan State Academy of Veterinary Medicine», doctor of biological sciences, associate professor

ВЛИЯНИЕ ВТОРИЧНОГО СЫРЬЯ ПРОДУКТОВ ПЧЕЛОВОДСТВА НА ПОКАЗАТЕЛИ РОСТА И РАЗВИТИЯ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫХ ЖИВОТНЫХ

Конакова И.А.

ФГБОУ ВО «Казанская ГАВМ им. Н.Э. Баумана», аспирант кафедры эпизоотологии и паразитологии

Медетханов Ф.А.

ФГБОУ ВО «Казанская ГАВМ им. Н.Э. Баумана», д.б.н., доцент

Abstract

Currently, the development of effective and safe-to-use drugs that have a broad spectrum of action and increase the productivity of animals remains very relevant. In view of this, it is proposed to familiarize with the influence of the means on the basis of secondary raw materials of beekeeping products on the growth indices of experimental animals.

Аннотация

В настоящее время разработка эффективных и безопасных в применении лекарственных средств, обладающих широким спектром действия и повышающих продуктивность животных, остается весьма актуальной. В виду этого, в работе предлагается ознакомиться с влиянием средства на основе вторичного сырья продуктов пчеловодства на показатели роста экспериментальных животных.

Keywords: the product of beekeeping, rats, growth, development, average daily growth.

Ключевые слова: продукт пчеловодства, крысы, рост, развитие, среднесуточный прирост.

В комплексе мероприятий по борьбе с болезнями животных различной этиологии исключительно важная роль принадлежит профилактике и терапии с использованием специфических и неспецифических лекарственных средств. В связи с этим обеспечение высокоэффективными лечебно-профилактическими препаратами является одной из актуальных проблем ветеринарии. Поскольку импортные поставки лекарственных препаратов ветеринарного назначения ограничены, в силу ряда экономических факторов, а арсенал выпускаемых отечественной фармацевтической промышленностью ветеринарных препаратов не в полной мере удовлетворяет потребности практики, то вполне естествен в этой ситуации повышенный интерес научных и практических ветеринарных работников к изысканию новых лекарственных препаратов без отрицательного побочного влияния на большой организм, с учетом использования доступного природного сырья, обеспечения пролонгации фармакологического действия, сочетания с другими лечебными приемами и экологической безвредности [2].

Исследования последних лет показывают, что своими целебными свойствами продукты природ-

ного происхождения обязаны оптимальному соотношению и гармоничному взаимодействию комплекса содержащихся в них биологически активных веществ, имеющих эволюционно и генетически большее сродство с организмом, чем синтетические средства. В связи с этим биологически активные вещества легче включаются в процессы жизнедеятельности и усваиваются организмом [1]. Также к преимуществам средств на основе природного сырья можно отнести и то, что они действуют на организм животного комплексно. Для большинства препаратов природного происхождения характерны также мягкость действия и отсутствие побочных явлений

Исходя из этого, **целью нашего исследования** явилось изучение влияния вторичного сырья продуктов пчеловодства на показатели роста и развития экспериментальных животных.

Задача: изучить влияние средства на основе продуктов пчеловодства под лабораторным шифром «КНА» на показатели роста и развития лабораторных белых крыс.

Материалы и методы исследования. Опыты проведены на клинически здоровых самцах и самках белых крыс с исходной массой тела 86-96 г, которых содержали предварительно, в течение 14 су-

ток в помещении вивария для карантинных животных. В эксперименте использовали 10 крыс, из которых были сформированы две группы подопытных животных по принципу пар аналогов, по 5 исследуемых в каждой. Разработанное нами средство «КНА» вводили внутримышечно трехкратно, с интервалом 48 часов, в дозе 1,5 мл на 1 кг массы тела. Контрольной группе белых крыс аналогично вводили раствор натрия хлорида 0,9 % (изотонический). При этом учитывали общее состояние животных после введения средства «КНА», для чего следили за их поведенческими реакциями (двигательная активность, груминг, акт приема корма, воды, акт дефекации). Перед включением крыс в группы, а также в последующие сроки опытного периода животных взвешивали, где определяли абсолютную массу тела и среднесуточный прирост.

Абсолютный среднесуточный прирост живой массы за определенный период определяли по формуле:

$$A = \frac{W_1 - W_0}{t}$$

где А - среднесуточный прирост живой массы (г); W0 - начальная масса (г) животного; W1 - живая масса животного в конце периода; t – время (сут).

Результаты всех наблюдений фиксировали систематически, для каждого животного вели отдельные записи. Эксперименты проводили при строгом соблюдении требований Европейской конвенции «О защите позвоночных животных, используемых для экспериментальных или иных научных целей» [3,4].

Результаты исследования. Проведенные нами исследования показали, что инъекции средства КНА оказывали благотворное влияние на организм молодняка белых крыс что выражалось в увеличении рост-весовых показателей животных подопытной группы, по отношению к контрольным аналогам (таблица).

Установлено, что на 5 сутки опыта показатели абсолютного прироста живой массы опытных крысят были выше контрольных значений на 6,5 %, а среднесуточный прирост больше на 1,28 г.

Таблица

Динамика массы тела крыс при использовании «КНА»

Показатель	Группа	
	Контрольная	Опытная
Масса тела в начале опыта, г	90±2,74	90,4±1,92
5 сут		
Масса тела, г	103,8±0,89	110,6±0,84*
Среднесуточный прирост, г	2,76	4,04
9 сут		
Масса тела, г	121±1,12	134,4±1,3*
Среднесуточный прирост, г	3,4	4,8
14 сут		
Масса тела, г	138±3,54	150,8±3,21*
Среднесуточный прирост, г	3,4	4,3
21 сут		
Масса тела, г	159±1,58	173,2±1,14*
Среднесуточный прирост, г	3,2	3,9
28 сут		
Масса тела, г	170,4±1,79	186,2±1,52*
Среднесуточный прирост, г	2,8	3,4
40 сут		
Масса тела, г	182±1,58	209,2±1,14*
Среднесуточный прирост, г	2,3	2,97

Примечание: * - уровни достоверности, соответственно $p \leq 0,05$

На 9 сутки опыта разница по живой массе между группами была также выше. Крысята опытной группы имели массу тела 134,4 г., при 121 г. в контроле, что выше контрольных значений на 13,4 г. при $p \leq 0,05$. Среднесуточный прирост в опыте был выше, чем в контроле на 1,4 г.

Увеличение живой массы опытных крысят по сравнению с контролем наблюдается и на 14 сутки эксперимента. Так, крысята опытной группы превосходят своих аналогов на 12,8 г., в то время как среднесуточный прирост больше на 0,9 г. в контроле, чем в опыте.

Более существенные различия в показателях прироста живой массы между группами были выявлены на 21 сутки эксперимента. Масса тела молодняка опытной группы на данный период исследования составила 173,2 г., тогда как в контроле крысята весили 159 г. Среднесуточный прирост крысят, стимулированных средством «КНА», был также выше контрольных значений на 0,7 г.

На 28 сутки эксперимента крысята опытной группы достоверно превосходили по массе тела своих сверстников из группы контроля на 15,8 г., что выше на 9,3 %. В среднем за сутки молодняка,

получавший «КНА», прибавляли в массе 2,8 грамма, тогда как в контроле – 3,4 г.

Пик увеличения абсолютного прироста крысят опытной группы был зарегистрирован в конце опыта, что приходилось на 40 сутки эксперимента. Масса тела опытных крысят в среднем по группе составила 209,2 г., что достоверно выше аналогичного показателя контрольной группы на 17,2 г. Среднесуточный прирост также был выше в опытной группе по сравнению с контролем на 0,67 г.

Заключение. Таким образом, анализируя полученные данные можно сделать вывод, что использование средства «КНА» внутримышечно в дозе 1,5 мл на 1 кг живой массы тела не сопровождается гибелью и способствует увеличению приростов массы у опытной группы животных по сравнению с контролем.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Качалина Т.В. Технологические аспекты получения подъязычных таблеток гипорамина // Сборник научных трудов «Разработка; исследование и маркетинг новой фармацевтической продукции». Выпуск 60.- Пятигорск.-2005.-с.113-114.
2. Тетерев И.И Прополис в животноводстве и ветеринарии : учеб. для вузов – Киров, 1998. – 88 с.
3. Федерального закона Российской Федерации «О защите животных от жестокого обращения» от 01.01.1997 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.consultant.ru/document/>.
4. Хабриев, Р.У. Руководство по экспериментальному (доклиническому) изучению новых фармакологических веществ / Под общей редакцией Р.У. Хабриева. – 2 изд., перераб. и доп. – М.: ОАО «Издательство «Медицина», 2005. – 832 с.

№7 2017

ISSN 3375-2389

The journal publishes materials on the most significant issues of our time. Articles sent for publication can be written in any language, as independent experts in different scientific and linguistic areas are involved.

The international scientific journal “Danish Scientific Journal” is focused on the international audience. Authors living in different countries have an opportunity to exchange knowledge and experience.

The main objective of the journal is the connection between science and society. Scientists in different areas of activity have an opportunity to publish their materials. Publishing a scientific article in the journal is your chance to contribute invaluablely to the development of science.

Editor in chief – Lene Larsen, Københavns Universitet

Secretary – Sofie Atting

- Charlotte Casparsen – Syddansk Erhvervsakademi, Denmark
- Rasmus Jørgensen – University of Southern Denmark, Denmark
- Claus Jensen – Københavns Universitet, Denmark
- Benjamin Hove – Uddannelsescenter Holstebro, Denmark
- William Witten – Iowa State University, USA
- Samuel Taylor – Florida State University, USA
- Anie Ludwig – Universität Mannheim, Germany
- Javier Neziraj – Universidade da Coruña, Spain
- Andreas Bøhler – Harstad University College, Norway
- Line Haslum – Sodertorns University College, Sweden
- Daehoy Park – Chung Ang University, South Korea
- Mohit Gupta – University of Calcutta, India
- Vojtech Hanus – Polytechnic College in Jihlava, Czech Republic
- Agnieszka Wyszynska – Szczecin University, Poland

Also in the work of the editorial board are involved independent experts

1000 copies

Danish Scientific Journal (DSJ)

Istedgade 104 1650 København V Denmark

email: publishing@danish-journal.com

site: <http://www.danish-journal.com>